

วารสารมนุษยวิชาการ

JOURNAL OF ACADEMIC HUMANITIES

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2568) Vol. 2 No. 3 (July-September 2025)
ISSN: 3088-2400 (Online)

พัฒนาสร้างสรรค์ บริการวิชาการแก่สังคม

ISSN: 3088-2400 (Online)

วารสารมนุษยวิชาการ

JOURNAL OF ACADEMIC HUMANITIES

ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2568)

Vol. 2 No. 3 (July-September 2025)

วัตถุประสงค์ (Aims and Scope)

วารสารมนุษยวิชาการเป็นวารสารบริการวิชาการแก่สังคม ภายใต้การบริหารจัดการของ ศูนย์มนุษยวิชาการทางศาสนา วัตถุประสงค์ของศูนย์ฯ ประกอบด้วย 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับ ศาสนพิธีกรรมแก่สังคม 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ 3) เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้มานุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ

สำหรับการจัดทำวารสารวิชาการ ทางศูนย์ฯ ได้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแพร่ผลงานทาง วิชาการและองค์ความรู้ด้านการวิจัยของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน ทั่วไป 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเรียนการสอนและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานทั่วไป 3) เพื่อสร้างความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างบุคลากร หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา 2) ด้านรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ 3) ด้านศึกษาศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับ พิจารณาต้นฉบับของนักวิจัย นักวิชาการ นักเขียน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิจัย นักวิชาการและนักเขียนอิสระทั่วไป

วารสารได้กำหนดตีพิมพ์ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน) ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารมนุษยวิชาการ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยวิชาการ

ที่ปรึกษา (Advisors)

พระราชเมธีวชิรดิลก, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมวชิรมณี, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุภัทรสีลโสภณ (สายัณห์ เปมสีโล), ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.หอมหวล บัวระพา	นักวิชาการอิสระ
รศ. ดร.สุวิญ รักษ์ตย์	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.สุวิทย์ ภาณุจारी	วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ผศ. ดร.บรรจบ ปิยะมัตย์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

บรรณาธิการบริหาร (Editor-in-Chief)

อาจารย์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	---

รองบรรณาธิการบริหาร (Associate Editor-in-Chief)

อาจารย์ ดร. สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	--

หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editorial Board Member)

อาจารย์ ดร.สิริพร ครองชีพ	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---------------------------	--

กองบรรณาธิการ (Editorial Board Members)

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ. ดร.	บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
--	---

พระครูศรีวีรคุณสุนทร, ผศ. ดร.	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญสุข สุทธิธำณ, ผศ.	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสันต์ วสันโต	วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ
รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน	ข้าราชการบำนาญ
รศ. ดร.ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขตนครราชสีมา
รศ. ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ. ดร.ประยงค์ จันทร์แดง	คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ. ดร.อำพล บุตดาสาร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รศ. ดร.วินิจ ผาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ. ดร.วีระ เลิศสมพร	คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ. ดร.สมบุรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.ประทีป พิษทองกลาง	คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ. ดร.มนตรี หลินภู	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ. ดร.เกษญา ผาทอง	คณะสังคมศาสตร์
	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ธีรต์มภ์ แสงแก้ว	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ. ดร.สยาม ราชวัตร	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร.แจ่มจันทร์ ณ กาฬสินธุ์	คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา
	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์ก่อการุณย์
	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ.เกรียงศักดิ์ สานะกัง	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ
	วิทยาเขตสมุทรสาคร
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
อาจารย์ ดร.นิตยา ค้อไผ่	คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา
	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

อาจารย์ ดร.พันธุ์รัช ศรีทิพันธ์ คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Lim Hui Ling, Ph.D. Independent Scholar, Singapore

กองจัดการวารสาร (Managers)

นายอุบล ครองชีพ ผู้จัดการ

พระมหาสันต์ วสนโต นักออกแบบ

นางสาววรรดา ยะชะระ นักบัญชี

ร.ต.อ.หญิง เบส ขวลิตปรีชา นิติกร

ร.ต.อ.พุดมพงษ์ พงศ์ประภาอำไพ นิติกร

เจ้าของ (Owner)

ศูนย์มนุษยวิทยาการทางศาสนา

เลขที่ 257 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง 52000

โทร. 08 7192 5857, 08 5714 3458, 09 2795 9626

E-mail: journaljah@gmail.com

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วารสารมนุษยวิทยาการฉบับนี้เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2568) ของศูนย์มนุษยวิทยาการทางศาสนา ซึ่งประกอบด้วยบทความวิจัย 2 เรื่อง ได้แก่

1) อัตลักษณ์พระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา เขียนโดยพระมหาศิวกร ปณฺญาวชิโร พระครูศรีวรพินิจ พระปลัดสุกฤษฎ์ ปิยสีโล (ทะรินทร์) และพระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส บทความนี้ได้วิเคราะห์อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา ผ่านองค์ประกอบทางพุทธศิลป์ คติความเชื่อและจัดทำฐานข้อมูลเชิงวิเคราะห์เพื่อสะท้อนลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปในแต่ละบริบท โดยมีพระเจ้าตนหลวงเป็นองค์แทนที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมและสังคมวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนอย่างเด่นชัด

2) การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์การสร้างศรัทธา เขียนโดยพระมหาสันต์ วสนโต (พลเสน) บทความนี้ได้วิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างศรัทธา รวมถึงการหาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความพึงพอใจของผู้เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งจากบทสรุปของบทความทำให้ทราบว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาได้จริง

นอกจากบทความวิจัยแล้ว ยังมีบทความวิชาการ 3 เรื่อง ได้แก่ 1) มาฆปุรณมีศรีปราจีน: ประเพณีสำคัญของชาวปราจีนบุรี เขียนโดยพระมหานิติ ภิรมโม พระครูภาวนาธรรมธำ และพระครูจรัสธารธรรม งานประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนเป็นงานบุญประจำปีในช่วงวันมาฆบูชา ซึ่งจัดบริเวณโบราณสถานสระมรกต วัดสระมรกต ตำบลโคกปึก อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า ทั้งเป็นเวทีเผยแผ่ธรรมะและส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนทั่วไป

2) การนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข เขียนโดยมนตรีย รอดแก้ว เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรเพื่อสร้างศรัทธาอย่างถูกต้อง โดยเริ่มจากการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การรักษาศีล การปฏิบัติตามคำสอนในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

3) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา กรณีศึกษาห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี เขียนโดยปิยะดา แพรดำ ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมยอตนักอ่านประจำเดือน กิจกรรมตะกร้าปัญญาและศาลาความรู้ กิจกรรมยุวบรรณารักษ์ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาความรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมพหุปัญญาได้เป็นอย่างดี

บทความเหล่านี้เชื่อว่า จะเกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านในการต่อยอดความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในนามบรรณาธิการวารสารขอขอบพระคุณและอนุโมทนากับผู้เขียนทุกท่านที่นำบทความมาตีพิมพ์ในครั้งนี้ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาถ้อยแถลงบทความจนสำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์

อาจารย์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ (Content)

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ	ก
สารบัญ	ข
บทความวิจัย (Research Articles)	
• อัตลักษณ์พระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา ▪ พระมหาศิวกัณฐก ปณฺณาวชิโร, พระครูศรีวรพินิจ, พระปลัดสุกฤษฎ์ ปิยสโร (ทะรินทร์), พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส	1-15
The Identity of Important Buddha Images in Phayao District ▪ Phramaha Siwagornr Paññāvajiro, Phrakhrh Sriworaphinit, Phrapalad Sukrit Piyasilo, Phrakhrubaidika Chalermpon Ariyavamsa	
• การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์การสร้างศรัทธา ▪ พระมหาวันต์ วสันโต (พลเสน)	16-33
Developing Computer Instruction Package for Buddhist Studies through the Integration of Faith-building Strategies ▪ Phramaha Wasan Wasanto (Ponsen)	
บทความวิชาการ (Academic Articles)	
• มาฆปุรณมีศรีปราจีน: ประเพณีสำคัญของชาวปราจีนบุรี ▪ พระมหานิติ ธีรธมฺโม, พระครูภาวนาธรรมธาริ, พระครูจารุสารธรรม	34-43
Māgha Pūjā Day: An Important Tradition of Prachin Buri People ▪ Phramaha Niti Thiradhammo, Phrakhruphawananathammathari, Phrakhrucharusartham	
• การนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข ▪ มนต์รี รอดแก้ว	44-57
Application of Principles of the Triple Gem in Organizations for a Society of Happiness Creation ▪ Montree Rodkaew	
• การส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา กรณีศึกษาห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี ▪ ปิยะดา แพรดำ	58-71

The Promotion of Multiple Intelligence Learning: A Case Study of Wat Sangsan School Library, Pathum Thani Province

▪ Piyada Phraedam

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	(1-13)
แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ	(14)
แบบฟอร์มการเขียนบทความในวารสารมนุษยวิชาการ	(15-21)

Research Article:

Received: 2025-05-11;

Revised: 2025-08-31;

Accepted: 2025-09-12.

อัตลักษณ์พระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา

The Identity of Important Buddha Images in Phayao District

พระมหาศิวกกร ปญฺญาวชิโร^{*1}, พระครูศรีวรพินิจ²,พระปลัดสุกฤษฎ์ ปิยสีโล (ทะรินทร์)^{**3}, พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส⁴Phramaha Siwagorn Paññāvajiro¹, Phrakhru Sriworaphinit²,Phrapalad Sukrit Piyasīlo³, Phrakhrubaidika Chalermpon Ariyavamsō⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

First Author, E-mail: siwagorn.tan@mcu.ac.th*

Corresponding Author, E-mail: sukid.tha@mcu.ac.th**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา โดยศึกษาผ่านองค์ประกอบทางพุทธศิลป์และคติความเชื่อ พร้อมจัดทำฐานข้อมูลเชิงวิเคราะห์เพื่อสะท้อนลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปในแต่ละบริบท โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสำรวจภาคสนามในพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรูปสกุลช่างพะเยามีลักษณะโดดเด่น เช่น พระพักตร์รูปไข่ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อยแบบยิ้มพะเยา พระรัศมีเปลว ซึ่งต่างกับสกุลช่างอื่นในล้านนา ลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่เกิดจากการผสมผสานศิลปะท้องถิ่นกับอิทธิพลภายนอก โดยสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในช่วงพุทธพุทธศตวรรษที่ 21–25 ตามตำนานพื้นเมืองและลักษณะทางศิลปกรรม แม้อายุที่แน่ชัดยังจำเป็นต้องตรวจสอบร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดี พระพุทธรูปเหล่านี้สร้างโดยเจ้าเมืองหรือชาวพุทธล้านนา องค์ที่โดดเด่นที่สุด คือ พระเจ้าตนหลวง ประดิษฐานภายในวัดศรีโคมคำ สร้างจากอิฐอมอญผสมปูนขาวลงรักปิดทอง มีขนาดหน้าตักกว้าง 14 เมตร สูง 16 เมตร นับเป็นพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ การสำรวจรูปแบบวัสดุพบว่า พระพุทธรูปสำคัญในพะเยาสร้างจากวัสดุหลากหลาย เช่น สำริด โลหะ หินทราย อันสะท้อนถึงฝีมือของสกุลช่างพะเยาในอดีตที่มีลักษณะเฉพาะตัว ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ในมิติทางสังคมพระพุทธรูปมีบทบาทในพิธีกรรม งานบุญและประเพณีท้องถิ่น อีกทั้งการมีส่วนร่วมของช่างพื้นบ้านและพระสงฆ์ในการสร้างส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้ามรุ่นและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สาระสำคัญของงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า พระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยาเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา ภูมิปัญญาและศิลปะล้านนา โดยมีพระเจ้าตนหลวงเป็นองค์แทนที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมและสังคมวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนอย่างเด่นชัด

คำสำคัญ: อัตลักษณ์พระพุทธรูป, พุทธศิลป์ล้านนา, ความเชื่อและพิธีกรรมท้องถิ่น

Abstract

This research article aims to analyze the identity of significant Buddha images in Mueang Phayao District through the lens of Buddhist art and local belief systems, along with the development of an analytical database to reflect the unique characteristics of each image. A qualitative research methodology is employed, including document analysis, in-depth interview, and field survey within Mueang Phayao District. The research results found that the Buddha images of the Phayao school have distinctive characteristics such as oval faces, downward-looking eyes, slightly smiling lips in the Phayao smile style, and flame-like halo, which are different from other schools of craftsmen in Lanna. These characteristics reflect the unique identity that results from the combination of local art with external influences. It believes that these images have been constructed during the 21st–25th Buddhist centuries, based on local legends and stylistic features, although exact dating still requires archaeological verification. These images are built by ruling elites or devoted local communities. The most outstanding image is Phra Chao Ton Luang at Wat Si Khom Kham, made of Mon bricks mixed with lime, lacquered and gilded, measuring 14 meters wide and 16 meters high—making it the largest Buddha image in Northern Thailand. The material analysis found a variety of media used, including bronze, metal, and sandstone, reflecting the craftsmanship of the Phayao artisan school with unique local styles. Most images depict the Maravijaya posture. Socially, these Buddha images play important roles in local rituals and religious festivals. In addition, participation by local artisans and monks in their construction has led to intergenerational transmission of cultural knowledge and raised awareness for heritage preservation. The study concludes that the Buddha images of Phayao serve as symbols of faith, wisdom, and Lanna artistry, with Phra Chao Ton Luang standing as a key representation of artistic and socio-cultural identity that unites the local community.

Keywords: Buddha Image Identity, Lanna Buddhist Art, Local Belief and Ritual

บทนำ

เมืองพะเยาหรือภูมามยาว ซึ่งในปัจจุบัน คือ จังหวัดพะเยา ในอดีตเคยเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองและประวัติศาสตร์มายาวนาน จากหลักฐานทางโบราณคดีที่เพิ่งค้นพบในโบราณสถานบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิงบริเวณกว๊านพะเยา เคยเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณมาก่อน โดยเป็นยุคร่วมสมัยกับแคว้นหริภุญชัยในช่วงประมาณพุทธพุทธศตวรรษที่ 17-18

(เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ, 2561: 25) นับเป็นเวลาประมาณ 900 ปี สภาพเมืองกุฎามยาวเคยเป็นทั้งเมืองที่เรืองอำนาจ มีความเจริญสูงสุดในดินแดนล้านนาไทยและมีสภาพตกต่ำที่สุดจนกลายเป็นเมืองร้าง (เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, 2560: 868) เพราะในช่วงภัยสงคราม บ้านเมืองและวัดถูกทอดทิ้ง พระสงฆ์และนักปราชญ์ต้องถวิลหลบหนีภัยสงครามไปอาศัยอยู่ที่อื่น หลังสงครามสงบจึงฟื้นฟู บูรณปฏิสังขรณ์บ้านเมืองและวัดต่าง ๆ รวมถึงการสร้างวัดใหม่ จากนั้น นิมนต์พระสงฆ์มาฟื้นฟูศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง อย่างไรก็ตาม ด้วยความผันผวนทางการเมืองการปกครองของเมืองพะเยาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้เมืองกุฎามยาวเป็นแหล่งสังสมอารยธรรมในอดีตที่มีทั้งของเมืองพะเยาดั้งเดิมและการถ่ายทอดจากถิ่นอื่น กระทั่งกลายเป็นอารยธรรมของเมืองพะเยาในที่สุด เช่นในครั้งที่เมืองพะเยาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราชได้ส่งพระยาอุไทยธรรม อดีตเจ้าเมืองสองแควมาปกครองเมืองกุฎามยาว พระยาอุไทยธรรมได้นำรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสุโขทัยเข้ามา โดยเชื่อกันว่า พระพุทธรูปสลักหินทรายที่พบมากในจังหวัดพะเยา คงสร้างในสมัยพระยาอุไทยธรรม (สุพล คำวิสุทธิ, 2542: 66) ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า กุฎามยาวหรือเมืองพะเยาเป็นเมืองประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมโบราณของอาณาจักรล้านนาไทย เป็นเมืองแห่งช่างแกะสลักพระพุทธรูปด้วยหินทราย อันมีศิลปะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยได้มีการศึกษาลักษณะรูปแบบของพระพุทธรูปที่เกิดจากสกุลช่างต่าง ๆ มากมาย แต่ละสกุลช่างมีเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงสกุลช่างนั้น ๆ เช่น พระพุทธรูปปางลีลาแห่งสกุลช่างสุโขทัย พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่แห่งสกุลช่างอยุธยา พระพุทธรูปแบบขอมตัมแห่งสกุลช่างนครศรีธรรมราช ฯลฯ จะเห็นได้ว่า การศึกษาพระพุทธรูปดังกล่าวเป็นการศึกษาพระพุทธรูปเฉพาะพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง แต่การศึกษาพระพุทธรูปตามท้องถิ่นโดยเฉพาะนั้น ไม่ได้มีการศึกษาหรือการจัดรวบรวมทำข้อมูลพื้นฐานทางอัตลักษณ์อย่างจริงจัง

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เมืองพะเยาเป็นพื้นที่ที่มีพระพุทธรูปที่สร้างจากช่างพื้นบ้านมากมาย มีพุทธลักษณะที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน มีความแตกต่างกันหลายลักษณะอย่างน่าสนใจ รวมถึงเรื่องราวและคติความเชื่อของชาวบ้านในจังหวัดพะเยาที่มีต่อพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของตนเอง อันส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนในแต่ละพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลความเชื่ออันเกิดจากพระพุทธรูปนั่นเอง ก่อนที่เรื่องราวในอดีตจะถูกกลืนเลือนจางหายไปกับกาลเวลา การศึกษาของศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2562) ได้วิเคราะห์พัฒนาการของพุทธศิลป์ในภาคเหนือ โดยระบุว่า พระพุทธรูปในพะเยามีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของท้องถิ่นอย่างเด่นชัด เป็นการบันทึกทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อให้ได้ทราบถึงรูปแบบภูมิปัญญาที่แสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเมืองพะเยา อันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ที่มีความคงที่หรือเปลี่ยนแปลงมาน้อยเพียงไรแล้วนำเสนอความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้เกิดความภาคภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมของตน จะเห็นได้ว่า นอกจากจะเป็นศิลปวัตถุเพื่อการสักการะแล้วยังมีสถานะเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อและรากฐานของท้องถิ่น อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างตามบริบททางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและคติความเชื่อ อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปในเมืองพะเยามีอยู่จำนวนมาก แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงระบบที่ชี้ชัดถึงอัตลักษณ์ของแต่ละองค์บนฐานหลักฐานเชิงวิชาการ ทั้งจากเอกสารประวัติศาสตร์ งานวิจัยโบราณคดีและข้อมูลจากภาคสนาม การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง

คุณภาพจากพื้นที่จริงเพื่อระบุลักษณะเด่นและองค์ประกอบของอัตลักษณ์พระพุทธรูปในเมืองพะเยาและสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นเกณฑ์จำแนกและอธิบายความแตกต่างของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา ทั้งในด้านพุทธลักษณะ วัสดุ เทคนิคการสร้างและบทบาทในชุมชนเพื่อใช้เป็นแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การศึกษาเอกสาร ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารโบราณหรือทางประวัติศาสตร์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเจาะลึกลงประเด็นที่น่าสนใจให้มีความชัดเจนขึ้น

2. พื้นที่การวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในวัดสำคัญในเขตอำเภอเมืองพะเยา โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปซึ่งได้รับการยอมรับว่า เป็นพระพุทธรูปสำคัญ ตามเกณฑ์ของงานวิจัย ได้แก่ (ก) มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น (ข) มีลักษณะทางพุทธศิลป์ที่โดดเด่นและสะท้อนศิลปะสกุลช่างพะเยา หรือ (ค) มีบทบาทในพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน 2) อยู่ในสภาพที่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนทั้งด้านกายภาพและข้อมูลขบปะจากผู้อยู่ในพื้นที่ 3) เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการวัดหรือผู้เกี่ยวข้องให้เข้าศึกษาด้วยเกณฑ์ดังกล่าวจึงคัดเลือกวัดที่เข้าเงื่อนไขรวมทั้งสิ้น 10 แห่ง เพื่อใช้เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประชากรที่สามารถให้ข้อมูลได้ ซึ่งมีทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์จำพรรษา 3 รูป ประชาชนชาวบ้าน 2 คน นักวิชาการ 2 คน และประชาชนทั่วไป 2 คน รวมทั้งสิ้น 9 รูป/คน โดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารวิชาการ ตำนานพื้นเมือง เอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่น งานวิจัย และเอกสารโบราณคดี เพื่อสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ถือว่า เป็นพระพุทธรูปสำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ได้แก่ (1) ความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น (2) ลักษณะทางศิลปกรรมที่โดดเด่นหรือสะท้อนศิลปะสกุลช่างพะเยา (3) บทบาทของพระพุทธรูปในพิธีกรรมหรือความเชื่อของชุมชน หรือมีอิทธิพลทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น

4.2 การสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ รูปแบบการสร้างพระพุทธรูปหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปในจังหวัดพะเยา จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีความรู้ (ทั้งที่เป็นนักวิชาการและผู้รู้ในพื้นที่)

4.3 การปฏิบัติการภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีความรู้ ผู้นำชุมชนในพื้นที่

4.4 การศึกษาและตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ ความเชื่อและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยาจากเอกสารวิชาการ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจาก 2 ประเภท ได้แก่ (1) ข้อมูลขบปะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้ และผู้นำชุมชนในพื้นที่ (2) ข้อมูลลายลักษณ์จากเอกสารทางวิชาการ โดยกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการวิเคราะห์สังเคราะห์ ได้รับความร่วมมือจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศิลป์และนักวิชาการท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องครบถ้วนและสะท้อนอัตลักษณ์อย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาพบว่า พระพุทธรูปสกุลช่างพะเยามีลักษณะเด่น คือ พระพักตร์รูปไข่ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อยแบบยิ้มพะเยา และมีพระรัศมีเปลว ซึ่งต่างกับสกุลช่างอื่นในล้านนา ลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่เกิดจากการผสมผสานศิลปะท้องถิ่นกับอิทธิพลภายนอก อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาพระพุทธรูปองค์ประธานในวัดสำคัญ 10 แห่งในเขตอำเภอเมืองพะเยา อันได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลบ้านต๋อม ตำบลท่าวังทอง และตำบลแม่ต้า สามารถจำแนกตามยุคสมัยการสร้างได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้ (1) พุทธศตวรรษที่ 21-22 ได้แก่ 1) พระเจ้าตนหลวง (วัดศรีโคมคำ) 2) พระประธานวัดพระธาตุจอมทอง 3) พระเจ้าล้านตื้อ (วัดศรีโหมงค์คำ) 4) วัดราชคฤห์ 5) วัดศรีจอมเรือง และ 6) วัดเมืองชุม (2) พุทธศตวรรษที่ 23-25 ได้แก่ 1) พระประธานวัดป่าแดงบุญนา 2) วัดลี 3) พระเจ้ารุ่งเมือง (วัดหลวงราชสันฐาน) และ 4) หลวงพ่อขาว (วัดป่าลานคำ) ทั้งนี้ แม้จะยังไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถยืนยันอายุแน่ชัดของพระพุทธรูปเหล่านี้ได้โดยตรง แต่จากตำนานท้องถิ่นและลักษณะทางศิลปกรรมสามารถสันนิษฐานได้ว่า เป็นผลงานของสกุลช่างพะเยาในยุคพุทธพุทธศตวรรษที่ 21-25 ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ สะท้อนถึงความหลากหลายของรูปแบบงานศิลป์และการหลอมรวมอิทธิพลทางศิลปะจากหลายท้องถิ่นจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของช่างพื้นบ้านล้านนา โดยเฉพาะในปางมารวิชัยซึ่งปรากฏมากที่สุด

2. จากการสำรวจพระพุทธรูปสำคัญที่เป็นองค์พระประธานในเขตตำบลเวียง ตำบลบ้านต๋อม ตำบลท่าวังทอง และตำบลแม่ต้า รวมจำนวน 10 วัด พบว่า พระพุทธรูปในเมืองพะเยามีลักษณะพิเศษซึ่งสามารถจัดจำแนกในเชิงสกุลช่างได้อย่างชัดเจน อันสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของสกุลช่างพะเยา กล่าวคือ พระพุทธรูปส่วนมากเป็นปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร มีพระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระโอษฐ์เล็ก ปลายพระโอษฐ์โค้งขึ้น พระหนุเป็นปม และพระวรกายไม่อวบอ้วนเหมือนศิลปะเชียงแสน นิยมประทับนั่งบนฐานเชิงหรือกระดานเกลี้ยง ซึ่งลักษณะนี้พบต่อเนื่องในพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะคล้ายศิลปะเชียงแสน แบบที่ 1 (หรือแบบที่ 2 ตามกรณี) เช่น พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระโอษฐ์เล็กปลายงุ้ม พระหนุเป็นปม แต่มีการปรับให้เพรียวและมีความอ่อนช้อยมากขึ้น อันเป็นเอกลักษณ์ของสกุลช่างพะเยาที่พัฒนาต่อจากศิลปะเชียงแสนผสมผสานกับรสนิยมท้องถิ่น ซึ่งลักษณะเหล่านี้พบต่อเนื่องในพระพุทธรูปหินทรายจำนวนมากในพื้นที่และถือเป็นแบบแผนที่สามารถบ่งชี้ได้ว่า เป็นผลงานของช่างพื้นบ้านในเมืองพะเยา

โดยเฉพาะ แม้วสตุที่ใช้ในการสร้าง เช่น หินทราย สำริด อิฐถือปูน จะมีบทบาทในการบ่งบอกยุคสมัยและเทคนิคการสร้าง แต่ลักษณะทางพุทธลักษณะข้างต้นนับเป็นเครื่องชี้สำคัญที่แสดงถึงพัฒนาการของพุทธศิลป์ท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกับศิลปะล้านนาในเขตอื่น อันแสดงถึงภูมิปัญญาและรสนิยมทางศิลปะของชาวพะเยาที่สามารถแยกหมวดของพระพุทธรูปจากวัสดุที่นำมาใช้สร้างพระประธาน โดยจำแนกเป็น 3 หมวดใหญ่ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ (ทองสำริด) พระพุทธรูปที่หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ทองสำริดหรือทองลงหิน นับเป็นหนึ่งในวัสดุหลักที่พบได้ในเมืองพะเยา โดยมีลักษณะโดดเด่นด้านความแข็งแรง ทนทานและเหมาะแก่การสร้างพระพุทธรูปที่ต้องการรายละเอียดอ่อนช้อย เนื้อสัมฤทธิ์ คือโลหะผสมทองแดงกับดีบุก ซึ่งในทางช่างนิยมใช้ในการหล่อพระด้วยเทคนิคขึ้นหุ้ม โดยเริ่มจากการขึ้นหุ่นดิน การพอกขึ้นหุ้ม การลงรายละเอียด การพอกดินอีกชั้น และการหล่อโลหะหล่อทดแทนขึ้นหุ้ม ซึ่งความสำคัญของสัมฤทธิ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัสดุเท่านั้น แต่ยังสะท้อนภูมิปัญญาช่างท้องถิ่นในการควบคุมสัดส่วนโลหะให้ได้คุณภาพและสีสนที่ที่ต้องการ บางองค์ผสมแร่โลหะที่เรียกว่า สัตตโลหะหรือนวโลหะ ตามคติโบราณที่เชื่อว่า เสริมสิริมงคล ทั้งนี้ พระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ในเมืองพะเยามักเป็นปางมารวิชัย มีขนาดกลางถึงใหญ่ และปรากฏอยู่ในวัดสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดลี วัดป่าแดงบุญนาคนาค วัดศรีจอมเรือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมในวัสดุประเภทนี้ในช่วงพุทธพุทธศตวรรษที่ 23-25 จากการสัมภาษณ์สกลาแดงหรือสมภพ ชันระกิจ (2563) ช่างฝีมือพื้นบ้านผู้มีประสบการณ์ในการหล่อพระพุทธรูปประธานประจำวัดในเมืองพะเยา โดยพบว่า เนื้อสัมฤทธิ์หรือทองสัมฤทธิ์ในสายช่างพื้นบ้านล้านนามีหลายตระกูลตามความเชื่อและสูตรผสมโลหะโบราณ โดยเฉพาะสัมฤทธิ์ 5 ตระกูลซึ่งใช้เรียกเนื้อโลหะผสมที่มีคุณสมบัติและมงคลต่างกัน โดยแต่ละตระกูลมีองค์ประกอบทางโลหะ ธาตุมงคล และคติสัญลักษณ์แตกต่างกันไป ดังนี้

1) สัมฤทธิ์ผล (สัมฤทธิ์แดง/ตรีโยโลหะ) เป็นโลหะผสมที่ประกอบด้วยทองแดงเป็นหลัก เจือด้วยเงินและทองคำ มีสีคล้ายนากอมคล้ำ ถือเป็นเนื้อโลหะที่มีนัยมงคลด้านเมตตามหานิยมและมักปรากฏในพระพุทธรูปสมัยอุทองตอนต้น

2) สัมฤทธิ์โชค (สัมฤทธิ์เหลือง/ปัญจโลหะ) ประกอบด้วยโลหะ 5 อย่าง ได้แก่ ทองแดง ตะกั่ว สังกะสี เงิน และทองคำ มีลักษณะเหลืองแวววาวคล้ายชันลงหิน เชื่อกันว่า ให้ผลทางโชคลาภและความสำเร็จ พบในพระพุทธรูปสกุลช่างสุโขทัยและเชียงแสนบางองค์

3) สัมฤทธิ์ศักดิ์ (สัมฤทธิ์ขาว/สัตตโลหะ) เป็นโลหะผสม 7 ชนิด ได้แก่ ทองแดง ตะกั่ว สังกะสี พรอท เหล็กละลายตัว เงิน และทองคำ มีสีหม่นอมขาว เชื่อว่า ให้คุณทางอำนาจ คงกระพันและมหาอุตม์

4) สัมฤทธิ์คุณ (สัมฤทธิ์เขียว/นวโลหะ) มีส่วนผสม 9 ชนิด เช่นเดียวกับสัมฤทธิ์เดช แต่จะเด่นที่มีสัดส่วนของเงินมากกว่า ผิวเนื้อภายนอกมักคล้ำเขียวเตยหม่นอมเหลือง เชื่อกันว่า เป็นโลหะมงคลที่สัมพันธ์กับนวลโลกุตรธรรม อำนาจผลด้านเมตตากรุณาและปัญญา

5) สัมฤทธิ์เดช (สัมฤทธิ์ดำ/นวโลหะเนื้อกลับ) เป็นสัมฤทธิ์เนื้อเก่าเช่นกัน แต่มีการผสมตามสูตรดั้งเดิมได้อย่างแม่นยำที่สุด มีสีคล้ำจัด เมื่อถูกไอน้ำหรือจะดำสนิท มีความเชื่อว่า ให้คุณสูงสุดทางเดชะ ตบะ คงกระพันมหาอุตม์ และนิยมใช้ในพระหล่อสำคัญ เช่น ตำรับหล่อพระของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ในสมัยอยุธยา

จากคำบอกเล่าของช่างผู้มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่นี้ ยังไม่มีหลักฐานยืนยันการตรวจสอบเนื้อโลหะด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ แต่สอดคล้องกับเอกสารโบราณและการจำแนกเชิงช่างที่สืบทอดมาในท้องถิ่น เช่น พระพุทธรูปสำคัญในวัดศรีโคมคำ วัดเมืองชุม ฯลฯ ซึ่งช่างท้องถิ่นจัดอยู่ในกลุ่มสัมฤทธิ์ 5 ตระกูล ตามคุณลักษณะภายนอกและคติการสร้าง ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านที่มีความเข้าใจลึกซึ้งด้านวัสดุศาสตร์ผสมผสานกับความเชื่อแบบไทยพุทธ โดยแม้จะยังไม่มีหลักฐานรองรับอย่างเป็นระบบในงานวิชาการร่วมสมัย แต่ถือเป็นแนวคิดที่สืบทอดต่อกันมาในหมู่ช่างศิลป์ท้องถิ่นล้านนาและยังมีอิทธิพลต่อการสร้างพระพุทธรูปในเมืองพะเยาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากการศึกษาภาคสนามพบว่า พระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ในเมืองพะเยาสร้างขึ้นจากโลหะสำริด ซึ่งเป็นวัสดุชั้นสูงที่มีความแข็งแรง งดงามและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในมุมมองของช่างพื้นบ้านล้านนา อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกลับพบความคลาดเคลื่อนในการเรียกขานวัสดุโลหะผสมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องในหมู่ผู้สนใจพระพุทธรูป กล่าวคือ มักมีการเรียกโลหะเนื้ออ่อนหรือเนื้อกลั้วว่า นวโลหะ ในขณะที่โลหะเนื้อแข็งตามแบบสูตรโบราณที่แท้จริงกลับถูกเรียกว่า สัมฤทธิ์ ซึ่งถือว่า ตรงกันข้ามกับความหมายดั้งเดิม ตามภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านแล้วคำว่า นวโลหะ หมายถึง โลหะผสม 9 ชนิด ซึ่งเป็นสูตรโบราณที่ต้องใช้การคิดสรรโลหะบริสุทธิ์ตามอัตราส่วนที่แม่นยำ โดยมีทองแดงเป็นหลักร่วมกับเงิน ทองคำ ตะกั่ว ปรอท เหล็กกละลายตัว และธาตุอื่น ๆ ขณะที่สัมฤทธิ์หรือสำริดในบริบทการสร้างพระพุทธรูปของเมืองพะเยา หมายถึง โลหะผสมที่มีทองแดงและดีบุกเป็นแกนหลัก ซึ่งให้ผิวเนื้อแข็ง สีน้ำตาลอมเขียว และมีความงดงามทนทาน อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปสำคัญที่สร้างด้วยวัสดุสำริดในเขตเมืองพะเยาที่ค้นพบประกอบด้วย 1. พระเจ้าล้านตื้อ วัดศรีอุโมงค์คำ เป็นพระพุทธรูปสำริดที่ได้รับการยกย่องว่า มีพระพักตร์รูปไข่ พระนลาฏแคบ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มแบบยิ้มพะเยาทำให้ดูอ่อนโยน 2. พระประธาน วัดศรีจอมเรือง สร้างโดยชาวพม่าที่อาศัยในชุมชนเมืองพะเยา มีการใช้กรอบเรือนแก้วซ้อนชั้นแบบพม่า ร่วมกับเส้นจีวรเล็กละเอียดแบบล้านนา 3. พระประธาน วัดเมืองชุม มีลักษณะพุทธศิลป์ที่แสดงถึงช่วงพระอุระกว้าง ช่วงเอวเล็ก และท้องโป่งนูน เป็นลักษณะท้องถิ่นตามแบบล้านนาโบราณท้องถิ่นล้านนา 4. พระเจ้ารุ่งเมือง วัดหลวงราชสดฐาน สะท้อนถึงความศรัทธาและความประณีตของช่างในยุคหลัง ซึ่งการเลือกใช้สำริดในการหล่อพระพุทธรูปเหล่านี้ไม่เพียงแสดงถึงฐานะหรือทุนทรัพย์ของผู้สร้างเท่านั้น แต่ยังสะท้อนรสนิยม ความเชื่อในพุทธคุณและแนวคิดทางวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในสังคมล้านนา

หมวดที่ 2 พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยามีลักษณะเฉพาะที่แยกได้จากศิลปะล้านนาในพื้นที่อื่น ได้แก่ พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างกว้าง พระขนงโค้งเชื่อมติดกันเป็นปีกกา พระเนตรเหลือบต่ำแบบเมล็ดข้าวสาร พระนาสิกโด่งเล็กน้อย พระโอษฐ์บางยิ้มเล็กน้อย หรือที่เรียกว่า ยิ้มพะเยา ทำให้พระพักตร์ดูอ่อนโยน ส่วนพระวรกายมีลักษณะท้องถิ่น คือ ช่วงพระอุระกว้างแล้วคอดที่พระนาภี ทำให้ช่วงท้องโป่งนูนลงมามีขนาดเล็กน้อย ซึ่งต่างกับศิลปะเชียงแสนที่ช่วงพระองค์เพรียวกว่า การแต่งจีวรใช้เส้นเรียบพาดพระอังสาขวา มีชายจีวรยาวลงมาถึงพระนาภี ซึ่งเป็นลักษณะร่วมกับสุโขทัย แต่มีการดัดเส้นหนาและลึกกว่าทำให้เห็นชัดเจน ลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์การสร้างพระพุทธรูปของช่างพะเยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ที่ผสมผสานศิลปะล้านนากับรสนิยมท้องถิ่น

พระพุทธรูปหินทรายของเมืองพะเยาเป็นกลุ่มศิลปกรรมที่สะท้อนฝีมือของช่างท้องถิ่นอย่างเด่นชัด โดยหินทรายที่ใช้เป็นวัสดุในการสร้างพระพุทธรูปและประติมากรรมต่าง ๆ สันนิษฐานว่า นำมาจากแหล่งหินทรายบริเวณวัดผาธรรมนิมิต บนดอยชุม ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นที่มีคุณภาพและสามารถใช้ในการแกะสลักได้อย่างประณีต ซึ่งจากการสำรวจพระพุทธรูปหินทรายในเมืองพะเยาพบว่า พระประธานในวิหารวัดราชคฤห์ เป็นตัวอย่างที่มีลักษณะทางพุทธศิลป์สกุลช่างพะเยาอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของรูปแบบ การวางสัดส่วน การแกะสลัก และองค์ประกอบโดยรวม ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2532) ได้วิเคราะห์ว่า พระพุทธรูปหินทรายในช่วงพุทธพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่มีพัฒนาการด้านศิลปะอย่างมั่นคงและเป็นระยะที่สามารถแสดงเอกลักษณ์ของช่างพะเยาได้ชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของสัดส่วนพระพักตร์ ขมวดพระเกศา และเส้นลายจีวร อย่างไรก็ตาม หลังพุทธพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้นมา ศิลปกรรมประเภทนี้เริ่มเสื่อมถอยลง อันเป็นผลสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมืองและการล่าอาณานิคมในภูมิภาคล้านนา ซึ่งส่งผลให้เมืองพะเยาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและการสร้างพระพุทธรูปจึงถดถอยตามไปด้วย พระพุทธรูปหินทรายจำนวนมากถูกทำลายหรือชำรุดจนไม่สามารถระบุลักษณะเด่นได้อย่างชัดเจน ปัจจุบันพบเพียงไม่กี่แห่งที่ยังคงมีพระประธานหินทรายสภาพสมบูรณ์ โดยเฉพาะพระประธานวัดราชคฤห์ ถือเป็นตัวอย่างสำคัญเพียงองค์เดียวในขอบเขตการศึกษาครั้งนี้ที่ยังประดิษฐานอยู่ในวิหารเดิมและสะท้อนเอกลักษณ์สกุลช่างพะเยาได้อย่างชัดเจน

หมวดที่ 3 เนื้ออิฐถือปูน พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยวิธีก่ออิฐถือปูน เป็นการนำอิฐซึ่งผ่านกระบวนการเผา เรียกว่า ดินจี้ ในภาษาล้านนา โดยนำดินมาก่อเป็นหุ่นขององค์พระแล้วตกแต่งรายละเอียดด้วยการพอกปูน เรียกโดยทั่วไปว่า พระก่ออิฐถือปูน วัสดุดังกล่าวถือเป็นวัสดุพื้นถิ่นที่หาได้ง่ายและสะดวกในการก่อสร้าง จึงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะพระพุทธรูปขนาดใหญ่ซึ่งต้องการความมั่นคงของโครงสร้าง และสามารถซ่อมแซมหรือปิดทองเพิ่มเติมภายหลังได้ง่าย ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามในเขตเมืองพะเยาพบพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ สร้างจากอิฐมอญผสมปูนขาว ขนาดหน้าตักกว้าง 14 เมตร สูง 16 เมตร สะท้อนศรัทธาและความสามารถของช่างพะเยาในอดีตได้อย่างชัดเจน 2) พระประธานวัดพระธาตุจอมทอง ตำบลเวียง สร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทอง มีลักษณะศิลปะเชียงแสนล้านนา เชื่อกันว่าสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา 3) พระประธานวัดป่าแดงบุญนาค ตำบลท่าวังทอง สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2501 โดยครูบาเจ้าอินโต เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชน 4) พระประธานวัดลี ตำบลเวียง มีขนาดใหญ่ สร้างด้วยอิฐถือปูน ประดิษฐานในพระวิหาร 5) หลวงพ่อขาว พระประธานวัดป่าลานคำ ตำบลแม่ต๋ำ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนในแบบศิลปะพม่า สะท้อนวัฒนธรรมผสมผสานของชาวจี๋เชื้อสายพม่าที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่พะเยาในอดีต โดยมีความเชื่อว่างค์พระเป็นศูนย์รวมศรัทธาและเครื่องระลึกถึงบ้านเกิด

การสร้างพระพุทธรูปเนื้ออิฐถือปูนในเมืองพะเยา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นในล้านนา กล่าวคือ นิยมสร้างด้วยอิฐดินจี้เผา (อิฐท้องถิ่น) ที่มีขนาดใหญ่และหนากว่าอิฐในแถบสุโขทัยหรืออยุธยา เพื่อรองรับองค์พระขนาดใหญ่ จากนั้นพอกด้วยปูนขาวผสมทรายละเอียดและตกแต่งด้วยปูนปั้นที่มีเส้นลึกลึกหนา และคมชัด ทำให้รูปทรงพระดูสง่าและมั่นคงถาวร พระพุทธรูปเนื้ออิฐถือปูนของพะเยาโดยมากมีขนาด

ใหญ่ เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ ซึ่งเป็นองค์พระประธานที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ขณะที่พื้นที่อื่น ๆ เช่น สุโขทัยนิยมพระพุทธรูปเนื้ออิฐถือปูนขนาดกลางถึงเล็กกว่าและเน้นความอ่อนช้อยของสัดส่วน ดังนั้นเอกลักษณ์สำคัญของพระพุทธรูปเนื้ออิฐถือปูนเมืองพะเยา จึงอยู่ที่การใช้วัสดุท้องถิ่นที่แข็งแรง ขนาดใหญ่โต เทคนิคการปั้นปูนที่เน้นความหนาแน่น และการสร้างพระประธานเพื่อเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงพลังศรัทธาและบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางสังคมท้องถิ่น

3. การศึกษาลักษณะทางกายภาพของพระพุทธรูปพบว่า พระพุทธรูปแต่ละองค์มีลักษณะที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะทั้งด้านขนาด รูปแบบท่าทาง ศิลปะการสร้างและอิทธิพลของคติความเชื่อที่แตกต่างกันตามบริบททางประวัติศาสตร์ของแต่ละยุค โดยสามารถสังเคราะห์ลักษณะเด่นที่เป็นรูปธรรมได้ ดังนี้

1) ขนาดและความยิ่งใหญ่เชิงสัญลักษณ์ พระพุทธรูปองค์สำคัญ เช่น พระเจ้าตนหลวง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา มีลักษณะเด่น คือ พระพักตร์กลม เส้นพระเกศาเล็กละเอียด ปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ พระเนตรเหลือบต่ำ สะท้อนศิลปะล้านนาผสมผสานเอกลักษณ์ท้องถิ่นพะเยา การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 มีนัยสำคัญหลายประการ คือ 1) ทางศาสนา เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน สะท้อนพลังความเชื่อของชาวเมืองพะเยาที่ต้องการสร้างพระพุทธรูปขนาดมหึมาเป็นสัญลักษณ์ของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาภายหลังสงคราม 2) ทางการเมืองและสังคม เป็นการแสดงศักยภาพของผู้ปกครองเมืองพะเยา ในการรวบรวมแรงงานและทรัพยากรจำนวนมากเพื่อการก่อสร้าง ทำให้พระพุทธรูปกลายเป็นอนุสรณ์แห่งความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของเมือง 3) ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม เนื่องจากทำเลที่ตั้งวัดศรีโคมคำริมกว๊านพะเยา เป็นศูนย์กลางชุมชนโบราณ ทำให้พระเจ้าตนหลวงเป็นทั้งเครื่องหมายทางภูมิทัศน์ (Landmark) และเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนในภูมิภาค ดังนั้น พระเจ้าตนหลวงจึงมิใช่เพียงพระประธานในวิหาร แต่เป็นสัญลักษณ์เชิงศาสนา การเมืองและสังคมที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองพะเยาในช่วงเวลาสำคัญของประวัติศาสตร์ล้านนา

2) รูปแบบศิลปกรรมผสมผสาน พระเจ้าล้านตื้อ วัดศรีโคมคำ เป็นตัวอย่างสำคัญของการผสมผสานศิลปะสุโขทัยและล้านนาเข้าด้วยกันอย่างเด่นชัด อิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยจะปรากฏที่พระพักตร์รูปไข่เรียวยาว พระนลาฏกว้าง พระนาสิกงุ้มเล็กน้อย และพระโอษฐ์ยกยิ้มแบบยิ้มสุโขทัย ทำให้พระพักตร์ดูอ่อนโยนสงบ ต่างกับล้านนาแท้ที่มักมีพระพักตร์กว้างสั้นกว่า อิทธิพลจากศิลปะล้านนา (พะเยา) ที่จะปรากฏที่ลักษณะพระอุระกว้างท่อนล่าง ช่วงเอวคอด พระเนตรเหลือบต่ำ และการใช้เส้นจีวรหนาเป็นแนวเส้นคมชัด ซึ่งสะท้อนฝีมือช่างพะเยา ผลของการผสมผสานจึงเกิดเป็นพระพุทธรูปที่มีรูปปลักษณ์อ่อนช้อยแบบสุโขทัย แต่ยังคงความแข็งแรงมั่นคงแบบล้านนา จนถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธรูปพะเยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22

3) อิทธิพลจากช่างพม่าและล้านนา พระประธานวัดศรีจอมเรือง และหลวงพ่อบัว วัดป่าลานคำ แสดงลักษณะศิลปะที่ผสมผสานอิทธิพลจากช่างพม่าและล้านนา อิทธิพลช่างพม่าจะสังเกตจากพระพักตร์ที่รูปไข่ยาวกว่าแบบล้านนา พระเนตรโต พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ยกยิ้มกว้าง จีวรมีการเกลี่ยเนื้อปูนให้เรียบเนียน และฐานบัวปูนปั้นที่มักทำเป็นชั้นสูงซ้อนกันหลายชั้น ซึ่งเป็นลักษณะนิยมในพม่า ส่วนอิทธิพลช่างล้านนาจะปรากฏในพระอุระกว้างท่อนล่าง พระนลาฏแคบ พระเนตรเหลือบต่ำ พระกรณยาวจรดพระอังสา และลายเส้นจีวรที่เป็นเส้นหนาเล็ก แสดงถึงฝีมือช่างพื้นเมืองล้านนา ผลของการผสมผสานจึงทำให้พระพุทธรูปในพะเยาช่วงพุทธ

ศตวรรษที่ 23-25 มีรูปลักษณะที่อ่อนช้อยขึ้นตามแบบพม่า แต่ยังคงโครงสร้างมั่นคงแบบล้านนา ถือเป็นหลักฐานของการแลกเปลี่ยนศิลปกรรมที่เกิดจากการค้าขายและการอพยพในภูมิภาค

4) รูปแบบเฉพาะของสกุลช่างพะเยา จากการศึกษาของศักดิ์ชัย สายสิงห์ พบว่า พระพุทธรูปหินทรายในเขตเมืองพะเยามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสกุลช่างอื่นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ได้แก่ พระพักตร์มีลักษณะรูปไข่กว้าง พระขนงโก่งเป็นปีกกาเชื่อมติดกัน พระเนตรเหลือบต่ำคล้ายเมล็ดข้าวสาร ต่างกับเชียงแสนที่พระพักตร์แคบกว่า และต่างกับสุโขทัยที่พระพักตร์เรียว ส่วนพระโอษฐ์มักยกยิ้มเล็กน้อย เรียกว่า ยิ้มพะเยา ทำให้พระพักตร์ดูอ่อนโยน ซึ่งไม่พบในเชียงแสนหรือสุโขทัย ขณะที่พระวรกายจะมีลักษณะทอกลั่น คือ พระอุระกว้าง ช่วงเอวคอด พระนาภีโป่งนูน เป็นเอกลักษณ์ที่พบชัดในพะเยาต่างกับสุโขทัยที่สัดส่วนเพรียวกว่า นอกจากนี้ จะเห็นว่า จีวรจะใช้เส้นหนาเป็นแนวตรง พาดจากพระอังสาขวาลงมา ไม่เน้นเส้นบางและเรียบเหมือนสุโขทัย แต่แสดงความมั่นคงแบบล้านนา ลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของสกุลช่างพะเยาที่ผสมผสานอิทธิพลล้านนากับการปรับรูปแบบท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน และกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่แยกออกจากศิลปะเชียงแสนและสุโขทัยได้อย่างชัดเจน

5) แรงจูงใจในการสร้าง จากการสัมภาษณ์ช่างพื้นบ้านและผู้รู้ท้องถิ่น เช่น สล่าแดงทำให้ได้ให้ข้อมูลว่า พระพุทธรูปหลายองค์เกิดจากศรัทธาของประชาชนและความต้องการสืบสานประเพณีของบรรพบุรุษ โดยเฉพาะพระที่ประดิษฐานในวิหารแบบโบราณ เช่น วัดป่าแดงบุญนาคน หรือวัดลี้มกมีการสืบทอดแบบแผนเดิมทั้งทางด้านวัสดุและแบบศิลปะเพื่อตอบสนองต่อความเชื่อเรื่องความเป็นสิริมงคลของชุมชน

4. วิเคราะห์อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนา แนวคิดในการสร้างพระพุทธรูปตามคติในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นจากความประสงค์ที่จะระลึกถึงพระพุทธเจ้า แม้ในช่วงเวลาที่ไม่สามารถพบเห็นพระองค์ได้โดยตรง ดังปรากฏในตำนานพระแก่นจันทน์ที่มีบันทึกไว้ในหนังสือตำนานพุทธเจดีย์ โดยสมเด็จพระยาตำราญราชานุภาพ ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าขึ้นไปจำพรรษาที่เขตนาคปรกพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระเจ้าประเสนชิตแห่งกรุงโกศลเกิดความระลึกถึงพุทธองค์ จึงโปรดให้ช่างหลวงสลักพระพุทธรูปจากไม้แก่นจันทน์แดงไว้เหนืออาสนะของพระองค์ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับมายังโลก พระแก่นจันทน์ได้แสดงฤทธิ์ลุกขึ้นปฏิสนธาด้วยฤทธานุภาพของพระองค์ ก่อนที่พระองค์จะทรงห้ามไว้และมีพระบัญชาให้เก็บรักษาพระแก่นจันทน์ไว้เป็นต้นแบบแห่งการสร้างพระพุทธรูป ตำนานดังกล่าวสะท้อนแนวคิดที่ว่า พระพุทธรูปเป็นองค์แทนเพื่อการระลึกถึงคุณแห่งพระพุทธเจ้า ซึ่งตรงกับแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธานุสสติ หมายถึง การน้อมจิตระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ

การสร้างพระพุทธรูปในพื้นที่พะเยาจึงมิได้เป็นเพียงการสร้างประติมากรรมทางศิลปะ หากแต่มีรากฐานทางพุทธปรัชญาที่เน้นการระลึกถึงคุณแห่งพระพุทธเจ้า เป็นสัญลักษณ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นพุทธานุสสติที่มีผลต่อจิตใจของผู้ศรัทธาตามหลักกรรมฐาน 40 โดยพุทธานุสสติเป็นหนึ่งในกรรมฐานหมวดอนุสสติ 10 ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ภิกษุเจริญเป็นอารมณ์แห่งสมาธิ ดังนั้น เจตนาในการสร้างพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนาในอดีตจึงเป็นการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธานุสสตินั่นเอง

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ของพระวิมลญาณมุนี (2563) หรือพระครูอนุกัมภีร์บุรณันท์ รองเจ้าคณะจังหวัดพะเยา เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของพระพุทธรูปในเมืองพะเยา รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่นหลายคนสรุปประเด็นได้ว่า การสร้างพระพุทธรูปในเมืองพะเยาเป็นการกระทำตามคติทั่วไปของพุทธศาสนิกชนและเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น กล่าวคือ การสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานกลางเมืองเพื่อเป็นศูนย์รวมศรัทธา (เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ) ทั้งยังมีพุทธลักษณะเฉพาะ เช่น พระพักตร์รูปไข่แบบอิมพะเยา พระวรกายท่อนล่าง และการใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างหินทรายและอิฐดินจี้ผสมปูนที่สะท้อนภูมิปัญญาของสกุลช่างพะเยา สิ่งเหล่านี้แตกต่างกับศิลปกรรมล้านนาในพื้นที่อื่น ๆ และบ่งชี้เอกลักษณ์ของพระพุทธรูปเมืองพะเยาอย่างแท้จริง

5. วิเคราะห์อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปจากคติความเชื่อของชุมชน การสร้างพระพุทธรูปในเมืองพะเยาแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นจารีตประเพณีที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างพระพุทธรูปองค์สำคัญ 10 องค์ในเขตตำบลเวียง ตำบลบ้านต๋อม ตำบลท่าวังทอง และตำบลแม่ต๋ำ ซึ่งผู้สร้างส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายที่สะท้อนถึงแรงศรัทธา ความเชื่อในอาณิสสและความปรารถนาในทางธรรม โดยสามารถจัดจำแนกคติความเชื่อออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1) การสร้างจากแรงศรัทธา แรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปจำนวนมากเกิดจากศรัทธาส่วนบุคคลหรือศรัทธารวมหมู่ของชุมชนในการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย เป็นการสร้างเพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเฉพาะในการบูชาหรือประกอบพิธีกรรม เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ และพระประธานวัดเมืองชุม สร้างโดยประชาชนในท้องถิ่นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและชุมชนตามคำบอกเล่าของพระวิมลญาณมุนี (2563)

2) การสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็นคติความเชื่อที่สำคัญของชาวล้านนาด้วยการสร้างตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่สื่อถึงการบูชาด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้า เช่น การสร้างพระเจ้าตนหลวงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเขตล้านนา เมื่อปี พ.ศ. 2067 ในรัชสมัยของพญาแก้วหรือพระเจ้าติโลกราช (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2038-2068) ผู้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์การหล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่อีกหลายองค์ เช่น พระเจ้าเก้าตื้อที่เมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2047 ซึ่งสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในยุคดังกล่าว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2532) และสะท้อนความเชื่อในการสืบทอดพระศาสนาและแสดงออกทางวัฒนธรรมที่ดีงาม

3) การสร้างแทนองค์เดิมที่ชำรุด แนวคิดนี้เกิดจากคติความเชื่อที่ว่า พระประธานควรมีลักษณะสมบูรณ์ องค์เดิมที่แตกหักหรือชำรุดไม่ควรใช้เป็นประธานในวิหารอีกต่อไป ดังนั้น จึงมีการจัดสร้างองค์ใหม่ขึ้นมาแทน โดยถือเป็นการต่ออายุของพระพุทธศาสนาและรักษาศรัทธาของพุทธบริษัท เช่น พระประธานวัดลี พระประธานวัดป่าแดงบุญนาคน

4) การสร้างเพื่อหวังอาณิสสให้ได้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย เป็นความเชื่อเฉพาะถิ่นที่สะท้อนโลกทัศน์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบล้านนา โดยเชื่อว่า ผู้ที่ได้สร้างพระพุทธรูปด้วยความบริสุทธิ์ใจและตั้ง

จิตอธิษฐานไว้จะได้ปฏิบัติในยุคพระศรีอริยเมตไตรย ดังที่พบในพระพุทธรูปบางองค์มีจารึกระบุชัดเจนถึงความปรารถนาดังกล่าวไว้ได้ฐาน

6. อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปในท้องถิ่นไม่ได้กำหนดขึ้นโดยอุดมคติของศิลปะหรือคติความเชื่อทางศาสนาเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขึ้นอยู่กับบทบาทของสลาหรือช่างผู้สร้างที่ถ่ายทอดความเชื่อ เจตจำนงและรสนิยมของเจ้าศรัทธาผ่านรูปลักษณะของพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมภพ ชันระกิจ (2563) ช่างประจำชุมชนวัดศรีโคมคำได้ให้ข้อมูลว่า การสร้างพระพุทธรูปจะกระทำก็ต่อเมื่อเจ้าภาพหรือผู้มีจิตศรัทธาว่าจ้าง โดยผู้ว่าจ้างจะกำหนดลักษณะของพระพุทธรูป ทั้งด้านรูปแบบศิลปกรรม เช่น ศิลปะเชียงแสน ศิลปะล้านนาประยุกต์ ศิลปะเชียงใหม่ และลักษณะของวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ไม่ว่าจะเป็นหินทราย สำริด ทองเหลือง หรืออิฐถือปูน เป็นต้น ซึ่งช่างเป็นผู้รับสร้างตามต้นแบบนั้นโดยถือว่า การสร้างพระพุทธรูปเป็นกิจกรรมทางศาสนาที่ต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้ศรัทธาและช่างเฉพาะทาง อีกประเด็นหนึ่งที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์พระวิมลญาณมณี (2563) คือ การที่พระพุทธรูปบางองค์มีลักษณะคล้ายกับบุคคลผู้มีความสำคัญในชุมชน เช่น พระพุทธรูปวัดราชคฤห์มีลักษณะคล้ายกับอดีตเจ้าอาวาสและอดีตเจ้าคณะจังหวัดพะเยา คือ พระราชวชิรวิสุนทร ซึ่งแสดงให้เห็นแนวโน้มของการสร้างพระพุทธรูปโดยผสมผสานคุณลักษณะของบุคคลต้นแบบที่ชุมชนนับถือเข้าไว้ในองค์พระ นอกจากนี้ ยังมีกรณีศึกษาจากคำบอกเล่าในท้องถิ่นเกี่ยวกับการที่เจ้าเมืองในอดีตที่นำช่างฝีมือจากต่างถิ่น เช่น ช่างจากเขมรเข้ามาแกะสลักพระพุทธรูปด้วยหินทราย เมื่อสร้างเสร็จพระพุทธรูปมีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกับเจ้าเมืองผู้เป็นเจ้าภาพ ซึ่งสะท้อนถึงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงอำนาจ ความศรัทธา และอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้ในพุทธปฏิมา กล่าวโดยสรุป การสร้างพระพุทธรูปในเมืองพะเยาไม่ได้เป็นเพียงการจำลองพระพุทธรูปเจ้าในเชิงศิลปะเท่านั้น แต่ยังสะท้อนบทบาทของสลาในฐานะผู้ถ่ายทอดเจตจำนงของเจ้าศรัทธาและผู้ร่วมสร้างความหมายทางศาสนาให้ปรากฏผ่านรูปเคารพอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา มิได้อยู่เพียงลักษณะทางพุทธศิลป์เท่านั้น แต่เกิดจากการผสมผสานหลายมิติ ได้แก่ 1) ด้านรูปแบบพุทธลักษณะ เช่น พระพักตร์รูปไข่กว้าง พระนลาฏแคบ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อยแบบยิ้มพะเยา พระอุระกว้างและพระนาภีโป่งนูน (ท้องถิ้น) ซึ่งต่างกับเชียงแสนที่สัดส่วนกะทัดรัดกว่า และสุโขทัยที่มีพระพักตร์เรียวยาวกว่า 2) ด้านกรรมวิธีการสร้าง จะนิยมใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น หินทรายจากดอยขุม และอิฐดินจี้ผสมปูนที่แข็งแรงกว่าพื้นที่อื่น ทำให้สามารถสร้างองค์พระขนาดใหญ่ได้ เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ 3) ด้านคติความเชื่อและสังคม การสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ถูกมองว่า เป็นการรวมพลังของชุมชนที่แสดงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจ เช่น การสร้างพระเจ้าตนหลวงช่วงฟื้นฟูเมืองพะเยาหลังสงคราม เมื่อพิจารณาารวมกันแล้วลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปพะเยาอยู่ที่การผสมผสานศิลปะล้านนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นและคติความเชื่อของชุมชน จนก่อเกิดเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่ปรากฏชัดในเชียงแสนหรือสุโขทัย 4) ด้านคติความเชื่อร่วมสมัย ในช่วงที่สร้างพระพุทธรูปองค์ เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ ซึ่งมีหลักฐานจารึกระบุว่า สร้างใน พ.ศ. 2067 ตรงกับรัชสมัยของพญาแก้ว (พ.ศ. 2038-2068) โดยมีความมุ่งหมายเพื่อ

ถวายเป็นพุทธบูชาและแสดงออกถึงอำนาจบารมีของผู้นำ ความศรัทธาของประชาชนและการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2532) ในสมัยเดียวกันยังพบวรรณกรรมบาลีที่สะท้อนแนวคิดศาสนาเชิงอภิปรายจำนวนมาก เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ของพระรัตนปัญญาเถระ ตำนานมูลศาสนาของพระพุทธญาณเจ้า ซึ่งอาจสะท้อนคตินิยมการสร้างพระพุทธรูปเพื่อสืบพระศาสนาให้ถึง 5,000 ปี หรือการตั้งจิตอธิษฐานเพื่อให้ได้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ดังปรากฏในจารึกใต้ฐานบางองค์

นอกจากนี้ การสร้างพระพุทธรูปยังเป็นกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ (เจ้าศรัทธา) ช่างผู้สร้าง (สล่า) และชุมชน ที่มีบทบาทร่วมกันในสร้างศรัทธาและวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม พิธีกรรมในการหล่อพระ วัสดุและการทำพิธีเบิกเนตร ซึ่งสะท้อนการประสานกันของโลกุตระและโลกียะอย่างลึกซึ้ง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545) ดังนั้น อัตลักษณ์พระพุทธรูปเมืองพะเยาจึงเป็นศิลปวัตถุที่แสดงความเป็นชาวพุทธที่ควรแก่การอนุรักษ์ เชื่อมโยงและถ่ายทอดอย่างยั่งยืน ดังที่พระครูศรีวรพินิจ และสหทัย วิเศษ (2557) ให้ทัศนะว่า โบราณสถานและโบราณวัตถุในจังหวัดพะเยาล้วนแสดงถึงความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเมืองพะเยาได้เป็นอย่างดี ศิลปะหินทรายในเมืองพะเยาถือเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเรียกว่า ศิลปะสกุลช่างพะเยา (พิสิฐ โคตรสุโพธิ์, 2560) ซึ่งปรากฏในพระพุทธรูปหินทรายปางต่าง ๆ มากมาย โบราณสถานและโบราณวัตถุหลายแห่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวพะเยาและผู้คนในจังหวัดใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือ เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่องนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและพุทธศิลป์แบบล้านนาที่ผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างเป็นพลวัต โดยมีข้อค้นพบที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. พระพุทธรูปในเมืองพะเยาเป็นผลลัพธ์จากการสั่งสมภูมิปัญญาและความเชื่อท้องถิ่น ศิลปกรรมของพระพุทธรูปสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างศรัทธาในพระพุทธศาสนา คติชาวบ้านและอิทธิพลทางศิลปะจากหลายแหล่ง เช่น ศิลปะแบบเชียงแสน ศิลปะเชียงใหม่ ศิลปะสุโขทัย ศิลปะพื้นถิ่นล้านนา โดยถ่ายทอดและปรับประยุกต์ผ่านฝีมือของช่างท้องถิ่นจนเกิดเป็นสกุลช่างพะเยาที่มีรูปแบบเฉพาะ เช่น พระพักตร์รูปไข่ พระหนุเป็นปม พระวรกายไม่อวบ พระนั่งบนฐานเชิง นิยมสร้างในปางมารวิชัย ซึ่งสามารถใช้เป็นเกณฑ์จำแนกและระบุที่มาของพระพุทธรูปได้

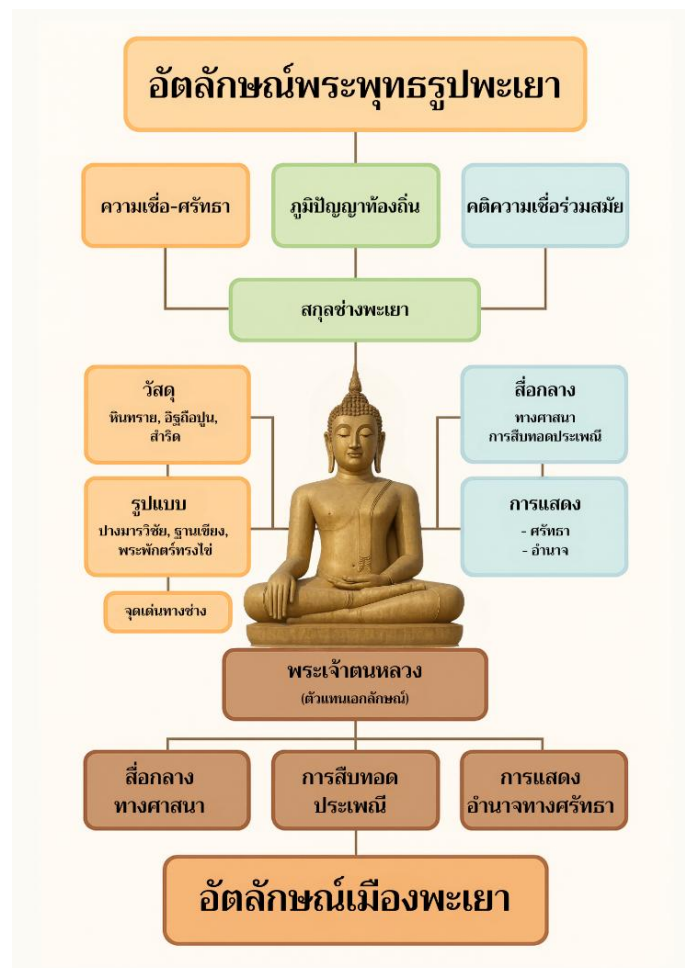
2. การสร้างพระพุทธรูปในพะเยาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่หลอมรวมคนในชุมชนเข้าด้วยกัน จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ เช่น พระวิมลญาณมุนีและสล่าแดงพบว่า พระพุทธรูปสำคัญส่วนใหญ่ในเมืองพะเยาไม่ได้เกิดจากการดำริส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เป็นผลจากการรวมศรัทธาของคณะศรัทธาหรือกลุ่มชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสืบสานพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างเพื่อพุทธบูชา การสร้างแทนองค์เดิมหรือเพื่อให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยจึงเลือกใช้วัสดุตามฐานะของเจ้าภาพ เช่น สำริด หินทราย อิฐถือปูน ทองเหลือง

3. พระพุทธรูปทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์รวมศรัทธาและเครื่องมือสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชน พระพุทธรูป เช่น พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ ไม่เพียงแต่เป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังทำหน้าที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของ

พะเยาในอดีต ทั้งในด้านศิลปกรรม ความเชื่อและโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลจารึกวรรณกรรมร่วมสมัยและรูปแบบศิลปะที่แฝงแนวคิดทางพุทธธรรมอย่างเด่นชัด

4. ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ที่ได้จากการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมการจัดทำฐานข้อมูลพระพุทธรูปใน 10 วัดสำคัญ พร้อมการวิเคราะห์วัสดุ รูปแบบ ปาง ความเชื่อและบริบทของการสร้าง ถือเป็นองค์ประกอบเชิงระบบที่สามารถพัฒนาเป็นฐานข้อมูลวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ (Cultural Heritage Database) เพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสำนึกคุณค่าและสนับสนุนการอนุรักษ์พระพุทธรูปในฐานะมรดกศิลปวัฒนธรรมของเมืองพะเยาได้อย่างยั่งยืน

ภาพ 1 อัตลักษณ์พระพุทธรูปในเมืองพะเยา

สรุป

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ของพระพุทธรูปสำคัญในเมืองพะเยา สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางศิลปกรรมที่เกิดจากการผสมผสานอิทธิพลศิลปะจากภูมิภาคต่าง ๆ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้วนก่อให้เกิดรูปแบบพุทธศิลป์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งยังเป็นผลผลิตจากความศรัทธาและจิตสำนึกทางศาสนาของชุมชนท้องถิ่น พระพุทธรูปส่วนใหญ่ที่ปรากฏในพื้นที่เมืองพะเยามีอายุราวพุทธพุทธศตวรรษที่ 21-

25 โดยนิยมสร้างในปางมารวิชัย ซึ่งเป็นปางที่สะท้อนชัยชนะเหนือกิเลสและอิทธิพลกรรมในพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ลักษณะทางกายภาพของพระพุทธรูปในเมืองพะเยาหลายองค์มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระโอษฐ์เล็ก ปลายพระโอษฐ์ยกขึ้น พระหนุเป็นปม และประทับนั่งขัดสมาธิเพชรเหนือฐานเรียบ ซึ่งล้วนเป็นลักษณะเฉพาะของสกุลช่างพะเยา อันสะท้อนถึงฝีมือและอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมที่โดดเด่นในระดับภูมิภาค พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ ซึ่งถือเป็นพระพุทธรูปองค์สำคัญและใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ มีขนาดหน้าตักกว้าง 14 เมตร สูง 16 เมตร สร้างด้วยอิฐมอญและปูนขาว ลงรักปิดทอง เป็นตัวแทนของพลังศรัทธาและศูนัยรวมจิตใจของชุมชนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นหลักฐานสำคัญที่เชื่อมโยงความเชื่อ ความศรัทธาและศิลปกรรมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปที่สร้างจากวัสดุหลากหลาย เช่น หินทราย สำริด โลหะ ซึ่งบางองค์สามารถจำแนกได้ว่าเป็นผลงานของช่างฝีมือท้องถิ่นเมืองพะเยาโดยตรง ผลการศึกษาครั้งนี้จึงมีใช้เพียงการบันทึกลักษณะทางกายภาพของพระพุทธรูป หากแต่ยังเผยให้เห็นความเชื่อ ค่านิยมและกระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และควรค่าแก่การอนุรักษ์ ต่อยอดและถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2561). *ศิลปวัตถุที่พบในเมืองพะเยา*. พะเยา: นครนิเวศการพิมพ์.
- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2560). อัตลักษณ์แห่งภูมามาย: รูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญา. *วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 10 (3), 868-886.
- พระครูศรีวรพินิจ และสหทยา วิเศษ. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิมลญาณมุนี. (2563). รองเจ้าคณะจังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 6 มกราคม.
- พิสิฐ โคตรสุโพธิ์. (2560). *พระพุทธรูป: คติการสร้างและพิธีกรรมจากเอกสารโบราณเมืองพะเยา*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). *เจดีย์: พัฒนาการแห่งความหมาย*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2532). *พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2562). *ศิลปะล้านนา: สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- สมภพ ชันชะกิง. (2563). สล่าชุมชนวัดศรีโคมคำ. *สัมภาษณ์*. 9 มกราคม.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย.

Research Article:

Received: 2025-05-07;

Revised: 2025-08-07;

Accepted: 2025-09-14.

การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา

โดยประยุกต์การสร้างศรัทธา

Developing Computer Instruction Package for Buddhist Studies through the Integration of Faith-building Strategies

พระมหาสันต์ วสันโต (พลเสน)

Phramaha Wasan Wasanto (Ponsen)

วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

Wat Paknam, Phasi Charoen, Bangkok

First/Corresponding Author, E-mail: ws2530@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. การวิเคราะห์ ออกแบบ และพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างศรัทธา 2. หาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น 3. หาประสิทธิผลทางการเรียนรู้จากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น และ 4. หาความพึงพอใจของผู้เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างศรัทธา 2) แบบทดสอบระหว่างหน่วยการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน รายวิชาพระพุทธศาสนา โดยประยุกต์หลักการสร้างศรัทธา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเชื่อมั่น การหาประสิทธิภาพ และการหาประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์ ออกแบบ และพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างศรัทธา ในด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 ในด้านมัลติมีเดีย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 ซึ่งถือว่าคุณภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนในทั้ง 2 ด้าน อยู่ในระดับมีคุณภาพดี 2. ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น เท่ากับ 84.78/88.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 3. เมื่อนำคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมาวิเคราะห์เพื่อหาประสิทธิผล มีค่าเท่ากับ 69.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือร้อยละ 60 และ 4. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านเท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 ซึ่ง

อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก สรุปได้ว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนาได้จริง

คำสำคัญ: บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน, การสร้างศรัทธา, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research article aims to 1) analyze, design, and develop computer instruction package (CIP) for Buddhist studies through the integration of faith-building strategies, 2) evaluate the efficiency of the computer instruction package, 3) evaluate the learning effectiveness, and 4) evaluate the learners' satisfaction. The research instruments consist of 1) the computer instruction package for Buddhist studies through the integration of faith-building strategies, 2) unit-based formative tests, 3) a learning achievement test, and 4) a questionnaire measuring students' satisfaction with Buddhist studies through computer instruction package. The sample group consists of 30 students in Mathayomsuksa 1 at Satriwatabsornsawan School. The statistics used for data analysis are mean, percentage, standard deviation, reliability, efficiency, and effectiveness. The research findings reveal that 1) the results of the analysis, design, and development of the computer instruction package for Buddhist studies through the integration of faith-building strategies, reveals that the content component has a mean score of 4.22 with a standard deviation of 0.55, while the multimedia component has a mean score of 4.16 with a standard deviation of 0.70. These findings indicate that the quality of the computer instruction package in both aspects is at a good level. 2) The efficiency of the computer instruction package is at 84.78/88.89, that is higher than the criteria at 80/80. 3) The analysis of pre-test and post-test scores indicate that the learning effectiveness is improved 69.67% and is higher than the criteria 60%. 4) The learners' satisfaction towards the computer instruction package is 4.38 with a standard deviation of 0.61, indicating a high level of satisfaction. It can be concluded that the computer instruction package effectively stimulated learning in the subject of Buddhist studies.

Keywords: Computer Instruction Package, Faith Development, Buddhism

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก เมื่อเทียบกับหลายปีก่อนอย่างชัดเจน เช่น การสื่อสาร การค้นหาข้อมูล การเก็บข้อมูล แม้กระทั่งการเรียนการสอนก็มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ๆ จนกระทั่งถึงการเรียนการสอนผ่านระบบเน็ตเวิร์ค ซึ่งมีความทันสมัยและมีความรวดเร็วทันต่อความต้องการของผู้เรียนผู้สนใจมากขึ้น และในด้านการศึกษามีการพัฒนาการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีที่สามารถช่วยให้

ผู้สอนสามารถสื่อสารกับผู้เรียนได้ดีขึ้น ท้นต่อเหตุการณ์มากขึ้น และผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่ผู้สอนได้สอนในภายหลังได้สะดวกขึ้น สามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนรู้ได้รวดเร็วขึ้น บทเรียนที่ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้นั้นมีคำเรียกอยู่หลายแบบ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction; CAI) บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน (Computer Instruction Package; CIP) และ บทเรียนคอมพิวเตอร์ออนไลน์ (e-Learning)

ในยุคที่เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นและได้รับความนิยมอย่างมากอย่างนี้ในด้านการพัฒนาการเรียนการสอนต้องมีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีในหลาย ๆ ด้าน เช่น การสอน ผู้สอนสามารถออกแบบผลงานที่จะนำเสนอให้มีความน่าสนใจ ให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกน่าติดตาม ไม่น่าเบื่อ และเกิดมีส่วนร่วมกับการนำเสนอได้ และการเรียน ผู้เรียนสามารถสืบค้นข้อมูลได้จากหลายสถานที่ หลายแหล่งข้อมูลที่มีการเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็ว เป็นต้น

ความสำคัญของการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนเป็นการสอนเนื้อหาใหม่สำหรับผู้เรียนยังไม่เคยศึกษาจากที่ใดมาก่อน และบทเรียนประเภทนี้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ต้องมีครูคอยแนะนำ จัดเป็นสื่อการเรียนรายบุคคลที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง (ไพโรจน์ ตีรณธนากุล และคณะ, 2546: 23-24) และผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่ต้องให้ผู้เรียนอยู่ในห้องเรียนเป็นประจำ หรือต้องอ่านหนังสือเพียงอย่างเดียว และบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนยังมีการตอบโต้กับผู้เรียนได้ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลากับบทเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดด้วยตนเอง และการทำวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักการสร้างศรัทธาตามแนววิถีพุทธมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน โดยมองว่า การที่ผู้เรียนจะมีความสนใจในบทเรียนคอมพิวเตอร์และคงทนต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนได้เป็นเวลานานนั้นต้องมีความศรัทธา มีความเชื่อถือและสนใจในตัวบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2559) กล่าวว่า ศรัทธา ความเชื่อ ความเชื่อถือ คือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งการที่จะเกิดศรัทธาได้นั้นสามารถเกิดได้หลายสาเหตุ เช่น ภาพลักษณ์ภายนอกดูดี เนื้อหาสะกดหูสะกดตา นามองน่าฟัง องค์ความรู้ที่พูดเกิดจากความจริง รู้แจ้ง รู้กว้าง รู้ลึก และรู้รอบ น้ำเสียงพอดิ ไม่แข็งกระด้าง (พระราชปฎิภาณมุนี, 2556: 10) ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นจึงได้ใช้การภาพประกอบเคลื่อนไหวเพื่อให้ดูเป็นธรรมชาติ วิดีโอที่นำมาประกอบประกอบการอธิบายก็ให้น้ำเสียงที่น่าฟัง ขั้นตอนการเรียนที่เป็นขั้นเป็นตอน ง่ายต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และดนตรีประกอบที่สื่อถึงความอบอุ่น เป็นบรรยากาศที่น่านั่งเรียนได้สบาย และให้ความตื่นเต้นในช่วงของการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ได้เรียนบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน และให้ผู้เรียนได้มีความสนใจในการเรียนและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้

สำหรับการนำเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือกับทางการศึกษา สามารถแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1. การใช้คอมพิวเตอร์ด้านการบริหารและการจัดการทางการศึกษา 2. การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ 3. การใช้คอมพิวเตอร์เป็นอุปกรณ์การศึกษา 4. การใช้คอมพิวเตอร์เป็นอุปกรณ์เสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน ในการสร้างบทเรียนสำเร็จรูปหรือบทเรียนแบบโปรแกรม จะประกอบด้วยเนื้อหาความรู้ คำถามและคำตอบ โดยจะแบ่งเนื้อหาบทเรียนนั้น ออกเป็นเนื้อหาย่อย ๆ จัดลำดับ

เป็นขั้นตอนในรูปแบบของกรอบหรือเฟรม โดยในแต่ละกรอบจะนำเสนอเนื้อหาเป็นขั้นตอนที่ละน้อยในทุกขั้นตอนของการเรียนจะมีคำตอบเพื่อทดสอบผู้เรียนและจะมีคำตอบที่ถูกต้องให้ผู้เรียนทราบเพื่อเป็นข้อมูลป้อนกลับทันทีเป็นการเสริมแรง (กิดานันท์ มลิทอง, 2540: 225-227)

ในการทำวิจัยครั้งนี้ก็เพื่อเป็นการพัฒนาคุณสมบัติของเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์การสอนให้มีศักยภาพบวกกับการประยุกต์การสร้างสรรค์ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา (สุนทรวิวัฒน์, 2530: 1) เพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นในการทำวิจัยครั้งนี้จึงได้มีการศึกษาวิธีการสร้างสรรค์และนำวิธีการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความน่าเชื่อถือ ให้เกิดความเชื่อมั่น และให้มีความน่าสนใจและมีความเหมาะสมต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา โดยยึดกระบวนการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนของไพโรจน์ ธีรธนากุล และคณะ จากคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

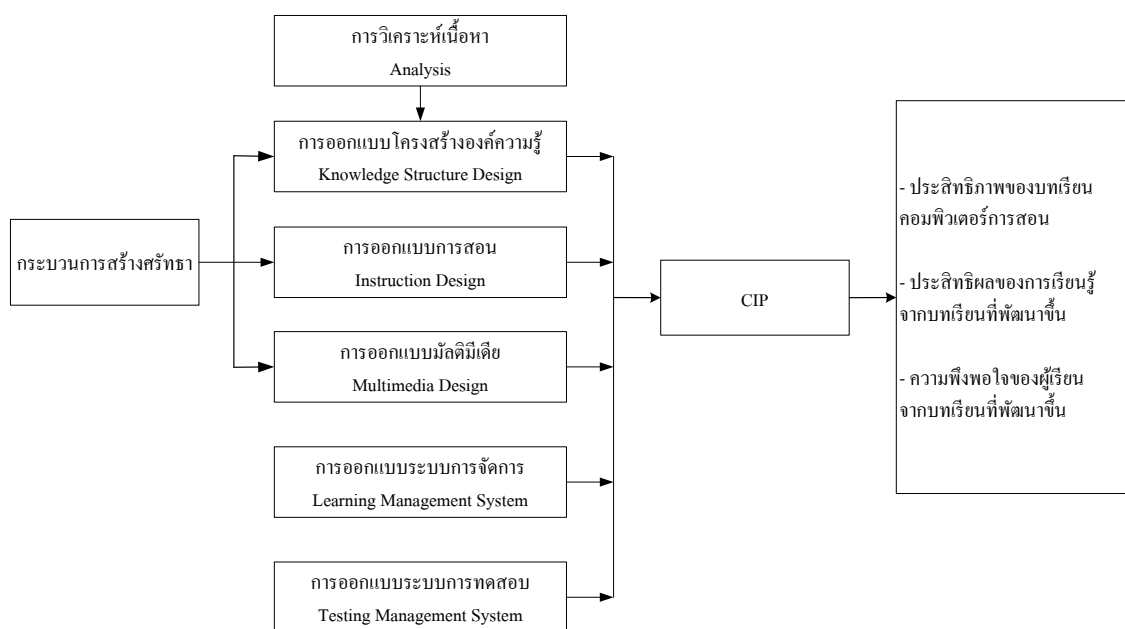
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างสรรค์
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
3. เพื่อหาประสิทธิผลทางการเรียนรู้จากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น ให้มีประสิทธิภาพ $E_{\text{post}} - E_{\text{pre}} \geq 60$
4. เพื่อหาความพึงพอใจของผู้เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีรายละเอียดและขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. กรอบความคิดของการวิจัย เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์หลักการสร้างสรรค์ จึงได้วางกรอบความคิดของการวิจัย ดังนี้ (1) การออกแบบโครงสร้างองค์ความรู้ การออกแบบเน้นการเรียนรู้จากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องที่ยาก เพื่อให้การเรียนรู้จากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนไม่เป็นที่น่าเบื่อสำหรับผู้เรียน และเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เป็นลำดับขั้นไปเรื่อย ๆ (2) การออกแบบการสอน โดยการนำเสนอภาพรวมก่อนที่ผู้เรียนจะเข้าเนื้อหาบทเรียน แต่ละหน่วย เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้รายละเอียดคร่าว ๆ ของหน่วยการเรียนนั้น ๆ โดยการใช้การ์ตูนเคลื่อนไหว เป็นตัวดำเนินเรื่องราว และเมื่อผู้เรียนเข้าสู่บทเรียนแล้ว จะมีการถามตอบในตัวบทเรียนเพื่อเป็นการย้ำความเข้าใจให้กับผู้เรียน (3) การออกแบบมัลติมีเดีย เพื่อให้ขั้นตอนการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม ได้นำ การออกแบบภาพเคลื่อนไหว การออกแบบตัวการ์ตูน การออกแบบหน้าจอ การออกแบบสีพื้น การออกแบบภาพนิ่ง สีสันตัวอักษร การจัดทำเสียงบรรยาย รวมถึงไฟล์วิดีโอที่จำเป็นต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน

ภาพ 1 รูปแบบกรอบความคิดของการวิจัย

จากกรอบความคิดของการวิจัยสรุปได้ว่า ได้มีการนำกระบวนการสร้างศรัทธาที่ได้พูดถึงในทฤษฎีข้างต้นมาผสมผสานให้เข้ากับบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนใน 3 ส่วน คือ 1. ในส่วนการออกแบบโครงสร้างองค์ความรู้ ได้นำหลักสูตรที่ผ่านกระบวนการทางการวิเคราะห์เนื้อหามาแล้วว่าเหมาะสมกับนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้เรียนแล้วจะเป็นประโยชน์และไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เนื้อหามีความต่อเนื่องกัน และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ได้ สถานการณ์จริง ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากความศรัทธาและสนใจในการศึกษาส่วนนี้ 2. ในส่วนการออกแบบการสอน คือ การจำลองว่านักเรียนกำลังเรียนอยู่กับอาจารย์สอนที่เป็นพระจริง ๆ อยู่ในสถานการณ์จริง ๆ ซึ่งจะต้องมีการถามตอบ ในห้องเรียน เอามาไว้ในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนนี้ เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีบรรยากาศสมจริง และ 3. ในส่วนการออกแบบมัลติมีเดีย คือ การนำความรูปภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว เสียงประกอบต่าง ๆ ที่จะดึงดูดความสนใจนักเรียนและยังสื่อให้เห็นถึงความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนด้วย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์ ทั้งหมดทุกห้องที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิชาที่จัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์ จำนวน 30 คน สำหรับหาประสิทธิภาพของบทเรียน ประสิทธิภาพทางการเรียนรู้และความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นไปตามแนวทฤษฎีการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนของคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและ

เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย รศ.ไพโรจน์ ตีรณธนากุล และคณะ มีทั้งหมด 16 ขั้นตอน ซึ่งแบ่งการดำเนินการออกเป็น 5 ช่วง (ไพโรจน์ ตีรณธนากุล และคณะ, 2554: 54-213) ดังนี้

1) ช่วงการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหา มีขั้นตอนย่อยอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การสร้างแผนภูมิมิระดมสมอง โดยระบุหัวข้อเนื้อหา คือ วิชาพระพุทธศาสนาไว้ตรงกลาง จากนั้นจึงเขียนหัวข้อที่อาจมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับวิชาขยายออกไปเป็นหัวข้อย่อย โดยใช้เส้นโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาและหัวข้อย่อยต่าง ๆ จากนั้นได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ได้พิจารณาเป็นลำดับไป ในการพิจารณาเลือกหาผู้เชี่ยวชาญนั้น ต้องมีคุณสมบัติดังนี้ 1. มีความรู้ ความเข้าใจด้านเนื้อหา คือ วิชาพระพุทธศาสนา 2. มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยี 3. มีประสบการณ์ในการสอน (2) การสร้างแผนภูมิหัวเรื่องสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ หัวเรื่องจากแผนภูมิมิระดมสมองโดยละเอียดเพื่อคัดเลือกหัวเรื่องที่เหมาะสมในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหัวเรื่องต่าง ๆ หัวเรื่องใดควรจะเป็นหัวเรื่องหลัก หัวเรื่องใดควรจะเป็นหัวเรื่องรอง จนได้เป็นแผนภูมิหัวเรื่องสัมพันธ์ที่สมบูรณ์ (3) การสร้างแผนภูมิโครงข่ายเนื้อหา ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสร้างแผนภูมิโครงข่ายเนื้อหา ซึ่งเป็นการแสดงลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหา โดยพิจารณาหัวเรื่องใดควรจะเรียนก่อน หัวเรื่องใดควรจะเรียนทีหลัง หัวเรื่องใดบ้างที่สามารถเรียนไปพร้อมกันได้ เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาทำการตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำมาปรับปรุงและแก้ไขตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำไว้ จนได้แผนภูมิโครงข่ายเนื้อหาที่สมบูรณ์

2) ช่วงการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ขั้นตอนการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ มีขั้นตอนย่อยอยู่ 2 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การกำหนดกลวิธีในการนำเสนอและเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ผู้วิจัยได้นำแผนภูมิโครงข่ายเนื้อหา มาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน โดยพิจารณาแบ่งตามเงื่อนไขของเวลาที่ใช้ในการทำการสอนแต่ละครั้ง สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะใช้เวลาเรียน ในแต่ละคาบประมาณ 60 นาที นอกจากนี้ยังคำนึงถึงความสัมพันธ์ ของกลุ่มหัวเรื่องที่สามารถจัดไว้ในหน่วยการเรียนรู้เดียวกัน จากนั้นตีกรอบเป็นกลุ่มไว้จนครบ จากนั้นนำหัวเรื่องของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ มาสร้างเป็นแผนภูมิการนำเสนอหน่วยการเรียนรู้ จากนั้นจึงกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ คือ 1. ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย 2. พุทธประวัติ และ 3. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จากนั้นได้นำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง ตามคำแนะนำให้สมบูรณ์ (2) การออกแบบแผนภูมิการนำเสนอในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำผลการกำหนดหน่วยการเรียนรู้และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ มาออกแบบสร้างรูปแบบการนำเสนอ โดยพิจารณาจากลำดับหัวเรื่องเนื้อหาที่ได้ทำการวิเคราะห์ไว้แล้ว ว่าผู้เรียนควรเรียนเนื้อหาใดก่อน ควรเรียนเนื้อหาใดหลัง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลทางการเรียนมากที่สุด ซึ่งโครงสร้างการนำเสนอในแต่ละโมดูลมีการคำนึงถึงกระบวนการนำเสนอทั้งหมด ประกอบด้วย การนำเข้าสู่บทเรียน การนำเสนอเนื้อหาความรู้ การเสริมความเข้าใจ การสรุปเนื้อหา รวมถึงการใช้เทคนิคการสอน การใช้สื่อประกอบเนื้อหานั้น ๆ จากนั้นนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบลำดับและรูปแบบวิธีการสอน

3) ช่วงการพัฒนาบทเรียน ขั้นตอนการพัฒนาบทเรียน มีขั้นตอนย่อยอยู่ 4 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การเขียนรายละเอียดเนื้อหาบทเรียนรอบการสอน ผู้วิจัยได้นำแผนภูมิการนำเสนอแต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่ได้ ออกแบบไว้มาเป็นแนวทางในการเขียนรายละเอียดของเนื้อหาบทเรียนรอบการสอนตามแบบของคณะ ครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ซึ่งได้เขียนไปที่ละรอบ ตามลำดับ เขียนจนกระทั่งครบทุกเนื้อหา (2) การจัดลำดับบทเรียนรอบการสอน ผู้วิจัยได้นำบทเรียนรอบการสอน มาตรวจสอบลำดับการนำเสนอเนื้อหาที่ได้วางแผนไว้ว่ามีความต่อเนื่องกันและเรียงลำดับกันหรือไม่ โดยเรียง ตามลำดับหัวข้อเรื่องตามแผนภูมิโครงข่ายเนื้อหาที่ได้ทำการวิเคราะห์แล้ว (3) การตรวจสอบความถูกต้องของ เนื้อหา ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความสมบูรณ์ และความเหมาะสมของลำดับเนื้อหาเพื่อให้ ทราบถึงการเรียบเรียงเนื้อหาว่ามีความถูกต้องสมบูรณ์ ตลอดจนความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ หรือไม่อย่างไร โดยทำการตรวจสอบ 2 ด้าน คือ 1) การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา 2) การตรวจสอบความเข้าใจของ เนื้อหาและการสื่อความหมาย หลังจากผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบแล้ว ได้นำบทเรียนรอบการสอนไปทำ การทดลองกับนักเรียน สำหรับทดลองกระบวนการย่อย จำนวน 10 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจในการเรียน เนื้อหา และการสื่อความหมาย จำนวนที่ใช้ รวมถึงรูปแบบที่สื่อความหมายกับนักเรียน เมื่อนักเรียนทำการ เสนอแนะก็นำมาปรับแก้ เพื่อความสมบูรณ์ของบทเรียนรอบการสอน (4) การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ขั้นตอนในการสร้างประกอบด้วย การวิเคราะห์แบบทดสอบ การออกแบบระบบการจัดการแบบทดสอบ การสร้างแบบทดสอบ การหาคุณภาพของแบบทดสอบ และการนำฐานข้อมูลคลังแบบทดสอบมาใช้ในการ ทดลองหาประสิทธิภาพของบทเรียนและประสิทธิผลทางการเรียน โดยมีการดำเนินการดังนี้ (1) การวิเคราะห์ แบบทดสอบ วิเคราะห์ว่า ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมไว้อย่างไรบ้าง วัตถุประสงค์ข้อใดต้องการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใด เช่น ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ เป็นต้น จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญทำการกำหนดน้ำหนักของพฤติกรรมในข้อนั้น ๆ และทำการหาค่าเฉลี่ย เพื่อใช้ในการ ออกแบบทดสอบ (2) การออกแบบระบบการจัดการแบบทดสอบ ได้ออกแบบแบบทดสอบที่ใช้ในการทดสอบ ให้มีการระบบทำการสุ่มแบบทดสอบออกมาจากคลังแบบทดสอบ ซึ่งการสุ่มแบบทดสอบนั้น ทำการสุ่มตาม วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม จากระบบที่ทำการสุ่มนี้จะทำให้แบบทดสอบที่ออกมาสามารถเป็นตัวแทนของ แบบทดสอบที่เหลือในการวัดพฤติกรรมและวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้ (3) การสร้างแบบทดสอบ เมื่อเขียน แบบทดสอบได้ตามจำนวนที่ต้องการแล้ว นำแบบทดสอบที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาความเที่ยงตรงตาม เนื้อหา เพื่อวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของแบบทดสอบ และทำการตรวจสอบความชัดเจนของภาษา ความถูกต้องตามหลักเกณฑ์การสร้างแบบทดสอบ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม (4) การหาคุณภาพของ แบบทดสอบ ได้นำแบบทดสอบที่จัดพิมพ์แล้ว ไปทดสอบกับนักเรียนเพื่อนำผลการทดสอบไปวิเคราะห์หา คุณภาพแบบทดสอบ ประกอบด้วย การหาค่าความยากง่าย จะมีค่าระหว่าง 0.20-0.80 การหาค่าอำนาจ จำแนก จะมีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร KR-20 จะมีค่ามากกว่า 0.70 ขึ้นไป จากนั้นนำแบบทดสอบที่มีค่าผ่านเกณฑ์บันทึกลงฐานข้อมูลคลังแบบทดสอบ (5) การนำฐานข้อมูลคลัง แบบทดสอบมาใช้ในการทดลองหาประสิทธิภาพของบทเรียนและประสิทธิผลทางการเรียน ซึ่งประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียน แบบทดสอบระหว่างหน่วยการเรียนรู้ และแบบทดสอบหลังเรียน

4) ช่วงการพัฒนาเนื้อหาบบคอมพิวเตอร์ ขั้นตอนการพัฒนาเนื้อหาบบคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอนย่อยอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การเลือกโปรแกรมที่ใช้นำเสนอบทเรียนสู่โปรแกรม ซอฟต์แวร์ที่ใช้สำหรับสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน เช่น โปรแกรมที่ใช้ในการออกแบบตัวการ์ตูน ภาพพื้นหลัง โปรแกรมที่ใช้ในการออกแบบภาพนิ่ง โปรแกรมที่ใช้ในการแปลงเสียงหลังการบันทึกเสร็จแล้ว โปรแกรมที่ใช้ในการรวมไฟล์ต่าง ๆ (2) จัดเตรียมสื่อที่ใช้ประกอบบทเรียน สื่อที่ใช้ประกอบ เช่น ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ เสียง เสียงพื้นหลัง เป็นต้น โดยสร้างเป็นไฟล์เตอร์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้เพื่อต่อการเรียกหาและนำมาใช้ (3) ทำการประกอบสื่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนตามที่ได้วางแผนไว้จนครบทุกกรอบการสอนที่ได้ออกแบบไว้ และทำการตรวจสอบจนสามารถใช้ดำเนินการทดลองได้

5) ช่วงการประเมินคุณภาพบทเรียน ขั้นตอนการประเมินคุณภาพบทเรียน มีขั้นตอนย่อยอยู่ 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การตรวจสอบคุณภาพมัลติมีเดียของบทเรียน ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตรวจสอบคุณภาพด้านมัลติมีเดียของบทเรียน ในด้านคุณภาพของข้อความตัวอักษร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว เสียง และการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และให้ผู้เชี่ยวชาญทำการประเมินคุณภาพของบทเรียนตามลำดับ (2) การทดลองกระบวนการทดสอบหาประสิทธิภาพเพื่อตรวจสอบปัญหาข้อบกพร่องและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการทดสอบหาประสิทธิภาพจริง โดยนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ทำการทดลองทั้งหมดที่วางแผนเอาไว้ ในระหว่างการทำการทดลองนั้น มีผู้เรียนสงสัยก็ให้ยกมือถามและทำการ เก็บบันทึกข้อมูลไว้ (3) การทดสอบหาประสิทธิภาพของบทเรียนและประสิทธิผลทางการเรียน ได้นำบทเรียนที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ที่ไม่เคยผ่านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในชั้นนี้มาก่อน โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียนลงในกระดาษคำตอบเหมือนการสอบโดยปกติ แล้วคัดเลือกเอาเฉพาะผู้ที่มีคะแนนต่ำกว่า 20% ไว้ จำนวน 30 คน คัดผู้ที่มีคะแนนมาก ๆ ออกไป เพราะถือว่ามีความรู้ในเนื้อหาแล้ว จะทำให้การทดลองไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง และหลังจากเรียนจบ 1 หน่วยการเรียนรู้แล้ว ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ ดำเนินการเช่นนี้ จนครบทุกหน่วยการเรียนรู้ (4) การจัดทำคู่มือการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน หลังจากผลิตบทเรียนเสร็จแล้ว จะต้องทำคู่มือการใช้งาน เพื่อใช้ประกอบการเรียน หรือหากมีปัญหาสงสัย ก็สามารถที่จะเปิดดูได้จากคู่มือ

4. วิธีดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้วิธีดำเนินการทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความพึงพอใจ ในการทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียน และประสิทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียนและความพึงพอใจ โดยการนำบทเรียนไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์ ที่ไม่เคยผ่านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้ (1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนการทดสอบ โดยการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการทดลองให้พร้อม ได้แก่ บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น แบบทดสอบก่อนเรียน แบบทดสอบหลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ การจัดเตรียมสถานที่ในการทดลอง ได้แก่ ห้องคอมพิวเตอร์ของโรงเรียนสตรีวัดอัปสรสวรรค์ จำนวน 1 ห้อง การกำหนดวัน เวลา นัดหมายกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการทดลอง หาประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการ

เรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง โดยแจ้งความประสงค์ให้กับทางผู้อำนวยการโรงเรียนได้ทราบถึงการขอเข้าไปศึกษา และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (2) แนะนำการใช้บทเรียนให้กับกลุ่มตัวอย่าง ก่อนที่จะทดลองจะต้องแจ้งรายละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการเรียนให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนทราบ รวมทั้งแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับ การทดลอง และให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนศึกษาคู่มือการเรียน (3) ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียน ด้วยแบบทดสอบแบบเลือกตอบ จำนวน 30 ข้อ เพื่อรวบรวมคะแนนสอบก่อนเรียน โดยกำหนดเวลาทำแบบทดสอบทั้งหมด 15 นาที เมื่อทำแบบทดสอบเสร็จแล้วผู้วิจัยเก็บคะแนนสอบของแต่ละคนไว้ เพื่อนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ หาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบลงบนกระดาษคำถาม (4) ให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาเนื้อหาสาระจากบทเรียนในแต่ละหน่วย โดยเฉลี่ยใช้เวลา ในการศึกษาหน่วยละ 1 ชั่วโมง เมื่อเรียนจบแล้วให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียน จำนวน 10 ข้อ โดยให้เวลาในการทำแบบทดสอบ 5 นาที ทดลองจนครบทั้ง 3 หน่วยการเรียน ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 3 สัปดาห์ หลังจากนั้นผู้วิจัยเก็บคะแนนสอบของแต่ละคนไว้ เพื่อนำคะแนนไปวิเคราะห์หาประสิทธิภาพ (5) ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบหลังเรียน เมื่อกลุ่มตัวอย่างเรียนครบทุกหน่วยการเรียนที่กำหนดแล้ว ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 30 ข้อ หลังจากนั้นผู้วิจัยเก็บคะแนนสอบของแต่ละคนไว้ เพื่อนำคะแนนไปวิเคราะห์หาประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ โดยให้เวลาในการทำแบบทดสอบ 15 นาที (6) ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความพึงพอใจ โดยให้กลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลลงบน แบบประเมิน เพื่อนำค่าที่ได้ไปวิเคราะห์หาความพึงพอใจของผู้เรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น ข้อมูลที่ได้จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน ข้อมูลที่ได้จากการทำแบบทดสอบหลังเรียน ข้อมูลที่ได้จากการทำแบบทดสอบระหว่างหน่วยการเรียน และข้อมูลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บทเรียน คอมพิวเตอร์การสอน โดยนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาทำการหาค่าทางสถิติและแปลผล ดังนี้

(1) การวิเคราะห์แบบทดสอบ การวิเคราะห์ในแต่ละหน่วยการเรียนมีการกำหนด วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมไว้อย่างไร วัตถุประสงค์ข้อใดต้องการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใด รวมถึงมีการ กำหนดน้ำหนักของพฤติกรรม เพื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยในการออกข้อสอบในแต่ละวัตถุประสงค์ ซึ่งได้ผลการ วิเคราะห์ คือ หน่วยการเรียนที่ 1 จำนวนแบบทดสอบที่เตรียมไว้ในคลังแบบทดสอบสอบ 36 ข้อ หน่วยการเรียนที่ 2 จำนวนแบบทดสอบที่เตรียมไว้ในคลังแบบทดสอบสอบ 40 ข้อ หน่วยการเรียนที่ 3 จำนวน แบบทดสอบที่เตรียมไว้ในคลังแบบทดสอบสอบ 38 ข้อ รวม 114 ข้อ จากนั้นนำข้อสอบที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน พิจารณาความเที่ยงตรงตรงตามเนื้อหาของแบบทดสอบ ซึ่งได้ผล คือ หน่วยการเรียนที่ 1 ผ่าน เกณฑ์ 32 ข้อ ไม่ผ่านเกณฑ์ 4 ข้อ หน่วยการเรียนที่ 2 ผ่านเกณฑ์ 39 ข้อ ไม่ผ่านเกณฑ์ 1 ข้อ หน่วยการเรียน ที่ 3 ผ่านเกณฑ์ 34 ข้อ ไม่ผ่านเกณฑ์ 4 ข้อ จากนั้นนำแบบทดสอบไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลการ ทดสอบไปวิเคราะห์หาคุณภาพข้อสอบ ประกอบด้วย การหาค่าความยากง่าย การหาค่าอำนาจจำแนก และหา ค่าความเชื่อมั่น ซึ่งได้ผลตามตารางต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้	จำนวนแบบทดสอบที่ผ่านเกณฑ์	จำนวนแบบทดสอบที่ไม่ผ่านเกณฑ์
1	22	10
2	30	9
3	29	5
รวม	81	24

ตาราง 1 แสดงจำนวนแบบทดสอบที่ผ่านการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก

จากตาราง 1 จากแบบทดสอบที่ได้ทำไว้เป็น 2 เท่าของจำนวนแบบทดสอบทั้งหมด คือ 114 ข้อ มีแบบทดสอบที่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์หาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนก จำนวน 81 ข้อ และไม่ผ่านเกณฑ์ 24 ข้อ และได้นำแบบทดสอบที่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยสูตรของ Kuder-Richardson 20 (KR-20)

หน่วยการเรียนรู้	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ	ผลที่ได้
1	0.75	มีค่าความเชื่อมั่น
2	0.79	มีค่าความเชื่อมั่น
3	0.77	มีค่าความเชื่อมั่น

ตาราง 2 แสดงค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

จากผลในตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า แบบทดสอบทั้ง 3 หน่วยการเรียนรู้ มีค่าความเชื่อมั่นตามเกณฑ์ที่กำหนด กล่าวคือ มีค่ามากกว่า 0.70 ซึ่งสามารถนำแบบทดสอบดังกล่าวไปใช้ทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ได้

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคุณภาพ
1. ส่วนนำเข้าสู่วิชาเรียน	4.22	0.44	คุณภาพดี
2. ส่วนนำเข้าสู่หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย	4.22	0.38	คุณภาพดี
3. ส่วนเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย	4.24	0.77	คุณภาพดี
4. ส่วนสร้างเสริมความเข้าใจแต่ละหน่วย	4.17	0.75	คุณภาพดี
5. ส่วนสรุปแต่ละหน่วย	4.00	0.00	คุณภาพดี
6. ส่วนของแบบทดสอบประจำหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย	4.27	0.73	คุณภาพดี
7. ส่วนของแบบทดสอบท้ายวิชาเรียน	4.42	0.79	คุณภาพดี
ระดับค่าเฉลี่ยทุกด้าน	4.22	0.55	คุณภาพดี

ตาราง 3 แสดงผลการประเมินคุณภาพบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ด้านเนื้อหา

จากตาราง 3 พบว่า การประเมินหาคุณภาพบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.55 อยู่ในระดับมีคุณภาพดี โดยใช้แบบประเมินคุณภาพ ในลักษณะของมาตรวัดคะแนน (Rating Scale) 5 ระดับ

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคุณภาพ
1. ด้านภาพ ภาษา และเสียง	4.13	0.80	คุณภาพดี
2. ด้านตัวอักษรและสี	4.25	0.62	คุณภาพดี
3. ด้านการจัดการบทเรียน	4.06	0.73	คุณภาพดี
4. ด้านคู่มือการใช้งาน	4.22	0.67	คุณภาพดี
ระดับค่าเฉลี่ยทุกด้าน	4.16	0.70	คุณภาพดี

ตาราง 4 แสดงผลการประเมินคุณภาพบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ด้านมัลติมีเดีย

จากตาราง 4 พบว่า การประเมินหาคุณภาพบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ด้านมัลติมีเดีย มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.70 อยู่ในระดับมีคุณภาพดี โดยใช้แบบประเมินคุณภาพ ในลักษณะของ Rating Scale 5 ระดับ

2) การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของบทเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของบทเรียน โดยนำคะแนนการทําแบบทดสอบระหว่างหน่วยเรียน หรือแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ และคะแนนจากการทําแบบทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนแต่ละคนมาวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อหาค่าประสิทธิภาพของบทเรียน โดยใช้สูตร E_1/E_2

รายการ	คะแนน
คะแนนเต็มของแบบทดสอบก่อนกระบวนการเรียน	30
คะแนนรวมของผู้เรียนทั้งหมดที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียน	173
ประสิทธิภาพของบทเรียนก่อนกระบวนการเรียน (E_{pre}) คิดเป็นร้อยละ 19.22	

ตาราง 5 แสดงผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนก่อนกระบวนการเรียน จากผู้เรียน 30 คน

หน่วยการเรียนรู้ที่	คะแนนรวมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของผู้เรียน จำนวน 30 คน	ประสิทธิภาพจากการทดสอบระหว่างเรียนของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ (E_{1i}) คิดเป็นร้อยละ
1	246	82.00
2	249	83.00
3	268	89.33
ประสิทธิภาพระหว่างกระบวนการเรียน (E_1)		84.78

ตาราง 6 แสดงผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนระหว่างกระบวนการเรียน จากผู้เรียน 30 คน

รายการ	คะแนน
คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังกระบวนการเรียน	30
คะแนนรวมของผู้เรียนทั้งหมดที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน	800
ประสิทธิภาพของบทเรียนหลังเรียน (E_2) คิดเป็นร้อยละ 88.89	

ตาราง 7 แสดงผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนหลังกระบวนการเรียน จากผู้เรียน 30 คน

จากตาราง 5 นั้นทำให้ทราบว่า ก่อนกระบวนการเรียนรู้บทเรียนคอมพิวเตอร์มีประสิทธิภาพ (E_{pre}) เท่ากับ 19.22 จากตาราง 6 พบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนระหว่างกระบวนการเรียน (E_1) มีค่าเท่ากับ 84.78 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และจากตาราง 7 พบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนหลังกระบวนการเรียน (E_2) มีค่าเท่ากับ 88.89 คือ ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน มีค่าเท่ากับ 84.78/88.89

3) การวิเคราะห์หาประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียน ผู้วิจัยได้นำคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนการเรียนและจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนมาทำการวิเคราะห์เพื่อหาประสิทธิผลการเรียนรู้ (ไพโรจน์ ติรณธนากุล และคณะ, 2554: 54-213) โดยใช้สูตร ดังนี้ ประสิทธิผล = $E_{post} - E_{pre} \geq 60$

ผลที่ได้จาก	คะแนนรวม	ประสิทธิภาพ	ประสิทธิผลทางการเรียน
แบบทดสอบก่อนเรียน (E_{pre})	173	19.22	69.67
แบบทดสอบหลังเรียน (E_{post})	800	88.89	

ตาราง 7 แสดงผลการหาค่าประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียน

จากตาราง 7 นั้นทำให้ทราบว่า ระดับประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียนก่อนการเรียน (E_{pre}) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าเท่ากับ 19.22 และประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียนหลังการเรียน (E_{post}) มีค่าเท่ากับ 88.89 และเมื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับเพื่อหาผลต่างของประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียน ($E_{post} - E_{pre}$) พบว่า ประสิทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียน มีค่าเท่ากับ 69.67 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดไว้

4) การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของผู้เรียน การวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจของผู้เรียน โดยการทำแบบประเมินความพึงพอใจหลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนครบทุกหน่วยการเรียนรู้ และได้นำแบบประเมินมาวิเคราะห์ผล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้รับจากแบบประเมินแบบมาตราส่วนประเมินค่า โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ซึ่งกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยไว้ดังนี้ 4.50-5.00 หมายถึง ผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด 3.50-4.49 หมายถึง ผู้เรียนมีความพึงพอใจมาก 2.50-3.49 หมายถึง ผู้เรียนมีความพึงพอใจปานกลาง 1.50-2.49 หมายถึง ผู้เรียนมีความพึงพอใจน้อย 1.00-1.49 หมายถึง เรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด จากสูตรหาค่าเฉลี่ย ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

$\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N หมายถึง จำนวนนักเรียน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
1. ส่วนตัวดำเนินการสอนแทนผู้สอนในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน	4.60	0.62	มากที่สุด
2. ส่วนตัวอักษรในตัวบทเรียน	4.29	0.56	มาก
3. ส่วนเนื้อหาบทเรียน	4.59	0.58	มากที่สุด
4. ส่วนของเสียงบรรยายและเสียงประกอบ	4.27	0.63	มาก
5. ส่วนระบบการจัดการเรียนการสอน	4.10	0.72	มาก
6. ส่วนโต้ตอบของบทเรียนกับผู้เรียน	4.43	0.54	มาก
ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.38	0.61	มาก

ตาราง 8 สรุปผลระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่เรียนบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน

จากตาราง 8 พบว่า โดยรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อบทเรียนในระดับพึงพอใจมาก โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ส่วนตัวดำเนินการสอนแทนผู้สอนในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด คือ ส่วนระบบการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ผลของการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนในด้านการวิเคราะห์ ออกแบบ และพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยประยุกต์ หลักการสร้างศรัทธา ที่ทำการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัย จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พุทธประวัติ และหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การประเมินในด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ

0.55 ในด้านมัลติมีเดีย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 ซึ่งถือว่าคุณภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนในทั้ง 2 ด้าน อยู่ในระดับมีคุณภาพดี สามารถนำไปใช้ได้

2. ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ประสิทธิภาพของบทเรียนระหว่างกระบวนการเรียน (E_1) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าเท่ากับ 84.78 และประสิทธิภาพของบทเรียนหลังกระบวนการเรียน (E_2) มีค่าเท่ากับ 88.89 คือ ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน มีค่าเท่ากับ 84.78/88.89 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80

3. ผลการหาประสิทธิผลทางการเรียนรู้จากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน ประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียนก่อนการเรียน (E_{pre}) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าเท่ากับ 19.22 และประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียนหลังการเรียน (E_{post}) มีค่าเท่ากับ 88.89 และเมื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบเพื่อหาผลต่างของประสิทธิผลทางการเรียนของผู้เรียน ($E_{post} - E_{pre}$) พบว่า ประสิทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียน มีค่าเท่ากับ 69.67 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ประสิทธิผล = $E_{post} - E_{pre} \geq 60$

4. ผลการหาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน โดยรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อบทเรียนในระดับพึงพอใจมาก โดยค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ส่วนตัวดำเนินการสอนแทนผู้สอนในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ส่วนระบบการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยและการทดลอง สามารถอภิปรายผลของการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

1. คุณภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน จากผลการวิจัยการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนแบบการสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาที่พัฒนาเป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนจำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พุทธประวัติ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พบว่า คุณภาพด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านของการประเมิน เท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.55 อยู่ในระดับมีคุณภาพดี และคุณภาพด้านมัลติมีเดีย มีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านของการประเมิน เท่ากับ 4.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.70 คือ อยู่ในระดับมีคุณภาพดีเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน และได้คำแนะนำต่าง ๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำมาทำการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่สามารถใช้ในการทดลองได้และได้ผลตามที่คาดหวังไว้ ดังนั้น หลังจากทีบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนได้รับการออกแบบและพัฒนาโดยกระบวนการตามหลักการดังกล่าว จึงทำให้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่สอดคล้องกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพดี สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อการศึกษด้วยตนเอง

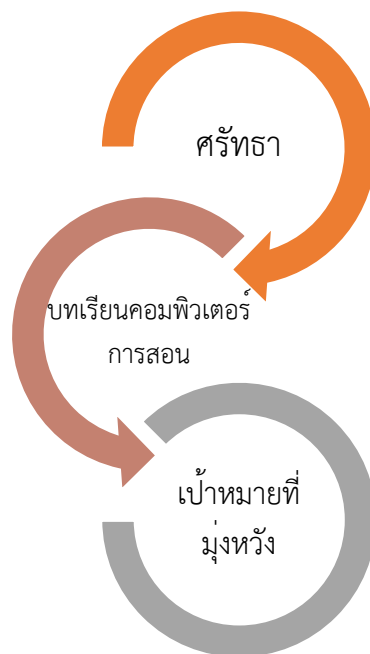
2. ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน จากผลการวิจัยการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นพบว่า บทเรียนมีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.78/88.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 จึงถือว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการสอดแทรกกระบวนการสร้างสรรค์ที่อยู่ในช่วงของการออกแบบโครงสร้างองค์ความรู้ การออกแบบการสอน และการออกแบบมัลติมีเดียที่มีความเหมาะสม จึงสามารถทำให้ได้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่มีประสิทธิภาพที่สามารถนำไปใช้ในการทดลองได้และได้ผลตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของมานะ โสภะ และคณะ (2560: 78) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนโดยใช้ทฤษฎีพุทธิปัญญานิยมเรื่องเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ เท่ากับ 81.06/83.60 จึงกล่าวได้ว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่ได้พัฒนาขึ้นโดยการสอดแทรกเรื่องของการสร้างสรรค์ให้มีในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนนั้นสามารถทำได้มีประสิทธิภาพและนำไปใช้ได้จริง

3. ประสิทธิภาพทางการเรียนของผู้เรียนคอมพิวเตอร์การสอน จากผลการวิจัยการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นพบว่า ผลการทดสอบก่อนเรียน มีค่าเท่ากับร้อยละ 19.22 และผลทดสอบหลังเรียนมีค่าเท่ากับร้อยละ 88.89 ประสิทธิภาพมีค่าแตกต่างเท่ากับร้อยละ 69.67 คือ ผู้เรียนมีประสิทธิภาพหลังเรียนมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 60 ส่งผลให้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการพัฒนาบทเรียนที่ได้คุณภาพที่อยู่ในระดับดีมาแล้ว เมื่อนำมาทำการทดลองจึงเกิดประสิทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่คาดหวังไว้ สอดคล้องกับพระใบฎีกาธีระชัย ธีระโย (วุฒิพันธ์) (2554: 1) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโดยวิธีการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนที่เรียน ตามหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนโดยวิธีการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการหลังการฝึกอบรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องศีล 5 และทศ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาประทีป กิตติภโท (เกษรอินทร์) (2550: 126) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการเรียนรู้โดยวิธีการสอนแบบสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการ เรื่องไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีการสอนแบบสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการ เรื่องไตรสิกขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าประสิทธิภาพร้อยละ 62.35 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาคุณาวุฒิ สีบาล (2546: 55) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าประสิทธิภาพร้อยละ 63 จึงกล่าวได้ว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่ได้พัฒนาขึ้นโดยการสอดแทรกเรื่องของการสร้างสรรค์ให้มีในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนนั้นสามารถทำได้จริงและทำให้มีประสิทธิผลทางการเรียนรู้ของผู้เรียนเพิ่มขึ้นได้และนำไปใช้ได้จริง

4. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน จากผลการวิจัยการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นพบว่า ค่าเฉลี่ยทุกด้านของแบบสอบถาม เท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 แสดงว่าความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนได้มีการออกแบบให้มีความน่าสนใจ ในเรื่องของภาพเคลื่อนไหว ฉากในการนำเสนอและตัวละครที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่ได้พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของมานะ โสภาก และคณะ (2560: 78) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนโดยใช้ทฤษฎีพุทธิปัญญานิยม เรื่อง เครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน อยู่ในระดับพอใจมาก ($\bar{x} = 4.07$, $S.D. = 0.75$)

จึงกล่าวได้ว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจมากในการเรียนบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งมาจากกระบวนการในการวิเคราะห์ ออกแบบ และพัฒนา โดยผู้วิจัยได้สอดแทรกกระบวนการในการสร้างศรัทธาให้มีในบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นและเพื่อให้บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนมีศักยภาพในการใช้เป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอนได้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพ 2 บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนกับการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

จากภาพ 2 จะเห็นว่า การเรียนการสอนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนต้องเริ่มต้นจากศรัทธา (Faith) คือ ความเชื่อมั่น ความมั่นคงในการเรียนรู้ ความคงทนต่อการเรียน เนื่องจากบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนเป็นบทเรียนที่พัฒนาขึ้นเป็นแพ็คเกจ มีเนื้อหาครบทุกกระบวนการการทำงาน เปรียบเสมือนนักเรียนเรียนอยู่กับครูโดยตรงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Goal) หรือบรรลุสิ่งที่ผู้สอนมุ่งหวังให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น

ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความพึงพอใจ ดังนั้น การนำหลักธรรมเรื่องศรัทธาในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนก็เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นอีกหนึ่งวิธีการที่สามารถผู้เรียนผ่านบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนจะมีความเชื่อมั่นและมีผลการเรียนที่มั่นคง เพราะการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องมีศรัทธาเป็นตัวนำในการเรียนรู้

สรุป

จากการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน แบบการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนานั้น บทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนตามปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือกับผู้สนใจทั่วไปได้ หรือนำไปเป็นสื่อที่ใช้สอนในบางช่วงบางตอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น บุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องทำความเข้าใจขั้นตอนกระบวนการในการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนที่พัฒนาขึ้นก่อน เพราะปัจจุบันการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์มีหลายรูปแบบและหลายวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป และการนำบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอนไปใช้จะต้องศึกษาคู่่มือการใช้บทเรียนก่อน เพราะบางขั้นตอนของการวิจัยยังมีข้อจำกัด เช่น การทำแบบทดสอบบนเอกสาร และในเรื่องของการนำไปใช้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีศักยภาพต่ำเกินไป อาจทำให้บทเรียนแสดงผลไม่เต็มศักยภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กิดานันท์ มลิทอง. (2540). *เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาธีระชัย ธีรชัย (วุฒิพันธ์). (2554). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียน โดยวิธีการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).
- พระมหาคุณาวุฒิ สีบาล. (2546). *การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาเรื่องภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3*. ปริญญาานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาประทีป กิตติภทฺโท (เกษรอินทร์). (2550). *ผลการเรียนรู้โดยวิธีการสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เรื่องไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. ปริญญาานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระราชปฎิภาณมุนี. (2556). *วิชาการเทศนา*, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: วังอักษร.
- ไพโรจน์ ธีรธนากุล และคณะ. (2546). *การออกแบบและการผลิตบทเรียนคอมพิวเตอร์การสอน สำหรับ e-Learning*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

- ไพโรจน์ ตีรณธนากุล และคณะ. (2554). *เทคนิคการผลิตบทเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการศึกษาทางไกลบนอินเทอร์เน็ต (e-Learning)*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- มานะ โสภา และคณะ. (2560). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนโดยใช้ทฤษฎีพุทธิปัญญานิยม เรื่อง เครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 9 (1), 78-86.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Academic Article:

Received: 2025-05-14;

Revised: 2025-07-24;

Accepted: 2025-09-16.

มาฆปุรณมีศรีปราจีน: ประเพณีสำคัญของชาวปราจีนบุรี Māgha Pūjā Day: An Important Tradition of Prachin Buri People

พระมหานิติ ธิธรรมโม^{*1}, พระครูภาวนาธรรมธาริ², พระครูจารุสารธรรม³Phramaha Niti Thiradhammo¹, Phrakhruphawanathammathari²,Phrakhrucharusartham³วัดดงพระราม จังหวัดปราจีนบุรี^{1,3}, วัดป่ามะไฟ จังหวัดปราจีนบุรี²,Wat Dong Phra Ram, Prachin Buri Province^{1,3}, Wat Pa Mafai, Prachin Buri Province²,

First/Corresponding Author, E-mail: card0034@gmail.com*

บทคัดย่อ

งานประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนเป็นงานบุญสำคัญที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงวันมาฆบูชา ณ โบราณสถานสระมรกต วัดสระมรกต ตำบลโคกปิบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเคารพบูชาพระพุทธเจ้า เป็นสิริมงคลในวันมาฆบูชา อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อพุทธเจ้า ตลอดจนเป็นเวทีเผยแพร่ธรรมะและส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนทั่วไป ประเพณีนี้เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชนและพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศที่ร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีกิจกรรมสำคัญ เช่น พิธีเวียนเทียนรอบรอยพระพุทธรูป การเจริญพระพุทธมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา การประกวดสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ การประกวดตอบปัญหาธรรมะ นิทรรศการธรรมะ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่ผสมทั้งศรัทธา ศิลปวัฒนธรรม และจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้ง นอกจากมิติทางศาสนาแล้ว งานมาฆปุรณมีศรีปราจีนยังมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน สร้างความสามัคคีในชุมชน และส่งเสริมการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมท้องถิ่น เป็นประเพณีที่หล่อรวมพลังศรัทธาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นไว้ด้วยกันอย่างงดงาม จึงควรค่าแก่การสืบสานอย่างต่อเนื่องเพื่อธำรงรากเหง้าแห่งพระพุทธศาสนาในดินแดนปราจีนบุรีให้มั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ: มาฆปุรณมีศรีปราจีน, ประเพณี, ปราจีนบุรี

Abstract

The Māgha Pūjā traditional festival is an important merit-making event held annually during Māgha Pūjā Day at the Emerald Pool Historical Park, Wat Sa Morakot, Khok Pib Sub-district, Si Mahosot District, Prachin Buri Province. The main objective is to pay homage to the Buddha and bring good fortune on Māgha Pūjā Day. It is an important day in Buddhism and to show respect and faith in the Buddha. It is also a platform to spread the Dhamma

and promote the practice of Dhamma to the general public. This tradition is a center of faith for local communities, government sectors, private sectors, and Buddhists nationwide who work together to preserve Buddhism, with important activities such as candlelight procession around the pair of Buddha footprints, chanting Buddhist mantras, listening to Dhamma sermons, Sarabhanya chanting contests, Dhamma quiz contests, Dhamma exhibitions, and other Buddhist activities that deeply integrate faith, art, culture, and spirituality. In addition to the religious dimension, the Māgha Pūjā Festival of Sri Prachin also plays a role in instilling morality and ethics in the youth, creating unity in the community, and promoting the preservation of local traditions. It is a tradition that beautifully combines the power of faith and local identity. Therefore, it is worth continuing to preserve the roots of Buddhism in Prachin Buri to be strong and sustainable forever.

Keywords: Māgha Pūjā Day of Prachin Buri, Tradition, Prachin Buri

บทนำ

วันมาฆบูชาเป็นวันที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การประชุมพระสงฆ์ 1,250 รูปโดยมิได้นัดหมาย การทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ และการประสูติและตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ประเพณีที่จัดขึ้นในวันดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญในการทำบำรุงพระพุทธศาสนาและเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน จังหวัดปราจีนบุรีมีประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีน ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ โบราณสถานสระมรกต วัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ ถือเป็นประเพณีสำคัญที่สะท้อนทั้งด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี, ม.ป.ป.) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังขาดงานวิจัยที่วิเคราะห์บทบาทและความหมายเชิงลึกของประเพณีดังกล่าวในมิติของสังคม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างครบถ้วน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการศึกษาวิจัยเพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ในด้านนี้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีอันทรงคุณค่าของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่คนรุ่นหลัง ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงประสงค์ที่จะศึกษาความสำคัญและบทบาทของประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนในมิติศาสนาและวัฒนธรรม วิเคราะห์กิจกรรมและความหมายเชิงสัญลักษณ์ของประเพณีในชุมชนปราจีนบุรี และเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีให้ยั่งยืนต่อไป ผลการศึกษาจะช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนทั้งในเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนนโยบายและกิจกรรมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ภาพ 1 รอยพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยที่ได้รับการขุดพบ เมื่อปี พ.ศ. 2529
(องค์การบริหารส่วนตำบลโคกไทย, ม.ป.ป.)

ความหมายของวันมาฆบูชา

วันมาฆบูชาเป็นวันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี วันดังกล่าวถือเป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ 4 ประการ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกันในวันเดียวกัน ได้แก่ 1. วันนั้นตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งพระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ 2. มีพระสงฆ์จำนวน 1,250 รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เพื่อสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3. พระสงฆ์ที่มาประชุมทั้งหมดล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ ผู้ได้อภิญญา 6 และ 4. พระสงฆ์ทั้งหมดได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า หรือเอหิภิกขุอุปสัมปทา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ม.ป.ป.) เหตุการณ์นี้ถือเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์แห่งพระธรรมและพระวินัย เป็นวันที่พระพุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงคำสอนที่สำคัญที่สุดและยึดมั่นในการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ในทางปฏิบัติวันมาฆบูชาถือเป็นวันที่ชาวพุทธทั่วโลกใช้เวลาทำบุญ เวียนเทียน ฟังธรรมและน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังเป็นวันที่ส่งเสริมความรัก ความเมตตาและความสามัคคีในสังคม โดยย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชายังเป็นวันที่จุดประกายให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความตั้งใจแน่วแน่ในการพัฒนาจิตใจ ให้บริสุทธิ์และสงบ เพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากทุกข้ออย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ วันมาฆบูชาจึงมิใช่เพียงวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นวันแห่งการทบทวนคุณธรรมและจริยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความสุขและยั่งยืนตลอดไป

ประวัติและความเป็นมาของมาฆปุณณิมีศรีปราจีน

ปราจีนบุรีหรือเมืองปราจีนบุรี ในสมัยก่อนอยุธยา เริ่มตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายแล้วพัฒนามาเป็นกลุ่มบ้านเมืองในสมัยประวัติศาสตร์จนเข้าสู่สมัยสุโขทัย ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานทางเอกสาร แต่ได้พบเครื่องถ้วยจีนที่มีอายุตรงกับสมัยราชวงศ์ซ้อง จึงเชื่อว่า ในสมัยสุโขทัยบริเวณพื้นที่ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี ยังคงมีผู้คนบางส่วนอาศัยอยู่สืบเนื่องกันมาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เริ่มแรก ในเขตจังหวัดปราจีนบุรี เป็นสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ที่มีเทคโนโลยีค่อนข้างสูงในการ

ดำรงชีวิต คือการรู้จักใช้เครื่องมือเหล็กและการรู้จักใช้วิถีกักเก็บน้ำ ต่อมาสภาพสังคมและเศรษฐกิจมีความสลับซับซ้อน มากขึ้นจนเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 6-10 ได้รับวัฒนธรรมภายนอกและเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์พัฒนาเป็นชุมชน หรือเมืองที่รู้จักกันในชื่อว่า กลุ่มวัฒนธรรมทวารวดี มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-19 (อนุชิต กิ่งนรา และกฤตสุชิน พลเสน, 2566)

มาฆปุรณมีศรีปราจีนเป็นประเพณีเฉลิมฉลองวันมาฆบูชาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเริ่มต้นจากความพยายามของชุมชนวัด โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ในการรื้อฟื้นและส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้กลับมาอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนอย่างเข้มแข็ง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รำลึกถึงเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาต และยึดหลักโอวาทปาติโมกข์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ราวช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 มีความตื่นตัวของชาวพุทธในปราจีนบุรีในการจัดงานวันมาฆบูชาให้ยิ่งใหญ่และมีความหมายมากขึ้นกว่าการเวียนเทียนตามวัดทั่วไป โดยเริ่มต้นจากวัดสำคัญในเมือง เช่น วัดแก้วพิจิตร และวัดโบราณในชุมชนดั้งเดิมที่มีบทบาทด้านศาสนา ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ขบวนแห่พระพุทธรูปทางน้ำ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการจำลองเหตุการณ์จาตุรงคสันนิบาตในรูปแบบการแสดงสด ต่อมาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และสถาบันการศึกษาในจังหวัดได้ร่วมกันยกระดับงานประเพณีให้มีความยิ่งใหญ่ ภายใต้อำนาจ มาฆปุรณมีศรีปราจีน ซึ่งหมายถึง งานเฉลิมฉลองวันมาฆบูชาแห่งเมืองปราจีน โดยจัดขึ้นต่อเนื่องทุกปี และกลายเป็นกิจกรรมทางศาสนา-วัฒนธรรมที่ชาวจังหวัดปราจีนบุรีภาคภูมิใจ ความเป็นมานี้สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนในการอนุรักษ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างสร้างสรรค์ และทำให้ประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนกลายเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดปราจีนบุรี (คณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล สำนักงานสถิติจังหวัดปราจีนบุรี, 2568)

ภาพ 2 วันเปิดงานเทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน ครั้งที่ 39 พ.ศ. 2568 (หนังสือพิมพ์อินทรีสยาม, 2568)

ภาพ 3 วันเปิดงานเทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน ครั้งที่ 39 พ.ศ. 2568 (หนังสือพิมพ์อินทรีสยาม, 2568)

ปราจีนบุรีถือเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และมีการพบซากโบราณสถานในหลายพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นเมืองโบราณที่มีชื่อเรียกว่า เมืองอวัธยะปุระ หรือเมืองศรีมโหสถ ที่ได้ถือกำเนิดขึ้นในอาณาจักรสุวรรณภูมิ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาได้ 300 ปี และปัจจุบันยังมีการขุดค้นพบหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับซากเมืองโบราณ ศาสนสถาน ตลอดจนที่ตั้งตามตำแหน่งภูมิศาสตร์ กระจายตัวอยู่อย่างกว้างขวาง และภายในตัวเมืองยังมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุมากมาย รวมทั้งมีการขุดค้นพบหลักฐาน และร่องรอยของศาสนสถานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล ปรากฏหลักฐานว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในเมืองมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทั้งลัทธิเถรวาท และลัทธิมหายาน โดยหลักฐานสำคัญที่ได้จากการขุดค้นพบในแหล่งโบราณสถานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่ทำจากหินทรายและศิลาแลง พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ทำด้วยสำริด พระพุทธรูปนาคปรก ทำจากหินทราย และยังมีการขุดค้นพบรอยพระพุทธบาทคู่ ซึ่งเป็นรอยพระพุทธบาทคู่ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และในช่วงวันมาฆบูชาของทุกปี พุทธศาสนิกชนจะร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยเรียกงานดังกล่าวว่า งานเทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน และจะจัดขึ้นที่โบราณสถานวัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ภายในงานยังจัดแสดงแสงสีเสียงตระการตา ย้อนรอยประวัติศาสตร์เส้นทางธรรมะแห่งศรัทธารอยพระพุทธบาทคู่เมืองอวัธยะปุระ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การประกวดขบวนแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ การเดินธุดงค์ เวียนเทียนรอบรอยพระพุทธบาทคู่ การปฏิบัติธรรมบวชนกขัมมะ การสาธิตยารธรรม การจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติวันมาฆบูชา รวมทั้งการนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ผ้าป่าลอยฟ้า การนำเที่ยวเมืองโบราณและตลาดวัฒนธรรมเมืองอวัธยะปุระเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

มาฆปุรณมีศรีปราจีนเป็นประเพณีที่พัฒนามาจากวันมาฆบูชาทั่วไป โดยชาวปราจีนบุรีได้ร่วมกันจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองทางศาสนาอย่างเป็นระบบและมีรูปแบบเฉพาะถิ่น วัดสำคัญหลายแห่งในจังหวัด เช่น วัดแก้วพิจิตร วัดสง่างาม วัดป่ามะไฟ วัดใหม่กรงทอง ได้ร่วมกันเป็นศูนย์กลางในการจัดงาน เพื่อรวมพลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน (จังหวัดปราจีนบุรี, ม.ป.ป.)

รูปแบบและกิจกรรมในประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีน

ประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนประกอบด้วยกิจกรรมหลากหลาย เช่น การสวดหมู่ทำนองสรภัญญะ การสาธยายพระไตรปิฎก ตอบปัญหาธรรมะ การฟังพระธรรมเทศนา และกิจกรรมเวียนเทียนรอบรอยพระพุทธรูปสำคัญในตอนเย็น รวมทั้งการจัดขบวนแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แต่ละอำเภอ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการจัดนิทรรศการธรรมะ ประเพณีนี้มีรูปแบบการจัดงานที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกิจกรรมหลักจัดขึ้นบริเวณโบราณสถานสระมรกต วัดสระมรกต ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกได้เป็นหมวดหมู่ (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, 2559) ดังนี้

1. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การเดินธุดงค์ของพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสผู้ปฏิบัติธรรม มีประชาชนทั่วไป รวมถึงนักเรียน ข้าราชการ และพระภิกษุสงฆ์เข้าร่วมจำนวนมาก พิธีเวียนเทียน รอบรอยพระพุทธรูปสำคัญในยามค่ำคืน บรรยายกาศสงบบรม เต็มไปด้วยแสงเทียนและเสียงสวดมนต์ สะท้อนความศรัทธาของชาวพุทธ การสวดโอวาทปาติโมกข์ และฟังพระธรรมเทศนาโดยพระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พระธรรมคำสอนในโอกาสวันมาฆบูชา

2. ขบวนแห่และการแสดงทางวัฒนธรรม ขบวนแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำของแต่ละอำเภอ และพระธรรมจักร ประดับอย่างงดงาม นำโดยคณะนักเรียน หน่วยงาน และวัดต่าง ๆ การแสดงศิลปะพื้นบ้าน เช่น รำไทย ดนตรีไทย และการฟ้อนรำประกอบเรื่องราวพุทธประวัติ โดยเยาวชนและชาวบ้าน การจำลองเหตุการณ์ “จาตุรงคสันนิบาต” ด้วยการแสดงสดหรือหุ่นเงา เพื่อสื่อความรู้เกี่ยวกับวันมาฆบูชาอย่างมีชีวิตชีวา

3. นิทรรศการและกิจกรรมสร้างสรรค์ นิทรรศการพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดแสดงพระไตรปิฎก ฉากชีวิตพระสงฆ์ และภาพประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กิจกรรมสำหรับเยาวชน เช่น การประกวดเรียงความ วาดภาพธรรมะ และตอบปัญหาธรรมะ ตลาดวัฒนธรรม จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อาหารเจ และขนมโบราณ เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยสร้างบรรยากาศของความศรัทธา ความรู้ และความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชาวปราจีนบุรี ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของประเพณีต่อชุมชน

โอวาทปาติโมกข์ซึ่งเป็นหัวใจของวันมาฆบูชาถูกนำมาสื่อสารแก่ประชาชนอย่างลึกซึ้งในกิจกรรมต่าง ๆ หลักธรรม 3 ประการ (ไม่ทำบาป ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) ถูกตีความและนำเสนอผ่านสื่อหลากหลาย ทั้งการแสดง นิทรรศการและคำเทศน์

ประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมประจำปี หากแต่เป็นพลังศรัทธาที่หล่อหลอมผู้คนในจังหวัดปราจีนบุรีเข้าด้วยกัน ผ่านแกนกลางของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสามารถแบ่งความสำคัญออกได้ในหลายมิติ ดังนี้

ภาพ 4 กิจกรรมภายในงานมาฆปุรณมีศรีปราจีน (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี, 2568)

ภาพ 5 กิจกรรมภายในงานมาฆปุรณมีศรีปราจีน (อบต. หัวหว้า, 2568)

1. ด้านศาสนาและจิตใจ ประเพณีนี้ช่วยปลูกฝังหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธธรรม เป็นแรงบันดาลใจให้ประชาชนหันมาปฏิบัติธรรม เจริญสติ และยึดหลักเมตตา กรุณา ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังช่วยฟื้นฟูบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในฐานะศูนย์กลางจิตใจของชุมชน
2. ด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น “มาฆปุรณมีศรีปราจีน” เป็นเวทีที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น การแสดงดนตรีไทย รำโบราณ การประดับขบวนแห่ และการจัดนิทรรศการ ได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเองและส่งเสริมความรู้สึกรักหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
3. ด้านสังคมและชุมชน งานประเพณีนี้เป็นโอกาสให้คนในชุมชน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ เอกชน วัด และโรงเรียนได้รวมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรม เสริมสร้างความสามัคคีและจิตสาธารณะ เป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับรากหญ้า
4. ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ด้วยความงดงามของขบวนแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ แสงเทียน และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม “มาฆปุรณมีศรีปราจีน” จึงกลายเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่

ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ทั้งจากการจำหน่ายสินค้าโอท็อป อาหารพื้นเมืองและที่พักในชุมชน ซึ่งเป็นการยกระดับประเพณีให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ควบคู่กับการรักษาคุณค่าทางจิตวิญญาณ กล่าวโดยสรุป ประเพณีนี้เป็นทั้งเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจ ชุมชนและสังคมอย่างรอบด้าน อันแสดงถึงภูมิปัญญาในการผสมผสานเข้ากับชีวิตอย่างกลมกลืน

ภาพ 6 กิจกรรมภายในงานมาฆปุรณมีศรีปราจีน (เทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน ครั้งที่ 39 ประจำปี พ.ศ. 2568, 2568)

จากที่กล่าวมา จะเห็นอัตลักษณ์ประเพณีของชาวปราจีนบุรีที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น วิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งอยู่บนหลักแห่งศีลธรรมและจารีตประเพณี ทั้งนี้ เป็นเพราะหน่วยงานท้องถิ่น เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี องค์การบริหารส่วนตำบล และวัดต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ประเพณีมาฆบูชาเป็นวาระสำคัญของจังหวัด รวมถึงการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ เช่น การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์ และการจัดอบรมเยาวชนให้รู้คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี, ม.ป.ป.)

องค์ความรู้ใหม่

1. การประมวลเอกลักษณ์เฉพาะของประเพณีมาฆปุรณมีในบริบทท้องถิ่นปราจีนบุรี การศึกษาพบว่า ประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนมีลักษณะเฉพาะที่ต่างจากจังหวัดอื่น ได้แก่ การจัดกิจกรรมเวียนเทียนรอบต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ พุทธอุทยานโลกเขาใหญ่ ศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อของชาวพุทธในพื้นที่ เป็นการเชื่อมโยงพิธีกรรมกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะที่สะท้อนถึงความเป็นพุทธภูมิท้องถิ่น ซึ่งไม่พบในพื้นที่อื่นในลักษณะเดียวกัน

2. การรวมพลังของศรัทธา-วัฒนธรรม-การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ประเพณีนี้กลายเป็นจุดบรรจบของสามองค์ประกอบ ได้แก่ 1) พลังศรัทธาทางพระพุทธศาสนา 2) วัฒนธรรมพื้นถิ่นปราจีนบุรี การจัดงาน

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของซอฟต์แวร์ (Soft Power) ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ประเพณีพื้นบ้านสามารถพัฒนาเป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

3. การสืบสานประเพณีโดยพลังพระสงฆ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พระสงฆ์ในพื้นที่โดยเฉพาะพระผู้ใหญ่ในคณะสงฆ์จังหวัดปราจีนบุรี มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาประเพณีมาฆปุรณมีให้ทันสมัยเข้ากับยุคสมัย แต่ยังคงรักษารากเหง้าแห่งจิตวิญญาณไว้ เช่น การจัดเวทีธรรมะกลางแจ้ง การแสดงศิลปวัฒนธรรมควบคู่กิจกรรมเวียนเทียน ฯลฯ เป็นแนวคิดพุทธศิลป์ร่วมสมัยที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับวิถีชาวบ้านอย่างกลมกลืน

4. มาฆปุรณมีศรีปราจีน: บทพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา-ธรรมชาติ-สังคม บทความเสนอว่าพื้นที่จัดงาน เช่น พุทธอุทยานโลกเขาใหญ่ เป็นจุดที่ศาสนา ธรรมชาติ และชุมชนมาบรรจบกัน ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ว่า พิธีกรรมมาฆบูชาสามารถเป็นพื้นที่ทางสังคมเพื่อสร้างสำนึกสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรม เช่น ปลูกต้นไม้เวียนเทียน ปล่อยสัตว์น้ำ ฯลฯ ซึ่งสะท้อนความเป็นพุทธแบบบูรณาการ

สรุป

มาฆปุรณมีศรีปราจีนไม่ใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นการสืบสานรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ฝังลึกในหัวใจของชาวปราจีนบุรี ประเพณีนี้ควรได้รับการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางศาสนา สังคมและวัฒนธรรมของชาติไทย ประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนเป็นภาพสะท้อนความศรัทธาและภูมิปัญญาของชาวปราจีนบุรี ที่ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างงดงาม ในการส่งเสริมคุณธรรม ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ตลอดจนสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน การรักษาและพัฒนาประเพณีมาฆปุรณมีศรีปราจีนจึงไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นพันธกิจร่วมของพระสงฆ์ ชาวบ้าน เยาวชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองท้องถิ่น และภาคเอกชน ที่จะร่วมมือกันธำรงไว้ซึ่งรากฐานแห่งความดีงามนี้ให้ยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล สำนักงานสถิติจังหวัดปราจีนบุรี. (2568). รายงานผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีส่วนร่วมงานเทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน ครั้งที่ 39 ปี 2568. ปราจีนบุรี: สำนักงานสถิติจังหวัดปราจีนบุรี.

จังหวัดปราจีนบุรี. (ม.ป.ป.). วัดแก้วพิจิตร. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://ww2.prachinburi.go.th/travel/detail/3/data.html>

เทศกาลมาฆปุรณมีศรีปราจีน ครั้งที่ 39 ประจำปี พ.ศ. 2568. (7 กุมภาพันธ์ 2568). โพสต์เตอร์การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://www.facebook.com/photo?fbid=652046141132341&set=a.124342937236000>

- ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (5 เมษายน 2559). *เทศกาลมาฆปุรณิครีปราจีน*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <http://www.m-culture.in.th/album/view/162648>
- สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี. (6 กุมภาพันธ์ 2568). *เทศกาลมาฆปุรณิครีปราจีน ครั้งที่ 39 ประจำปี พ.ศ. 2568*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://www.facebook.com/photo/?fbid=941530214832885&set=pcb.941530548166185>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *วันมาฆบูชา*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/73/iid/3403>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรี. (ม.ป.ป.). *ประเพณีมาฆปุรณิครีปราจีนบุรี*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก http://164.115.23.146/prachinburi/new/index.php?option=com_content&view=article&id=116:2011-06-15-02-00-25&catid=66:traditional-festival-&Itemid=141&lang=th
- หนังสือพิมพ์อินทรีสยาม. (24 มกราคม 2568). *ปราจีนบุรี-แถลง!จัดงานเทศกาล "มาฆปุรณิครีปราจีน ครั้งที่ 39"*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/4Qoib>
- องค์การบริหารส่วนตำบลโคกไทย. (ม.ป.ป.). *ศูนย์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลโคกไทย โบราณสถาน สรรพมรดก อ. ศรีมโหสถ จ. ปราจีนบุรี*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก https://www.kokthai.go.th/data.php?content_id=18
- อนุชิต กิ่งนรา และกฤตสุขชิน พลเสน. (2566) *ปรัชญาประเพณีมาฆปุรณิครีปราจีนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดปราจีนบุรี. วารสารธรรมะเพื่อชีวิต*. 29 (3), 184–193.
- อบต. หัวหว้า. (11 กุมภาพันธ์ 2568). *เทศกาลมาฆปุรณิครีปราจีน ครั้งที่ 39 ประจำปี พ.ศ. 2568*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2568, จาก <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2946487708855761&set=pcb.2946488795522319>

Academic Article:

Received: 2025-04-28;

Revised: 2025-05-30;

Accepted: 2025-09-20.

การนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข

Application of Principles of the Triple Gem in Organizations for a Society of Happiness Creation

มนตรี รอดแก้ว**Montree Rodkaew**

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

First/Corresponding Author, E-mail: domnum2531@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข บทความนี้ใช้การพิจารณาผ่านแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า การนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ เพื่อสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยว่า เป็นที่พึ่ง ด้วยการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นอย่างถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ก่อนจะนำมาสู่การปฏิบัติ ความเชื่อในพระรัตนตรัยถือเป็นความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุผล เชื่อในคุณงามความดีและเป็นการเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว เป็นต้น โดยเริ่มจากการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การยอมรับนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งและสมาทานรักษาศีล 5 เพื่อน้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องเหมาะสม และหมั่นสำรวจพฤติกรรมของตนเพื่อดูความไม่เหมาะสมแล้วพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานของทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น

คำสำคัญ: พระรัตนตรัย, องค์กร, สังคมแห่งความสุข

Abstract

This article aims to study application of principle of the Triple Gem in organizations to create a society of happiness. The article explores this topic through Buddhist concepts and related literature. It reveals that applying the principles of the Triple Gem in organizations is a deep study of Buddhism to develop faith in the Triple Gem as a true refuge in order to build a correct faith according to Buddhist teachings before practicing. This means having belief in what is reasonable and worthy of belief, such as faith in moral goodness, and the belief that good deeds bring good outcomes while bad deeds bring bad

consequences, etc. The process begins with cultivating faith in the Triple Gem, leading to formally declaring oneself a Buddhist (Buddhamānaka), acknowledging the Triple Gem as one's spiritual refuge and observing the five precepts to properly integrate the teachings of the Buddha into their daily lives. This includes regularly examining one's behavior to identify any inappropriate actions and then guide proper adjustments in behavior based on the foundation of generosity (Dāna), morality (Sīla), mental cultivation (Bhāvanā), etc.

Keywords: Triple Gem, Organization, Society of Happiness

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้ว 2500 กว่าปี ในดินแดนชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในปัจจุบัน โดยมีหลักธรรมคำสอนที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้เพราะเป็นศาสนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนศาสนาอื่น หลักธรรมคำสอนได้ถูกจารึกไว้ในคัมภีร์ที่มีชื่อว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หลักธรรมที่ตรัสรู้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์หรือหลุดพ้นจากกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป แต่เนื่องด้วยหลักธรรมที่มีมากมาย ผู้ศึกษาจึงได้พยายามศึกษานำหลักธรรมและวิธีปฏิบัติที่เป็นไปได้อย่างต่อการปฏิบัติตามเพื่อการหลุดพ้นจากกิเลส แต่ก็ยังมีปัญหาว่าหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นมีความละเอียดมาก ยากที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ง่าย ๆ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจในจิตของตนเองที่สามารถจะรู้หลักธรรมเหล่านั้นได้ หลายคนอาจจะรู้สึกกังวลใจว่า ควรจะปฏิบัติตามหลักธรรมข้อใดบ้าง เพราะไม่สามารถที่จะแยกแยะอะไรได้ว่า ควรจะอย่างไรเพื่อให้เกิดความหลุดพ้นกิเลสดังปรากฏในพุทธธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551ก: 117)

พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งพระรัตนตรัย เป็นศาสนาเดียวในโลกที่มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ โดยมีกระบวนการเข้าถึงที่สามารถตื่นรู้สู่สัมมาปฏิบัติ จนไปถึงการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ดังนั้น ศาสนาของสมณะโคตมจะเน้นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ด้วยหลักทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดได้จากการที่ชาวพุทธมีความเข้าใจถูกต้อง มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา มีความเห็นถูกต้องในพระรัตนตรัย หลักปฏิจจสมุพบาท กรรม ชันธ มรรคมีองค์ 8 และมีศรัทธาที่มั่นคงตามหลักธาคตโพธิสัตถา (พระภุชฌนรงค์ สนมโน (มะลิแย้ม), 2565: 1) คือ การเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงมีพระคุณ 9 ประการ ตรัสธรรมบัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เมื่อชาวพุทธมีความเชื่อในพระพุทธรัตนะแล้ว สิ่งตามมา คือ การปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน โดยมีพุทธบริษัททั้ง 4 ในฐานะเป็นตัวแทนของสังคัมพุทธ มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบแห่งการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ตามที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงนิพนธ์บทนมัสการสิทธิคาถาว่า

“ท่านพระองค์ใด มีพระปัญญาจักขุจัดมลทิน คือ โมหะเสียแล้ว ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
โดยลำพังพระองค์เอง เสด็จไปดีพันไปแล้ว ทรงเปลื้องขุมมนุชนอันเป็นเวไนยจากบ่วงแห่งมาร นำให้

ถึงความเกษม ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายนมัสการพระพุทธเจ้าผู้บรรพพระองค์นั้น ผู้เป็นนาถและเป็นผู้นำ
แห่งโลก ด้วยเดชพระพุทธเจ้านั้น ขอความสำเร็จแห่งชัยชนะจะมีแก่ท่าน แลขออันตรายทั้งมวลจงถึง
ความพินาศ”

“พระธรรมเจ้าใดเป็นดุจธงชัยแห่งพระศาสนาพระองค์นั้น ลำแดงทางแห่งความบริสุทธิ์แก่
โลก เป็นคุณอันนำยุคเชษฐ คัมภีร์ครองชนผู้ทรงธรรม ประพฤติดีแล้ว นำความสุขมาทำความ สงบ
ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายนมัสการพระธรรมอันบรรพนั้น อันทำลายโมหะระงับความเร่าร้อน ด้วยเดช
พระธรรมเจ้านั้น ขอความสำเร็จแห่งชัยชนะจะมีแก่ท่าน แลขออันตรายทั้งมวล จงถึงความพินาศเทอญ”

“พระสงฆ์เจ้าใด เป็นเสนาประกาศพระสัทธรรม ดำเนินตามพระศาสดาผู้เสด็จดีแล้ว ผจญ
เสียซึ่งอุปกิเลสอันลามกของโลก เป็นผู้สงบเองด้วยประกอบผู้อื่นไว้ในความสงบด้วย ย่อมทำพระธรรม
อันพระศาสดาตรัสดีแล้วให้มีผู้รู้ตาม ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายนมัสการพระสงฆ์เจ้าผู้บรรพนั้น ผู้ตรัสรู้
ตามพระพุทธเจ้า มีศีลแลทวิภูษีเสมอกัน ด้วยเดชพระสงฆ์เจ้านั้น ขอความสำเร็จแห่งชัยชนะจะมีแก่
ท่าน แลขออันตรายทั้งมวล จงถึงความพินาศเทอญ” (พระกฤษณรังค์ สนตมโน (มะลิแย้ม), 2565:
1-2)

การสร้างคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง คนมีคุณภาพ ภายใต้อุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ไม่ใช่สิ่งที่จะสำเร็จได้
โดยง่าย หากไม่มีกลยุทธ์สำคัญที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุกลยุทธ์นี้ ดังนั้น จึงต้องบูรณาการทุกภาค
ส่วนให้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้องค์กรของตนเอง เป็นองค์กรที่จะสร้างคนดีคู่กับความเก่งและความ
มีคุณภาพหรือความเป็นองค์กรคุณธรรม ทุกภาคที่กล่าวถึงนี้ประกอบด้วยครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา
องค์กรศาสนา ภาครัฐกิจเอกชน สื่อมวลชน องค์กรของรัฐและประชาชนทั่วไป จะต้องให้ความสำคัญกับการ
สร้างคนดี โดยไม่ปล่อยให้เป็นการของหน่วยใดหน่วยหนึ่ง เพราะการสร้างสภาพแวดล้อมที่จะเอื้อให้เกิด
ความดีนั้นทำฝ่ายเดียวไม่ได้ เข้าทำนองดีคนเดียวไม่พอ ต้องร่วมกันทำดี จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาได้
องค์กรคุณธรรม คือ องค์กรที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หรือพนักงานแสดงเจตนารมณ์และมุ่งมั่นที่จะส่งเสริม
คุณธรรมของคนในองค์กรและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณธรรม โดยยึดหลัก
ดำเนินการ 3 ด้าน คือ 1. บริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล 2. ส่งเสริมสนับสนุนให้คนใน
องค์กร เป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นหลักยึดปฏิบัติร่วมกัน 3. รณรงค์ ส่งเสริมและแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อ
ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ ทั้งนี้ ก็เพื่อรับผิดชอบต่อสมาชิกองค์กรให้ช่วยกันเปลี่ยนแปลงตนเองใน
ระดับบุคคลและให้ทำประโยชน์สุขต่อส่วนรวม การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรมจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญ
ของรัฐบาลที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยสู่จุดหมายด้วยฐานของคุณธรรม ซึ่งเป็นรากเง้าของความสุขที่ยั่งยืน
(คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

สังคมทุกสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี สังคมไทยก็เช่นเดียวกันมีลักษณะการประพฤติ ปฏิบัติตาม
ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และอื่น ๆ ที่เรียกได้ว่า เป็นความดี ความภาคภูมิใจและเป็นที่ยกย่องของ
สังคมไทยและชาวต่างประเทศ แต่ในระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาหลายอย่างในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป
อย่างมาก บางกรณีเปลี่ยนแปลงจนสามารถใช้คำว่า เลวร้ายได้ ไม่ว่าจะเป็นความแตกแยกขัดแย้งในสังคมจน

เกิดเป็นความรุนแรงและการใช้อาวุธ ทำให้มีผู้บาดเจ็บล้มตาย เช่น กรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ความรุนแรงและใช้อาวุธจนมีผู้คนเสียชีวิตไปแล้วหลายพันคน และครอบครัวผู้บาดเจ็บที่ต้องทนทุกข์ทรมานอีกนับหมื่น การทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงการโกง การเอาเปรียบในรูปแบบต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นมากมายและต่อเนื่อง ขยายวงกว้างในรูปแบบและวิธีการมากขึ้นจนเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง รวมถึงปัญหาอาชญากรรม การพนัน การใช้สารเสพติด ครอบครัวแตกแยก การทำร้ายเด็กและผู้หญิงโดยผู้ใกล้ชิด ความเสื่อมถอยของสถาบันศาสนา การมุงเสพวัตถุและการบริการจนเกินสมควร การตกอยู่ในวงจรอุปาทนของการเป็นหนี้สิน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยมีมนุษยชนเองที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนว่า สังคมไทยไม่ได้กำลังเคลื่อนตัวไปในทิศทางที่พึงปรารถนา แต่น่าเป็นห่วงว่า แนวโน้มทางด้านศีลธรรมและปัญหากำลังเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจนผู้คนจำนวนมากหันมาพูดถึงถึงเรื่องที่เลวร้ายอยู่เป็นประจำและค่อย ๆ สืบเลือนเรื่องที่เป็นความดีงามของสังคมอย่างน่าวิตก (วีรวิท คงศักดิ์, 2555: 9-10) จึงกล่าวได้ว่า สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงวิกฤตทางคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสามารถของสังคมเสื่อมถอยด้อยลงไป เพราะต้องใช้เวลา ทรัพยากร จิตใจ ฯลฯ กับเรื่องการจัดการและการรับผลของความไม่ดีในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกัน ความมีสุขภาวะ (Healthiness) หรือความเป็นสุข (Well-being) ก็อ่อนด้อยถอยลงด้วย ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและทางสังคม (ความสุขในการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน องค์กรและสังคม) โดยสรุปแล้วสังคมไทยยังไม่สามารถอยู่ในสภาพหรือเข้าใกล้สังคมที่พึงปรารถนาตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นั่นคือ เป้าหมายที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (วีรวิท คงศักดิ์, 2555: 10)

ปัญหาของสังคมที่เกี่ยวกับจริยธรรมของเยาวชนในสังคมไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องด้วยสภาพของสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะสภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับให้ผู้คนต้องแก่งแย่งแข่งขันทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดจนมองข้ามความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่บุตรหลานของตน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองที่จะมีเวลาอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทำให้หน้าที่เหล่านี้ตกเป็นหน้าที่หลักของสถาบันการศึกษา แต่สถาบันการศึกษาในรอบสิบปีที่ผ่านมาจะพบว่า หลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานทุกระดับชั้นยังขาดการสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึก จิตสาธารณะและคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีแก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง และแบบแผนการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมมุ่งศึกษาเพียงภาคทฤษฎี แต่มิได้มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ขาดกระบวนการในการประเมินและฝึกรอบมคุณธรรมจริยธรรมของผู้สอน ส่งผลให้บุคลากรบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การลงโทษนักเรียนรุนแรงเกินกว่าเหตุ การกระทำอนาจารลูกศิษย์ กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชน บรรทัดฐานของสังคมที่เน้นให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจ การให้คุณค่ากับคนเก่งมากกว่าคนดี สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ ละเลยคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศไทย (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 1) ดังนั้น องค์กรทางการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาเยาวชน ปัญหาสังคม ซึ่งบุญญาธิการ รอดคำ และคณะ (2567: 44) ได้สรุปว่า การบริหาร

องค์กรทางการศึกษาเป็นกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพมาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพนับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายดังกล่าว โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) หลักการบริหารจัดการ เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ชี้นำการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หลักการมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) วัตถุประสงค์ของโรงเรียน เป็นเป้าหมายที่โรงเรียนต้องการบรรลุ เช่น การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม 3) พันธกิจของโรงเรียน เป็นภารกิจหลักที่โรงเรียนต้องปฏิบัติ เช่น การจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน 4) กลยุทธ์ของโรงเรียน เป็นแผนงานหรือวิธีการที่โรงเรียนจะนำมาใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการกิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการโรงเรียน เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองและชุมชน สรุปโดยรวมการบริหารองค์กรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน จากปัญหาของสังคมและความสำคัญดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้เรียบเรียงลำดับขั้นตอนที่สำคัญในการน้อมนำหลักการของพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข

ความหมายของพระรัตนตรัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551: 89) ได้ให้ความหมายว่า รัตนะ 3 แก้วอันประเสริฐหรือสิ่งล้ำค่า 3 ประการ คือ หลักที่เคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน 3 อย่าง ประกอบด้วยพระพุทธเจ้า (ผู้ตรัสรู้เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม พระธรรม (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลักความจริงและหลักความประพฤติ) และพระสงฆ์ (หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า) ในภาษาบาลีเรียกว่า สรณะ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) (2549: 34) ได้ทรงนิพนธ์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้พระธรรมด้วยพระองค์เองแล้วทรงแสดงธรรมสั่งสอนแก่พระสงฆ์ให้ปฏิบัติและดำรงรักษาไว้ พระสงฆ์ คือ สาวกหรือศิษย์ของพระพุทธเจ้า สิ่งเหล่านี้ทั้งต่างอิงอาศัยซึ่งกันและกันเหมือนอย่างไม้ 3 อันตั้งพิงกันอยู่ จะขาดเสียอันหนึ่งก็หาได้ไม่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ทั้ง 3 นี้ จึงรวมเรียกว่า พระรัตนตรัย

พระภิกษุชนรังค์ สนมโน (มะลิแย้ม) (2565: 8) ได้กล่าวว่า พระรัตนตรัย หมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยพระพุทธเจ้ามีคุณลักษณะ 9 ประการ พระธรรมมีคุณลักษณะ 6 ประการ และพระสงฆ์มีคุณลักษณะ 9 ประการ เป็นองค์รวมของพระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งพระไตรรัตน์ การพึ่งพระรัตนตรัย หมายถึง การใช้พระรัตนตรัยเป็นแนวทางปฏิบัติดำเนินชีวิตสู่ความสุข การน้อมรับปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอาศัยพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาคุณของพระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่งของชาวโลก (โลกัสสะ นาถัญจะ วินายะกัญจะ...) อาศัยพระธรรมเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแบบแห่งการ

ปฏิบัติธรรมสู่การพ้นทุกข์ กำจัดโมหะ (โมหะปะทะลัง อุปะสันตะหาหัง...) และอาศัยพระสงฆ์เป็นต้นแบบแห่งสันติสุข นำสู่สุคติภพ (สันโต สะยัง สันติโยชะโก จะ...) รวมถึงใช้พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งด้วยการเจริญพุทธมนต์ สวดพระปริตรเพื่อกำจัดความกลัว ภูตผีปีศาจ มารร้าย ภัยธรรมชาติต่าง ๆ แม้นอนฝันร้ายก็สวดมนต์ด้วยบทยันทุนนิมิต

สรุปได้ว่า พระรัตนตรัยหรือพระไตรรัตน์ หมายถึง แก้วสามประการอันประเสริฐสุดของพุทธศาสนิกชนที่เรียกว่า รัตนะ (แก้ว) เพราะเป็นสิ่งที่ประเสริฐ มีค่าสูงและหาได้ยาก เทียบด้วยดวงแก้วมณี โดยเรียกชื่อเต็มว่า พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2541: 42-47)

ความสำคัญของพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน

พระรัตนตรัยถือเป็นสรณะอันประเสริฐสำหรับชาวพุทธ เพราะมีคุณค่ามากกว่าสิ่งใดและมีอิทธิพลทั้งในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งการพึ่งพาพระรัตนตรัยมีหลายลักษณะ บางครั้งในยามทุกข์หรือเมื่อรู้สึกกลัว เหนงหรือไม่มีที่พึ่ง ชาวพุทธจะเข้าวัดฟังธรรมหรือร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับยุคพุทธกาลที่มีการพึ่งพาพระพุทธรูป พระธรรมและพระสงฆ์ตลอดชีวิต เมื่อชาวพุทธดำรงชีวิตด้วยความตื่นรู้ ความเบิกบานที่เปี่ยมไปด้วยกรุณา ความบริสุทธิ์และปัญญา ชีวิตจะสว่างไสว ไม่มีติดมน การพึ่งพาสังคตศีลทั้งหลายนี้ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการอาศัยความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและจิต เรียกว่า ความรู้จากอายตนะ 6 เป็นการน้อมนำพระรัตนตรัยมาเป็นที่พึ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ในยามกิน ยามนอน เวลาออกจากบ้าน หรือเมื่อเผชิญภัยหรือวิกฤตจะเป็นการสร้างกุศลธรรมที่แสดงถึงศรัทธา ความเลื่อมใสและความเคารพ ซึ่งจะนำไปสู่การละกิเลสได้ในที่สุด (พระเทพ ปิยสีโล (พึงทองคำ) และศิริโรจน์ นามเสนา, 2568: 331)

พระรัตนตรัยมีความสำคัญและจำเป็นในการทำอนุสติทั้งในชีวิตประจำวันและพิธีกรรม การทำวัตรสวดมนต์ ก่อนการสมาทานศีล จะกล่าวคำขอถึงพระรัตนตรัยว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ว่า เป็นที่พึ่งครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 พระรัตนตรัยเป็นเสา 3 เสาค้ำยันสัมพันธ์เป็นแกนของพระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาลใช้วิธีบรรพชาอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ เช่น การบรรพชาให้พระราหุลกุมาร ปัจจุบันแม้ใช้วิธีญัตติจตุตถกรรมวาจาแล้วก็ตาม ก็ยังคงคำขอไตรสรณคมน์ก่อน นอกจากนี้ ชาวพุทธหวังพึ่งพระรัตนตรัยจากภูตผีปีศาจ สัตว์มีพิษ ภัยอันตรายและปรารภนาพันจากอบายภูมิหวังเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ด้วย ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัย คือ พัฒนาการมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ค้นพบพระธรรม พระองค์วางรากฐานของพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า โอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอรหันต์ที่ได้อภิญญา 6 จำนวน 1,250 รูป อันเกิดผลลัพธ์ต่อมา คือ พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธทรงเลื่อมใสศรัทธาทรงทำนุบำรุงในการสร้างวัดชื่อว่า เวฬุวันถวายเป็นที่พำนักของพระสงฆ์ 500 รูป ต่อมา เจ้าชายเชตแห่งกรุงสาวัตถีสร้างถวายเป็นวัดชื่อว่า เชตวันวิหาร นางวิสาขาแห่งกรุงสาวัตถีสร้างวัดชื่อว่า บุพพารามถวายเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ 500 รูป ต่อมา พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสในสามเณรนิโครธหันมาอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาสร้างสถูปเจดีย์จำนวน 84,000 องค์ ถวายไว้ทั่วอินเดียและทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 แม้พระมหากษัตริย์ไทยในฐานะพุทธมามกก็ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาได้สร้างวัดประจำ

รัชกาล นอกจากนี้ ยังสร้างสื่อธรรมะผ่านพุทธศิลป์กรรม ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อให้ชาวพุทธเข้าถึง พระรัตนตรัยและวิธีการ 3 ระดับ คือ (1) ระดับข้อมูลผ่านประสาทสัมผัส 5 และทางจิตใจ (2) ระดับเหตุผล ความรู้ถึงที่มา เป้าหมาย และ (3) ระดับปัญญา ความรู้ที่สามารถกำจัดทุกข์ได้ด้วยการสร้างวิถีเข้าถึงด้วย กิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีแต่งงาน กิจกรรมอุปสมบทหมู่ และสร้างวิถีเข้าถึงด้วยความเชื่อมั่นในความเห็นที่ ชอบ มีศรัทธาในศีล สมาธิ ปัญญา ไม่หวั่นไหวดังภูเขาศิลาแท่ง มีศรัทธาในตถาคต มีศีลอันงดงาม มีปสาทะใน พระสงฆ์ มีผลให้ผู้นั้นไม่ยากจนขัดสน เป็นชีวิตไม่โมฆะ พ้นจากอบาย เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (พระภุชงค์ สนมโน (มะลิแย้ม), 2565: 77-87)

ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัย

ลักษณะเด่นที่สำคัญของพระรัตนตรัยสามารถประมวลได้ (พระเทพ ปิยสิโล (พึงทองคำ) และศิริโรจน์ นามเสนา, 2568: 334-339) ดังนี้

1. ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัยในฐานะสัญญา พระไตรรัตน์ คือ ศาสนาที่นับถือพระรัตนตรัยว่า เป็น ที่พึ่ง เป็นศาสนาเดียวที่มีพระรัตนตรัย ศาสนาอื่นไม่มี พระรัตนตรัยนี้ไม่แยกกัน แต่สัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ โดยมี พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบพระธรรมและใช้พระธรรมนั้นสั่งสอนสาวก ส่วนพระสาวกก็ปฏิบัติตามคำสอนนั้นเป็น พระอรหันตสาวก ในส่วนพุทธบริษัทก็ศึกษาไตรสิกขาในฐานะศาสนิกที่ดี

ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง คือ การปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) พระพุทธศาสนาถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นที่ยอมรับว่า พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งวัฒนธรรมประเพณี ศิลปวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนธรรม ศาสนบุคคลอย่างดีที่สุด ซึ่งทุกประเพณีที่สำคัญมีความเกี่ยวเนื่องกับ พระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง นอกจากนี้ ยังมีเอกลักษณ์ของศาสนาโดยตรง ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ประเพณีทำบุญเข้าพรรษาด้วยการถวาย ผ้าอาบน้ำฝน ทำบุญออกพรรษาด้วยการตักบาตรวันเทโวโรหณะ ในส่วนศิลปวัตถุจะมีข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ บนหลังคาอุโบสถ ศาลาวัด ซึ่งแสดงถึงความอ่อนช้อย ศาสนสถานจะมีวิหาร ลานเจดีย์ ต้นศรีพระมหาโพธิ์ พระปรารักษ์ ศาสนธรรมจะมีรูปแบบการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ ศาสนบุคคลจะมีประเพณีอุปสมบท มีศาสนิกชนอยู่ในฐานะอุบาสกอุบาสิกาทำบุญตักบาตรเป็นนิจ มีพระสงฆ์อยู่ในฐานะนักสังคัมสังเคราะห์ทาง การศึกษา การฟื้นฟูสุขภาพจิตใจ เป็นผู้กล่อมเกลাজิตวิญญูญาณ

2. ลักษณะเด่นของพระรัตนตรัยในฐานะอเทวนิยม เป็นศาสนาแบบอเทวนิยมโดยไม่ถือเทพบันดาล ไม่หวังพึ่งอาศัยสิ่งที่เหนือธรรมชาติเข้ามาช่วย มุ่งปฏิบัติด้วยตนเองและการปฏิบัติจะต้องเข้าถึงความหลุดพ้น ตามหลักอริยสัจที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ โดยสามารถจำแนกลักษณะย่อยของด้านนี้ ดังนี้

2.1 ศาสนาแห่งอเทวนิยม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม เกิดขึ้นในท่ามกลางศาสนา เทวนิยมในอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาเชนและลัทธิอื่น ๆ ในบรรดาศาสดาและเจ้าลัทธิ ของอินเดียโบราณต่างมีแนวคิดความเชื่อในเรื่องพระเป็นเจ้าว่า เป็นผู้สร้างโลก จักรวาล มนุษย์และสัตว์ล้วน เป็นไปตามลิขิตของพระเป็นเจ้า ดังนั้น สรรพชีวิตจึงมีหน้าที่จงรักภักดีและทำพิธีกรรมบวงสรวงต่อพระเป็นเจ้า แต่พระพุทธศาสนาปฏิเสธความเชื่อนี้เพราะเน้นศักยภาพของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนเองได้

2.2 ศาสนาแห่งมนุษยนิยม พระพุทธศาสนามีลักษณะศาสนาแนวมุขนิม คือ การพ้นทุกข์ได้ด้วยการปฏิบัติของตน ไม่ใช่เทพบันดาลให้พ้นทุกข์ได้ แต่เป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้าและเป็นผลผลิตจากการปฏิบัติของพระองค์เอง คือ รู้ร้อยสัจด้วยพระองค์ที่ทรงประกาศไว้ว่า ได้บรรลุถึงความสุขหรือความดีของชีวิตด้วยความสามารถของพระองค์ในฐานะมนุษย์ คือ ทรงเป็นพระอรหันต์ผู้หมดสิ้นกิเลสอาสวะทั้งหลายด้วยวิธีการแห่งปัญญา ทรงมีพระปัญญาคณอย่างสมบูรณ์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญาที่ทำให้พระองค์ทรงเห็นความจริงและชีวิตตามกฎแห่งไตรลักษณ์ เมื่อทรงทราบแล้วได้ทรงแนะนำให้ชาวโลกได้ปฏิบัติตามวิถีที่พระองค์ได้ทรงค้นพบ คือ สอนให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตนจนนำไปสู่ความดีงามโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งอื่น

2.3 ศาสนาแห่งการปฏิบัติทางสายกลาง พระพุทธเจ้าใช้วิธีปฏิบัติตนเพื่อพ้นทุกข์ จากการเริ่มบำเพ็ญทุกกรกิริยาเป็นเวลา 6 ปี แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงละทิ้งวิธีการดังกล่าวแล้วหันมาปฏิบัติตามทางสายกลาง ด้วยการละการปฏิบัติตามทางสุดโต่ง 2 สาย จึงได้บรรลุถึงความพ้นทุกข์ เป็นพระพุทธเจ้าผู้ค้นพบอริยสัจ 4 ประการ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีพระไตรรัตน์ทำหน้าที่รู้ ตื่น เบิกบาน พระธรรมทำหน้าที่สัมมาปฏิบัติ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นต้นแบบดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง โดยพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับปัญญามากกว่าศรัทธา แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาจะกล่าวถึงเรื่องศรัทธาที่อยู่ในกระบวนการหรือกระแสที่ทำให้เกิดปัญญาเท่านั้น ศรัทธาที่อยู่ในฐานเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดปัญญาขั้นสูงและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนว่า สามารถทำได้

2.4 ศาสนาแห่งธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแนวธรรมชาติโดยมีความเชื่อว่า ความจริงบนโลกและชีวิต ตลอดถึงสรรพสิ่งที่อยู่บนโลกนี้ไม่มีผู้สร้างผู้บันดาลให้เป็นไป ไม่มีสิ่งที่จะอำนาจอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ของทุกสิ่ง แต่สรรพสิ่งเป็นไปหรือเคลื่อนไหวไปได้อย่างมีระเบียบเพราะเป็นไปตามกระบวนการหรือกฎของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นโลกของวัตถุ (รูปธรรม) หรือโลกของจิตใจ (นามธรรม) สิ่งเหล่านี้ คือ ความเป็นจริงที่จะดำเนินไป แต่ทุกสิ่งเป็นไปอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติของตัวมันเอง และอยู่ในลักษณะที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้น กระบวนการเกิดขึ้นเหล่านี้สามารถระบุสาเหตุได้ (เหตุผลนิยม) สามารถตรวจสอบได้ว่า มีลักษณะเป็นอย่างไร ลักษณะธรรมดาเหล่านี้มีอยู่ในธรรมชาติก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาบอกสอนชาวโลกให้รู้ตาม

3. ลักษณะเด่นแห่งพระไตรรัตน์ในฐานะปรัชญา การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนากับปรัชญา เพื่อให้ทราบชัดว่า พระพุทธศาสนาที่ใช้พระไตรรัตน์เป็นแกนกลางกับปรัชญานั้นต่างกันอย่างไร คือ พุทธปรัชญาเป็นระบบของปรัชญาตะวันออก รวมถึงปรัชญาที่มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตเช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตกที่มีข้อแตกต่างกัน เพราะปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหา ฉะนั้น นักปรัชญาตะวันตกอาจดำเนินชีวิตไปในทางตรงกันข้ามกับแนวความคิดทางปรัชญาของตนก็ได้ อีกอย่างหนึ่ง ปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับศาสนา คือ แยกออกเป็นคนละส่วนกับศาสนา ส่วนปรัชญาตะวันออกไม่อาจแยกออกจากศาสนาได้เด็ดขาด ทั้งนี้ เพราะนักปรัชญาตะวันออกมุ่งแสวงหาความจริงและพยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ ดังนั้น ปรัชญาตะวันออกจึงเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิด

ทางปรัชญาที่คิดค้นขึ้นมานั้นได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Way of Life) ด้วย โดยลักษณะดังกล่าวนี้ ปรัชญา กับ พระพุทธศาสนา จึงแยกออกจากกันได้อย่าง ไม่เหมือนปรัชญาตะวันตกที่มีรากฐานของวิทยาศาสตร์ ส่วนปรัชญาตะวันออกโดยทั่วไปได้กลายมาเป็นรากฐานของศาสนาดังเช่นพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนากับปรัชญาจึงลักษณะพิเศษที่สามารถยกมาเปรียบเทียบให้เห็นเป็นประเด็นต่อไปนี้

1) พระพุทธศาสนา มุ่งแสวงหาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบวิถีทางและอิทธิพลของตนที่มีต่อชีวิต และสังคมรวมทั้งการตีความหลักคำสอนต่าง ๆ พยายามตอบปัญหาพื้นฐานที่เกี่ยวกับชีวิต โดยการยึดหลักศรัทธาเป็นหลักเป็นพื้นฐาน ส่วนปรัชญา มุ่งแสวงหาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อพยายามเข้าใจตนเองและโลก โดยอาศัยเหตุผลเป็นหลักการและจุดยืนในการมองปัญหาต่าง ๆ

2) ปรัชญา มุ่งแสวงหากฎทั่วไป ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของมนุษย์โดยทั่วไป ส่วนพระพุทธศาสนา ไม่ได้มุ่งแสวงหากฎทั่วไปเหมือนปรัชญา แต่เป็นการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานอันมีลักษณะเป็นนามธรรม สัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามกาลเวลาและสถานที่

3) พระพุทธศาสนา ไม่ได้ใช้เหตุผลอย่างเดียวนำมาอธิบายประสบการณ์ของชีวิต แต่อาศัยความงาม อารมณ์และความรู้ความศรัทธามาเป็นองค์ประกอบเพื่อที่จะเข้าใจในหลักธรรมของศาสนา ส่วนปรัชญา มิได้แสวงหาความชื่นชมและความงามในตัวของมันเอง แต่เป็นการตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเกิดความชื่นชมและความงามควบคู่ไปด้วย

4) พระพุทธศาสนา มุ่งที่จะพิสูจน์ความจริง อันเป็นคำตอบเกี่ยวกับปัญหาของชีวิต ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตนในแต่ละศาสนา บางอย่างอาจจะสอดคล้องกันกับวิธีการ กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทุกกรณี เพราะพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อต่อสิ่งที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่ปรัชญาพยายามหลีกเลี่ยงการพิสูจน์ตามแบบวิทยาศาสตร์ คงมุ่งแต่ค้นคว้าหาคำตอบ คือปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพียงคำอธิบายเบื้องต้น ซึ่งอาจได้รับการพิสูจน์โดยกาลเวลาอยู่แล้ว

5) พระพุทธศาสนา ยึดมั่นในเรื่องคุณค่าและข้อเท็จจริง เพราะทำให้การปฏิบัติตามหลักธรรมมีความหมาย แต่ปรัชญา มีปัญหาเรื่องคุณค่าและข้อเท็จจริงของบทบาทแตกต่างกัน กล่าวคือ พุทธอภิปรัชญาเกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด พุทธญาณวิทยาเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในการแสวงหาความรู้ พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเรื่องของคุณค่า แต่ละประเภทของปรัชญาจะเน้นบทบาทของคุณค่าไม่ตรงกัน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาเน้นแนวคิด ทฤษฎีและแสดงหลักการที่สมเหตุสมผล ไม่เน้นความเชื่อที่ไร้เหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่สอนให้เชื่ออย่างมีเหตุผล แม้ในคำสอนของพระพุทธเจ้าเอง หากไม่ได้ตรวจสอบให้ถูกต้องตามหลักเหตุผลด้วยประสบการณ์ของตนเอง ก็อย่าเพิ่งเชื่อตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ต่อเมื่อประจักษ์แจ้งทุกอย่างว่า เป็นไปตามเหตุปัจจัยจึงค่อยเชื่อตามว่า คำสอนนั้นสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง

4. ลักษณะเด่นของคำสอนแห่งพระไตรปิฎกที่ไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ ในฐานะที่พระพุทธศาสนาประกาศตัวว่าเป็นสังคมนิยม คือ คำสอนที่เสนอเรื่องของความจริงจึงมักจะถูกตั้งคำถามเสมอว่า มีความขัดแย้งหรือสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์หรือไม่เพียงใด ในเรื่องนี้มักได้รับการอธิบายจากปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด โดยให้ทัศนคติต่อเรื่องนี้ว่า พระพุทธศาสนากับ

วิทยาศาสตร์มีความเหมือนกันในบางแง่ เช่น มุมมองการศึกษาธรรมชาติและพยายามในการเข้าถึงกฎของธรรมชาติ รวมถึงความศรัทธาที่คล้ายคลึงกัน คือ มองว่า กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่แน่นอนย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย

วิธีการฟังพระรัตนตรัยตามหลักพระพุทธศาสนา

พระเทพ ปิยสีโล (ฟังทองคำ) และศิริโรจน์ นามเสนา (2568: 339-343) ได้กล่าวถึงแนวคิดของพระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ) และพระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) ซึ่งทั้งสองรูปได้กล่าวถึงวิธีการฟังพระรัตนตรัยตามหลักพระพุทธศาสนา ตามลำดับความสำคัญก่อนหลังที่สอดคล้องกับจริตของคน ดังนี้

1. ฟังรู้ความรู้ในพระรัตนตรัย การฟังพระรัตนตรัยนั้น มีวิธีการและกระบวนการในการเข้าถึงที่ถูกต้องตามลำดับความสำคัญก่อนหลังสอดคล้องกับจริตของคน ดังนี้

1.1 รู้พระรัตนตรัยในสัมมาทิฐิ การฟังพระรัตนตรัยต้องอาศัยกระบวนการฟัง โดยมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้นก่อน เปรียบดังแสงไฟฉายที่ต้องส่องนำทาง สอดคล้องกับคำว่า พุทธะ พุทธโ ที่หมายถึงความรู้ ตื่น เบิกบาน ตามแนวพุทธภาวะ (พุทธโ) การรู้นี้เป็นบูรพภาคการศึกษาที่ต้องมีกัลยาณมิตรผู้คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง อาศัยเรียนรู้สังคัมเป็นลักษณะเดียวกับสัมมาทิฐิ ข้อแรกของอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ แต่ปัญหาว่า ทำไมจึงต้องขึ้นต้นด้วยสัมมาทิฐิ ก็เพราะว่า เมื่อเข้าใจถูกต้องแล้วว่า นี่เป็นกุศล นี่เป็นธรรม นี่เป็นอกุศล ก็ย่อมปรับทิศทางให้ถูกต้อง

1.2 รู้ความสำคัญของพระรัตนตรัยในฐานะไตรสรณคมน์ ไตรสรณคมน์ แปลว่า การเข้าถึงที่พึ่งอันประเสริฐ เป็นเครื่องระลึกที่จะรักษาเพื่อให้รู้และเข้าใจความจริงของสรรพสิ่งตามที่เป็น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้อยู่ 4 ซึ่งเป็นความจริงของธรรมชาติ ทำให้พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสัพพัญญู เป็นโลกวิทู เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

1.3 รู้ความสำคัญของพระรัตนตรัยในฐานะที่พึ่งอันประเสริฐ พระรัตนตรัยเป็นองค์รวมของคำว่า พระพุทธศาสนา ที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ค้นพบสัจธรรมด้วยญาณ ปัญญา วิชชา ดังแสงสว่างส่องความมืดที่กำจัดจนหมดสิ้นไปจนปรากฏเห็นธรรม คือ ความรู้ ความจริง ความดี ความสามัคคี ความรัก ความเมตตา ความสันติของชาวโลก คำว่า พระพุทธศาสนา มีคำ สอนรวมลงคำว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น トラバใดที่เป็นชาวพุทธก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ การศึกษาอยู่ตราบนั่น จึงจะเข้าข่ายระบบการศึกษาของไทยว่า ศึกษาตลอดชีวิต

1.4 รู้พระรัตนตรัยในฐานะแกนกลางของพระพุทธศาสนา หลายศาสนาเมืองค์ประกอบแกนกลางของศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ จะมีพระบิดา พระบุตร พระจิต ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีพระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ ส่วนพระพุทธศาสนามีพระรัตนตรัย องค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนาตามที่พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ) ได้กล่าวว่า พุทธศาสนิกชนต้องถึงพระรัตนตรัยเป็นกิจแรก เป็นแกนกลางในฐานะพระพุทธรัตนะ โดยพระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราประพฤติปฏิบัติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย

2. พึงความสำคัญในพระรัตนตรัย ความสำคัญของผู้ที่พึงพระรัตนตรัยจำเป็นต้องรู้และเข้าใจในสิ่งต่อไปนี้

2.1 เห็นความสำคัญต่อคุณสมบัติ คำว่า อุบาสก แปลว่า ผู้เข้าใกล้พระรัตนตรัยหรือคนใกล้ศาสนา สมณานามนี้ตั้งให้สอดคล้องกับอุปนิสัยหรือคุณสมบัติของคนนั้น ในสมัยพุทธกาลมีพ่อใจบุญคนหนึ่งนามว่า สุทัตตะ แปลว่า ให้ดีแล้ว เขาเป็นคนซึ่งสารผู้ที่ประสบทุกข์จึงตั้งโรงทานขึ้นเพื่อบริการอาหารน้ำดื่มแก่คนอนาถาทั้งหลาย ด้วยอุปนิสัยเช่นนี้จึงได้รับสมณนามว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐี แปลว่า เศรษฐีผู้ให้อาหารแก่คนอนาถา

2.2 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อสังคม ปัจจุบันสภาพแวดล้อมของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป จิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาศักยภาพของประชากรให้มีคุณภาพทั้งด้านกาย ปัญญา และจิตใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาประเทศไปสู่ความมั่งคั่งและสันติสุขที่แท้จริงได้ ดังนั้นการพัฒนาคนโดยเฉพาะเรื่องจิตใจ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน 1) กายภาวนา แปลว่า พัฒนากาย ให้มีสุขภาพอนามัยดี แสวงหาความรู้ 2) ศิลภาวนา แปลว่า พัฒนาศิลปะพฤติกรรมปฏิบัติตนเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น มีระเบียบวินัย 3) จิตภาวนา แปลว่า พัฒนาจิต ให้มีคุณธรรม มีสมรรถนะจิตที่มีความสามารถ และมีสุขภาพจิตดี สดชื่นร่าเริงปลอดโปร่ง 4) ปัญญาภาวนา แปลว่า พัฒนาปัญญา คือ พัฒนาความรู้ความเข้าใจให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ใช้ความรู้แก้ปัญหาทำให้เกิดประโยชน์สุขได้

2.3 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อศาสนา พระพุทธศาสนามีความโดดเด่นแตกต่างจากศาสนาอื่นตรงที่คำสอนในพระพุทธศาสนาเริ่มจากการพิจารณาตัวเองเป็นเรื่องที่สำคัญ จากนั้น ต้องรู้จักบริหารกายและใจให้ติดตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่สำคัญต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการศึกษาและปฏิบัติตามคำสอน โดยมุ่งที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องทั้งในปัจจุบันและในภพชาติเบื้องหน้า

2.4 เห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยต่อการพัฒนาประเทศ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า การพัฒนาจะต้องดำเนินไปอย่างรอบด้านทั่วถึง ไม่ใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงด้านวัตถุอย่างเดียว แต่ต้องหันมามุ่งเน้นด้านการพัฒนาคน คือ การพัฒนาที่จิตใจให้มีคุณธรรมจริยธรรม รวมไปถึงด้านของสุขภาพจิต ซึ่งการพัฒนาคนโดยสาระ ก็คือ การศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา หรือไตรสิกขา อันเป็นองค์รวมของการพัฒนาชีวิตที่ดี คือ 1) ต้องพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (ธรรมชาติ วัตถุ สิ่งของเทคโนโลยี) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่เรียกว่า ศิล 2) การพัฒนาภาวะจิต ทั้งด้านคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพ ให้เป็นจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง ที่เรียกว่า สมาธิ 3) การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจตามความเป็นจริงสามารถแก้ไขปรับปรุงทุกอย่างได้อย่างถูกต้อง ไปจนถึงการหลุดพ้นจากปัญหา ที่เรียกว่า ปัญญา

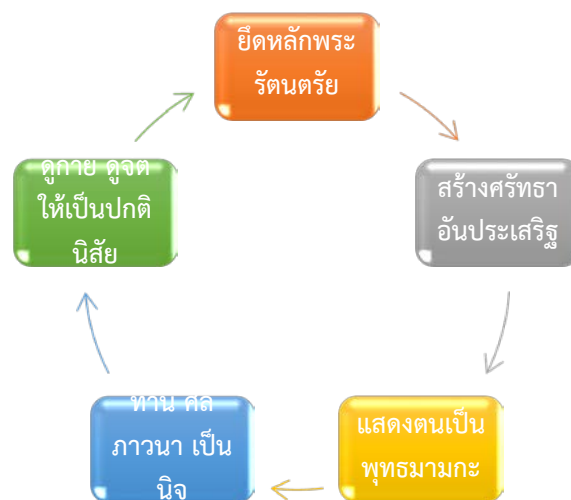
3. พึงความเชื่อในพระรัตนตรัย ความเชื่อในพระพุทธศาสนามาจากคำว่า ศรัทธา ที่หมายถึง ความเชื่อในพระพุทธคุณ 9 ประการ พระธรรมคุณ 6 ประการ และสังฆคุณ 9 ประการ หลักความเชื่อมี 4 ประการ คือ 1) กัมมสัทธา เชื่อกรรมและกฎแห่งกรรมว่า มีจริง 2) วิปากสัทธา เชื่อวิบากหรือผลของกรรมว่า มีจริง 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่า สัตว์มีกรรมเป็นของตนและต้องรับผิดชอบวิบากกรรมของตน 4) ตถาคตโพธิสัทธา

เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในพระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2554: 26-28) นอกจากนี้ ยังหมายถึง ความเชื่อที่ว่า พระรัตนตรัยเป็นสรณะอันประเสริฐ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นสรณะเพราะทรงจัดภัยแก่สรรพสัตว์ด้วยการสอนให้ตั้งอยู่ในสิ่งที่ประโยชน์และป้องกันมิให้ตกอยู่ในสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ พระธรรมชื่อว่า เป็นสรณะ เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติข้ามพ้นความทุกข์และประสบความเข้มแข็งใจอันเกิดจากการปฏิบัติ พระสงฆ์ชื่อว่า เป็นสรณะ เพราะเป็นผู้ถ่ายทอดคำสอนและผู้อุปถัมภ์บำรุงย่อมได้ประสบผลอันไพบูลย์

4. ฟังการเข้าถึงพระรัตนตรัยของชาวพุทธด้วยภาวนา ในที่นี้ หมายถึง การทำวัตรสวดมนต์ จัดอยู่กลุ่มพิธีกรรมอันเป็นกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์หรือชาวบ้าน เป็นวิธีการหนึ่งในการเข้าวัดและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยต่อไป กล่าวคือ เมื่อชาวพุทธได้ประสบทุกข์ภัย เกิดไฟไหม้บ้าน น้ำท่วม ถูกคดโกง ถูกทำร้าย ประสบเคราะห์กรรม ก็จะเข้าวัดฟังธรรม ร่วมทำวัตรสวดมนต์เข้าเฝ้ากับพระสงฆ์ อันจะก่อให้เกิดอานิสส ทำให้คลายทุกข์บางอย่างไปได้และเป็นการเจริญกรรมฐานอย่างหนึ่ง ทำให้จิตเป็นสมาธิ และพัฒนาให้เกิดปัญญาเห็นโทษภัยของชีวิตตามกฎไตรลักษณ์ได้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ในการนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข ได้แก่ การศึกษาแนวทางปฏิบัติอย่างถ่องแท้ของพระพุทธศาสนาจากตำราและพระสงฆ์ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดอย่างเหมาะสม จากนั้น แสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การยอมรับนับถือพระรัตนไตรเป็นที่พึ่งและนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการพิจารณากายและจิต หมั่นสำรวจพฤติกรรมของตนเองเพื่อดูความไม่เหมาะสมของจิตในการคิดสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปฏิบัติบนพื้นฐานของทาน ศีล ภาวนา ที่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติโดยการรักษาศีล 5 ดังภาพ 1 ต่อไปนี้

ภาพ 1 การนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุข

สรุป

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระรัตนตรัยเพื่อการนำหลักพระรัตนตรัยมาประยุกต์ใช้ในองค์กรเพื่อสร้างสังคมแห่งความสุขมีลำดับขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างศรัทธาอันประเสริฐ การถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ ต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น มีความเชื่ออย่างถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนาก่อนและนำมาปฏิบัติตามความเชื่อ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุ และเชื่อผลของการปฏิบัติว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 แสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การยอมรับนับถือพระรัตนไตรเป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ เพื่อนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องเหมาะสม การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ยึดถือแนวทางปฏิบัติโดยการรักษาศีล 5 อย่างเสมอดันเสมอปลาย

ขั้นตอนที่ 3 ทาน ศีล ภาวนา ยึดถือแนวทางปฏิบัติโดยการรักษาศีล 5 อย่างเสมอดันเสมอปลาย การให้ทานตามกำลัง และการอภัยทาน คือ ทานอันยิ่งใหญ่ พร้อมกับการมั่นสวามนต์เจริญภาวนา แผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

ขั้นตอนที่ 4 การพิจารณาการพิจารณาจิต หมั่นสำรวจพฤติกรรมของตนเอง พิจารณาอาการของจิต เพื่อดูความไม่เหมาะสมของจิตในการคิดสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปฏิบัติบนพื้นฐานของทาน ศีล ภาวนา ที่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติโดยการรักษาศีล 5 ตลอดกายสังขาร

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *องค์กรคุณธรรม สร้างคนดี เพื่อสังคมดี*. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2568, จาก <https://nmpc.go.th/content/view?id=46>

บุญญาธิการ รอดคำ และคณะ. (2567). การบริหารองค์กรทางการศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*. 2 (1-2), 44-57.

พระกฤษณรงค์ สนมมโน (มะลิแย้ม). (2565). *ศึกษาวิธีการพึ่งพระรัตนตรัยตามหลักพระพุทธศาสนา*.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพ ปิยสีโล (พึงทองคำ) และศิริโรจน์ นามเสนา. (2568). วิธีการพึ่งพระรัตนตรัยในชีวิตประจำวัน. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 8 (2), 331-346.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551ก). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. กรุงเทพมหานคร: จันทรเพ็ญ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551ข). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 17.

พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วีรวิท คงศักดิ์. (2555). *คุณธรรมกับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: แว่นแก้ว เอ็ดดูเทนเมนท์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2541). *ความหมายแห่งรัตนตรัย*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). *หลักพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2554). *การนับถือพระรัตนตรัยของชาวพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Academic Article:

Received: 2025-04-11;

Revised: 2025-06-01;

Accepted: 2025-06-02.

การส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา
กรณีศึกษาห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี
The Promotion of Multiple Intelligence Learning:
A Case Study of Wat Sangsan School Library, Pathum Thani Province

ปิยะดา แพรดดำ

Piyada Phraedam

โรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี

Wat Sangsan School, Pathum Thani Province

First/Corresponding Author, E-mail: ppharedum@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางของห้องสมุดกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ เขียนนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยมีรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมยอตนักอ่านประจำเดือน กิจกรรมตะกร้าปัญญาและศาลาความรู้ กิจกรรมยุวบรรณารักษ์ ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่มาอ่านประจำสัปดาห์และ กิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอแนะนำหนังสือใหม่มาอ่าน (ออนไลน์) กิจกรรมหยุดทุกงานอ่านทุกคน กิจกรรมการประกวดนิทานหน้าเดียว ระดับชั้นประถม กิจกรรมกล่องข้าวกล่องคำนิทานข้าวกล่อง ระดับมัธยมต้น ฯลฯ จนกระทั่งนักเรียนได้รางวัลในระดับต่าง ๆ ผลเชิงปริมาณทำให้นักเรียนมีศักยภาพด้านการอ่าน ผลเชิงคุณภาพปรากฏว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการอ่าน ทำให้เกิดพัฒนาการเป็นการเรียนรู้แบบพหุปัญญา นักเรียนมีพัฒนาการที่หลากหลายและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์จริงที่เหมาะสมได้ องค์ความรู้ใหม่ คือ นักเรียนการใช้ความรู้ได้อย่างชาญฉลาด สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์ในแบบพหุปัญญา และปรับตัวอยู่ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายภายใต้พหุสังคมหรือวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การส่งเสริมการเรียนรู้, พหุปัญญา, โรงเรียนวัดแสงสรรค์

Abstract

This article aims to study the library's approach and activities to promote learning in the form of multiple intelligences. The study method is based on documents, research works, and interviews. The writing is presented in the form of an academic article. The

results of the study found that the library of Wat Sangsan School organized reading promotion activities with various forms of reading promotion activities such as the monthly top reader activity, the wisdom basket and knowledge hall activity, the youth librarian activity to promote reading habits, the weekly new book recommendation activity and the online new book recommendation VDO clip contest activity, the stop every work and read everyone activity, the single-page story contest activity for primary school level, the lunch box activity for secondary school level, etc., until students received awards at various levels. The quantitative results show that students have potential in reading. The qualitative results show that promoting learning through reading lead to the development of learning in the form of multiple intelligences. Students have diverse development and are able to adapt to real situations appropriately. The body of knowledge indicate that students use their knowledge intelligently, live creatively in a society with multiple intelligences, and adapt to the diversity of a multicultural society or culture.

Keywords: Promotion of Learning, Multiple Intelligence, Wat Sangsan School

บทนำ

การทักษะการอ่านของนักเรียนทำให้เกิดพัฒนาการและการเรียนรู้เป็นไปอย่างจำกัด ดังนั้น ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เพิ่มทักษะการเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณ กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านตามแผนปฏิบัติการประจำปีมีการดำเนินการตามแผนโครงการและกิจกรรมได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และความร่วมมือด้วยดีจากผู้บริหาร นักเรียน ครู ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษา โดยกิจกรรมมุ่งเข้าไปส่งเสริมการกระตุ้นให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน มีวุฒิภาวะ มีการอ่านอย่างมีเป้าหมาย มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรรค์ ได้เข้าใช้ห้องสมุด อ่านหนังสือ ใช้หนังสือ ผูกพันกับหนังสือ เพื่อให้การอ่านมีประโยชน์เป็นเครื่องมือหรือกลไกของการอ่านอย่างสำคัญ โดยมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ในห้องสมุดสำหรับการอ่านและส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมอ่านหนังสือในพื้นที่สาธารณะ สร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอ่าน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เพราะการอ่านจะนำไปสู่การเรียนรู้แบบพหุปัญญาหลากหลาย เรียนรู้และปรับตัว เช่น การสร้างบรรยากาศห้องสมุดในโรงเรียน การจัดการแข่งขันหรือการสนับสนุนการอ่านในห้องเรียน โครงการส่งเสริมการอ่านผ่านสื่อดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการอ่าน การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพื่อส่งเสริมการอ่าน โดยการจัดกิจกรรมและแคมเปญในสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจในการอ่าน โครงการเหล่านี้มีไว้สำหรับส่งเสริมและสนับสนุนการอ่านในสังคมให้มีความสำเร็จและยั่งยืนโดยมีการปรับปรุงและพัฒนาตามความต้องการและสภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยีในช่วงเวลาต่าง ๆ ในระยะยาว โดยกรอบของงานและกิจกรรมจึงมีเป้าหมายเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา (อาพัทธ์ เตียวตระกูล, 2567)

ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ โดยคณะกรรมการห้องสมุดได้กำหนดกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อเร่งรัด ส่งเสริมและพัฒนาให้หน่วยงานในสังกัดน่านโยบายสู่การปฏิบัติ โดยมีกลยุทธ์และจุดเน้นที่สำคัญหลายด้าน รวมทั้งพัฒนาการอ่านการเขียนและการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย ส่งเสริมให้นักเรียนอ่านคล่องเขียนคล่อง ใช้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการเรียนรู้สาระอื่น ๆ เพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและสื่อสารความคิดได้ตามเจตนารมณ์ บรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนาขณะนี้ต่างเน้นให้หนังสือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เสมือนเป็นปัจจัยที่ห้าของการดำรงชีวิตของพลเมือง โดยส่งเสริมให้นักเรียนสนใจและใช้เวลาว่างเพื่อการอ่าน ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนให้อ่านหนังสือหลากหลายประเภท ทั้งที่เป็นภาษาของตนและภาษาต่างประเทศ เพราะประจักษ์ว่า หากพลเมืองในประเทศมีความสามารถในการอ่าน รู้จักเลือกนำความรู้และความคิดไปพัฒนาตนและประเทศแล้ว ประเทศก็จะเจริญรุ่งเรือง มีบุคคลตัวอย่างหลากหลายอาชีพที่แสดงอย่างชัดเจนว่า การอ่านมีบทบาทสำคัญต่ออนาคตของบุคคลนั้น ๆ และมีตัวอย่างจากหลายประเทศที่บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาประเทศ เพราะมีประชากรที่มีคุณภาพ เป็นนักอ่านฉลาดรอบรู้ และมีความคิดสร้างสรรค์พัฒนาชาติของตนให้ยิ่งใหญ่ โรงเรียนวัดแสงสรรค์ได้พยายามส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการอ่านอย่างต่อเนื่องก็ตาม ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการแก้ปัญหาการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ของนักเรียนทุกช่วงชั้น ในภาพรวมของสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องหาวิธีการให้นักเรียนเป็น ผู้ที่มีนิสัยรักการอ่านเพื่อให้มีความสามารถด้านการฟัง พูด อ่าน เขียนและคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย (พระปลัดสมพร กิตติโสภโณ และคณะ, 2566)

ดังนั้น การอ่านหนังสือจนเกิดเป็นนิสัยจำเป็นต้องมีการปลูกฝังและชักชวนให้เกิดความสนใจ ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ ต้องการชักชวนเพื่อให้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับนักเรียน เนื่องจากเห็นว่า การอ่านเป็นพื้นฐานในกระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ต้องเริ่มต้นมาจากการถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ต้องเริ่มต้นมาจากการอ่านในการศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์เป็นประโยชน์อีกมากมาย การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์จริงฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดได้ ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านกิจกรรมการเรียนการสอน ชี้นำให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ แผนยุทธศาสตร์ จัดทำแผนงานโครงการต่าง ๆ บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ มีการจัดกิจกรรมการแข่งขัน ประกวดผลงาน โดยแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการดำเนินงาน ประชุมปรึกษาหารือ การดำเนินการ กิจกรรมรักการอ่านอย่างหลากหลาย และมีการประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและรายงาน ซึ่งในปัจจุบันพบว่า นักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรรค์มีความสนใจการอ่านศึกษาค้นคว้าโดยการใช้ห้องสมุด เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่

ต้องส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างต่อเนื่องและหลากหลายด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเท่ากับไปส่งเสริมให้เกิดลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนด้วย (กมลวรรณ อังศรีสุพร, 2555)

ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ได้จัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เป็นการบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมการอ่านขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พร้อมกันทุก ๆ ด้าน ภายใต้แนวคิดที่ว่า “อ่านได้ กิจกรรมดี มีความสุข” สู่ปัญหาทางการศึกษา ภายใต้วัฒนธรรมการส่งเสริมการอ่านที่จะทำให้ให้นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถพัฒนาทักษะด้านการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ภายใต้กรอบเป้าหมายเป็นปัญหาสร้างการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย และตอบโจทย์กับบริบทของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนผ่านด้วย (นัฐยา ออกช่อ และคณะ, 2561)

การเรียนรู้แบบพหุปัญญากับผลคาดหวังจากโครงการส่งเสริมการอ่าน

หากนำแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) ของการ์ดเนอร์ (Gardner) ที่เสนอว่า (สุภาภรณ์ บั่นกล่ำ, 2558) สติปัญญาของมนุษย์ไม่ได้มีเฉพาะเหตุผลเชิงตรรกะและความสามารถทางภาษา แต่ยังมีสติปัญญาอีกหลายด้าน เช่น ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ การใช้เหตุผลและคณิตศาสตร์ เนื้อหาสัมผัสพันธ์ การเข้ากับผู้อื่น การเข้าใจผู้อื่น เข้าใจในธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2526 การ์ดเนอร์ได้เสนอว่า ปัญญาของมนุษย์มีอยู่อย่างน้อย 7 ด้าน คือ ภาษา ตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ มิติสัมพันธ์ ร่างกายและการเคลื่อนไหว ดนตรี มนุษย์สัมพันธ์ และการเข้าใจตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเติมเข้ามาอีก 1 ด้าน คือ ธรรมชาติวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า พหุปัญญาตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ ในปัจจุบันมีปัญญายู่อย่างน้อย 8 ด้าน ดังนี้

1. ภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่าง ๆ ผ่านการอ่าน พูด เขียนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรรค์
2. ตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) นักเรียนมีเหตุมีผล มีการคิดในเชิงนามธรรมและการคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ได้
3. มิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการรับรู้ทางสายตาได้ดี สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทางและตำแหน่งอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกันแล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืน มีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทาง
4. ร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการควบคุม และแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถในการใช้มือ ประดิษฐ์ ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีตและความไวทางประสาทสัมผัส
5. ดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในการซึมซับและเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ทั้งการได้ยิน การรับรู้ การจดจำและการแต่งเพลง สามารถจดจำจังหวะ ทำนองและโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และถ่ายทอดออกมาโดยการฮัมเพลง เคาะจังหวะ เล่นดนตรีและร้องเพลง

6. มนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคน

7. การเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ความสามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถเท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะและสถานการณ์ รู้ว่า เมื่อไรควรเผชิญหน้า เมื่อไรควรหลีกเลี่ยง เมื่อไรต้องขอความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้ถึงจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้ว่า ตนมีจุดแข็งหรือความสามารถในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความปรารถนาและตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนเช่นกัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักคิด นักปรัชญาหรือนักวิจัย

8. ธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรากฏการณ์และการรังสรรค์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ มีความไวในการสังเกตเพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัดจำแนก แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์

ในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความสำคัญใน 3 เรื่องหลัก คือ (1) แต่ละคนควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ (2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาที่มีอยู่หลายด้าน (3) การประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญญาในแต่ละด้าน

ทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน แต่ละด้านมีความอิสระในการพัฒนาตัวของตนเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เติบโตขึ้นซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละคน คนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียว หรือเก่งหลายด้าน หรืออาจไม่เก่งเลยสักด้าน แต่ที่ชัดเจน คือ แต่ละคนมักมีปัญญาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอ ไม่มีใครที่มีปัญญาทุกด้านเท่ากันหมด หรือไม่มีเลยสักด้านเดียว นับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวัง เปิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มเด็กปกติ เด็กที่มีความบกพร่อง และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญาโดยห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์

ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ได้ดำเนินกิจกรรมโครงการที่เน้นส่งเสริมการอ่านให้กับนักเรียนและครูผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยมีผลคาดหวังเป็นประสิทธิผลในการอ่านอย่างชาญฉลาดและมีลักษณะที่ใช้ความรู้นั้นไปใช้ในการดำเนินชีวิต ปรับตัวต่อการเรียนรู้และอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์ที่นอกเหนือจากการเรียนจบสำเร็จการศึกษาที่เป็นผู้มีลักษณะทางพหุปัญญา และปรับตัวอยู่ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายภายใต้พหุสังคมหรือวัฒนธรรมได้ด้วย โดยมีชุดความรู้ ความเข้าใจและแนวทางในการนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

ภาพ 1

นโยบาย สพฐ.

ภาพ 2

นโยบาย สพป.ปทุมธานี 2

ภาพ 3

แผนปฏิบัติการโรงเรียน

ภาพ 4

รายงานผลโครงการห้องสมุด

จากภาพ 1-4 เป็นกระบวนการปฏิบัติอย่างมีเป้าหมาย โดยมีผลคาดหวังเป็นการเรียนรู้ผ่านการอ่าน ของนักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรณ์ ส่วนภาพ 5 เป็นกระบวนการดำเนินงานตามแผนงานเป็นขั้นตอน มีการ บันทึกผลและแสดงผลอย่างชัดเจน

ภาพ 5

ผังขั้นตอนการดำเนินงานโครงการฯ

ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการห้องสมุดมีชีวิตส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน “อ่านได้ กิจกรรมดี มีความสุข” สู่พบปัญหาของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรณ์ จังหวัดปทุมธานี การเรียนรู้ที่หลากหลายของ นักเรียนประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน (กมลพร มูลพลับ, 2567) ดังนี้

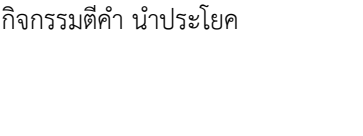
การบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรณ์ได้ดำเนินการตาม โครงการและแผนงานการจัดกิจกรรมบูรณาการการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ ได้แก่ โครงการส่งเสริมความสามารถ ในการอ่านเขียน สื่อสารและการคิดคำนวณ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทักษะการวาดภาพระบายสี: กิจกรรม ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เพื่อไปสู่ความเป็นนักเรียนที่มีลักษณะพหุปัญญา สามารถนำเสนอวิธีการได้ ดังนี้

กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสู่พหุปัญญาของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี		
1	กิจกรรมยอตนักอ่านประจำเดือน 	วิธีดำเนินการ 1) ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมเชิญให้นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาอ่านหนังสือ 2) เก็บสถิติการยืม-หนังสือมากที่สุด โดยแยกประเภทเป็น 2 ประเภท คือ ครูยอตนักอ่าน และนักเรียนยอตนักอ่าน จากสถิติการยืม 3) มอบรางวัลยอตนักอ่าน/ห้องยอตนักอ่านประจำเดือน 4) บันทึกข้อความการจัดกิจกรรมยอตนักอ่านเสนอ ต่อผู้บริหารสถานศึกษา
2	กิจกรรมตะกร้าปัญญา และศาลาความรู้ 	วิธีดำเนินการ 1) ครูและยุวบรรณารักษ์ คัดเลือกหนังสือที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยใส่ตะกร้าเคลื่อนที่ในทุกเช้า 2) ครูและยุวบรรณารักษ์ สลับสับเปลี่ยนหนังสือสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ในวันจันทร์และวันพุธ เพื่อบริการให้ทุกคนที่สนใจอ่าน 3) เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นภายนอกห้องสมุด 4) การส่งเสริมการอ่านโดยให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในตอนเย็นผู้ปกครองมารับนักเรียนสามารถอ่านหนังสือจากตะกร้าปัญญาของห้องสมุดได้ และกิจกรรม ศาลาความรู้ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนในช่วงพักกลางวันและเวลาว่าง
3	กิจกรรมยุวบรรณารักษ์ ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน 	วิธีดำเนินการ 1) รับสมัครนักเรียนจิตอาสา เป็นยุวบรรณารักษ์ ช่วยงานห้องสมุด 2) ดำเนินการประชุมคัดเลือกหัวหน้างานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้บริการงานห้องสมุด 3) ยุวบรรณารักษ์รุ่นพี่อบรมรุ่นน้อง เพื่อสานต่อกิจกรรม 4) มอบหมายหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมในแต่ละวัน 5) นำเสนอจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน 6) ประชุมสรุปผลการทำงานทุกสิ้นเดือน 7) จบปีการศึกษามอบเกียรติ ชื่นชมคุณความดี
4	กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่น่าอ่านประจำสัปดาห์และกิจกรรมประกวดคลิปวิดีโอแนะนำหนังสือใหม่น่าอ่าน (ออนไลน์) 	วิธีดำเนินการ 1) จัดกิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ ๆ ภายในห้องสมุดหน้าเสาธงในตอนเช้า และเสียงตามสายยามเช้า โดยยุวบรรณารักษ์ และนักเรียนที่สนใจ หมุนเวียนหนังสือที่น่าสนใจใหม่ ๆ ที่เข้ามาในห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ 2) จัดแนะนำหนังสือใหม่ ๆ ผ่านระบบออนไลน์ สัปดาห์และครั้งทุกวันจันทร์ ทางเพจเฟซบุ๊ก (Facebook Page) ห้องสมุดและติ๊กต็อก (TikTok) การจัดประกวด แบบออนไลน์

		1) เนื้อหาความรู้มีประโยชน์ 2) ความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอ (3) การใช้อุปกรณ์เหมาะสม 4) เวลาที่ใช้ในการนำเสนอ (5) ส่งภายในเวลาที่กำหนด ตัดสินแยกเป็นระดับชั้นประถมและมัธยมต้น (6) ส่งผลงานทาง ไลน์กลุ่มห้องเรียน เฟซเพชบุ๊ก (Facebook Page) ห้องสมุดและตึกต็อก (TikTok)
5	กิจกรรมหยุดทำงานอ่านทุกคน 	วิธีดำเนินการ 1) ครูและยุวบรรณารักษ์ จัดบริการให้ยืมหนังสือเพื่อจัดมุมรักการอ่าน นอกห้องเรียน เช่น มุมรักการอ่านในห้องเรียน มุมรักการอ่านระดับสายชั้น 2) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนอ่านหนังสือที่ตนเองสนใจในทุกเช้าของวันอังคาร และวันพฤหัสบดีในกิจกรรมโฮมรูม 5-10 นาที และบันทึกการอ่านลงในสมุดบันทึกการอ่าน
6	กิจกรรมการประกวดนิทานหนาเดียว ระดับชั้นประถม กิจกรรมกล่องข้าวกล่องคำ นิทานข้าวกล่อง ระดับมัธยมต้น 	วิธีดำเนินการ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่งเรื่องราวหรือนิทาน จากจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ พร้อมวาดรูประบายสีให้สวยงาม 2) ใช้กระดาษร้อยปอนด์/กระดาษถ่ายเอกสาร ขนาด A4 พับครึ่งเป็น 2 หน้า 3) ส่งภายในวันที่กำหนด คัดเลือกเดือนละ 1 ครั้ง 4) กรรมการตัดสินถือว่าเป็นที่สุด
7	กิจกรรมการแข่งขันเปิดพจนานุกรม ภาษาไทย (ระดับชั้นประถมศึกษา) 	วิธีดำเนินการ 1) ครูสร้างในงานคำศัพท์จากหนังสือพจนานุกรม จำนวน 20 คำ 2) ผู้เข้าแข่งขันเปิดหนังสือพจนานุกรมในเวลาที่กำหนด 10 นาที 3) ครูตรวจความถูกต้องผู้ที่เปิดพจนานุกรมหาคำศัพท์ถูกต้องมากที่สุด ในเวลาที่กำหนดเป็นผู้ชนะ และมอบเกียรติบัตร
8	กิจกรรมการแข่งขันสารานุกรมไทยฯ (นักเรียนระดับชั้นประถมปลาย และ มัธยมศึกษาตอนต้น) 	วิธีดำเนินการ 1) ครูบรรณารักษ์สร้างคำถามจากหนังสือสารานุกรม จำนวน 20 คำถาม โดยกำหนดเลเวลง่ายไปยาก 2) ผู้เข้าแข่งขันตอบคำถามในเวลาที่กำหนด 30 นาที 3) ครูตรวจความถูกต้อง ผู้ที่ตอบถูกต้องมากที่สุดในเวลาที่กำหนดเป็นผู้ชนะ และมอบของรางวัลและเกียรติบัตร
9	กิจกรรมเขียนสะกดคำ 	วิธีดำเนินการ 1) รับสมัครผู้เข้าแข่งขัน จัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 2) ครูบอกศัพท์ให้นักเรียนเขียนตอบโดยกำหนดเวลาคำละ 1 นาที

		3) ครูเฉลยคำศัพท์ คำต่อคำนักเรียนที่เขียนถูกแข่งขันต่อ 4) นักเรียนที่เขียนผิด ออกจากการแข่งขัน 5) แข่งขันการเขียนสะกดคำ จนได้ลำดับที่ 1 2 และ 3 ตามลำดับ
10	กิจกรรมปลูกนักอ่านสานนุเคราะห์ 	วิธีดำเนินการ 1) ยุวบรรณารักษ์ หรือนักเรียนที่สนใจแสดงออก ยืมหนังสือนิทานที่ตนเองชอบ แล้วนำมาเล่าเป็นนิทานสอนใจ พร้อมข้อคิด คติสอนใจ โดยเล่าประกอบท่าทางหรือหุ่นนิ้วมือ 2) ตอบคำถาม 10 คำถาม หลังจากทำกิจกรรม มอบของรางวัลให้ผู้ชมที่ตอบถูกต้อง 3) จัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในวันศุกร์ 4) รวบรวมสถิติผู้ที่เล่าเรื่องได้มากที่สุดในภาคเรียน มอบของรางวัลและเกียรติบัตร พร้อมรายงานสรุปผล
11	กิจกรรมวงล้อภาษา นำพาโชค 	วิธีดำเนินการ 1) ครูบรรณารักษ์และยุวบรรณารักษ์ ร่วมกันจัดกิจกรรมช่วงพักกลางวัน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในวันพุธ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหมุนวงล้อ ได้สระตัวไหนให้อ่านออกเสียง และร้องเพลงสละภาษา และผสมคำ แต่งประโยค 3) มอบรางวัลให้กับผู้ที่โชคดีได้คำครบตามตารางก่อนและรายงานสรุปผลกิจกรรมสิ้นปีการศึกษา
12	กิจกรรมเวทีคนเก่ง 	วิธีดำเนินการ 1) การโชว์ Cover Dance ร้องเล่นเต้น แสดง ตามความถนัด ความสนใจของนักเรียน หรือยุวบรรณารักษ์ห้องสมุด 2) จัดเดือนละ 1 ครั้ง พร้อมมอบของรางวัลเป็นขวัญและกำลังใจ
13	กิจกรรมพี่สอนน้อง เพื่อนช่วยเพื่อน ระดับประถม 	วิธีดำเนินการ 1) รับสมัครนักเรียนจิตอาสา/ยุวบรรณารักษ์ ที่สนใจจะช่วยสอนน้องหรือพี่ที่อ่านหนังสือไม่ออก ให้อ่านได้สะกดคำถูก 2) การจัดกิจกรรมทำในทุกวัน ช่วงพักกลางวัน ในมุมรักการอ่านในห้องสมุด 3) จัดทำสถิติที่นักเรียนเข้ามาใช้บริการสอนอ่านและสรุปผลสิ้นปีการศึกษา
14	กิจกรรมตีคำ นำประโยค 	วิธีดำเนินการ 1) ครูและยุวบรรณารักษ์ ร่วมกันจัดทำคำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในรูปแบบใบคำ เพื่อใช้ในการกิจกรรม

		2) การจัดกิจกรรมทำในทุกวัน ช่วงพักกลางวัน มุมรักการอ่านในห้องสมุด 3) มอบรางวัลให้กับผู้ที่โชคดีได้คำครบตามตารางก่อนและรายงานสรุปผลกิจกรรมสิ้นปีการศึกษา
15	กิจกรรม A Book A Week 	วิธีดำเนินการ 1) นักเรียนอ่านหนังสือในห้องสมุดในรายวิชาต่าง ๆ โดยบูรณาการกิจกรรมร่วมกับการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) ครูนำนักเรียนเข้ามาอ่านหนังสือตามตารางการใช้ห้องสมุดที่จัดทำไว้ทุกระดับชั้น 4) นำเสนอสรุปรายงานผลสิ้นปีการศึกษา ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย

ตาราง 1 กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสู่พหุปัญญาของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์

จากภาพรวมของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ เป้าหมายตรงไปที่ผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างทักษะทางปัญญาให้มีการเรียนรู้ที่หลากหลายจนกระทั่งเป็นการพัฒนาปัญญาในแบบพหุปัญญาตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตภายใต้สถานการณ์ของสังคมที่หลากหลายเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง จนกระทั่งกลายเป็นสังคมประเทศชาติสืบไป

ผลการดำเนินงานการส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุปัญญา

ในการจัดกิจกรรมของห้องสมุดเป้าหมายเพื่อสร้างความตระหนักให้นักเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาเห็นความสำคัญของการอ่าน อ่านได้ มีนิสัยรักการอ่าน ร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีความสุข พัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต ด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแบบบูรณาการหลากหลาย สร้างความสุข นักเรียน ครู มีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอยู่ในระดับมาก (พัชรี เหลืองอุดม, 2567)

ผลสัมฤทธิ์ของงาน

จากการดำเนินงานบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียน ครู มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการอ่าน และมีนิสัยรักการอ่าน ด้วยการร่วมโครงการและกิจกรรมที่หลากหลายห้องสมุดโรงเรียนมีการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย นักเรียน ครู ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษามีนิสัยรักการอ่านและยกระดับความสามารถในการอ่านของนักเรียนและครูเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอยู่ในระดับมาก แผนยุทธศาสตร์ แผนโครงการ กิจกรรมที่ชัดเจนนำไปสู่เป้าประสงค์ในการพัฒนา จากการจัดกิจกรรมบูรณาการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน โดยการพัฒนาทักษะตามกระบวนการกิจกรรม การประกวด การแข่งขัน การส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ ตามกระบวนการ

วงจรควบคุมคุณภาพ (PDCA Cycle) หรือวงจรเดมมิง (Deming Cycle) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ คือ การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน ดำเนินงานตามแผน ประเมินผลการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำเอกสารสารสนเทศโครงการ การดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ มีผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จในการ ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านนั้น คือ เมื่อดำเนินงานตามโครงการแล้วเสร็จพบว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนครูและบุคลากรของโรงเรียนทุกฝ่าย การบริหารจัดการและการพัฒนาอย่างเป็นระบบผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์อยู่ในระดับที่มาก ซึ่งจากการเข้าร่วมกิจกรรมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่า นักเรียนได้รับรางวัลในระดับประเทศ ระดับเขตพื้นที่ เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรรค์ ดังภาพ 6

ภาพ 6 ผลงานนักเรียนระดับชาติ

สิ่งเหล่านี้ถือเป็นประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ที่สะท้อนผลเชิงประจักษ์ ดังนี้

(1) โรงเรียน ได้รับรางวัลเป็นโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านการบริหารวิชาการในการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้การประเมินความสามารถด้านการอ่านของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2566 มีคะแนนเฉลี่ยรวม 2 สมรรถนะ สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ (79.00) คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 92.42

(2) โรงเรียนได้รับรางวัลเหรียญเงิน การประกวดคลิปวิดีโอสั้น ตี๊กตอก แนะนำหนังสือเชิงสร้างสรรค์ ความยาวไม่เกิน 3 นาที ภายใต้หัวข้อ “เชิญพี่ชวนน้อง มาลองอ่านหนังสือตามรอยพระราชจริยวัตร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ” ปีการศึกษา 2566 จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2

(3) ห้องสมุดได้รับการประเมินผลการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องปฏิบัติการ ระดับดีมาก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จากโรงเรียนวัดแสงสรรค์

(4) ครูบรรณารักษ์ (ก) นางสาวปิยะดา แพรดำ เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเข้าร่วมการแข่งขัน “ตอบคำถามสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ” ครั้งที่ 27 ระดับจังหวัด (ข) นางสาวปิยะดา แพรดำ นางสาวสุพิศา สุทินเผือก เป็นครูผู้ฝึกซ้อม การประกวดยุวบรรณารักษ์ ส่งเสริมการอ่าน

ระดับชั้น ป. 4-ป. 6 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 นักเรียนรับรางวัลระดับเหรียญทอง ชนะเลิศ (ค) นางสาวปิยะดา แพรดำ เป็นครูผู้ฝึกซ้อม การประกวดยุวบรรณารักษ์ส่งเสริมการอ่าน ระดับชั้น ม. 1-ม. 3 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 นักเรียนได้รับรางวัลระดับ เหรียญทอง รองชนะเลิศอันดับ 1 (ง) นางสาวปิยะดา แพรดำ เป็นครูผู้ฝึกซ้อม ได้รับรางวัลระดับเหรียญทองแดง การแข่งขันการทำหนังสือเล่มเล็ก ระดับชั้น ป. 4-ป. 6 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 (จ) นางสาวปิยะดา แพรดำ เป็นครูผู้ฝึกซ้อม ได้รับรางวัลระดับเหรียญทองแดง การแข่งขัน การทำหนังสือเล่มเล็ก ระดับชั้น ม. 1-ม. 3 งานศิลปหัตถกรรม นักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2

(5) นักเรียน เด็กหญิงปิยะพร นิวัฒน์การณ เด็กหญิงชาลิสา แสงลำระดับ เด็กหญิงฐิติษา ม่วงคำ เด็กหญิงณิชา ทองจีน และเด็กหญิงตรลรัตน์ แก้วเนตร ได้รับรางวัลเป็นผู้พัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง ปีที่ 18 ปีการศึกษา 2566 (ระดับประเทศ) เรื่อง คูหุ Baddy สร้างการดีช่วย พี่น้อง (ข) เด็กหญิงจิราวรรณ แก้วคำ เด็กหญิงปาณิสรา เพื่อนใจเอี่ยม และเด็กชายกษิต ศักดิ์สิทธิ์สกุล ได้รับ รางวัลระดับเหรียญทอง ชนะเลิศการประกวดยุวบรรณารักษ์ส่งเสริมการอ่าน ระดับชั้น ป. 4-ป. 6 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 2 (ค) เด็กหญิงอารยา อารีย์ เด็กชายวันฉัตรเคนศ ดิตพิณ และเด็กชายพงศภัก โรจน์แจ้ง ได้รับ รางวัลระดับเหรียญเงิน รองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดยุวบรรณารักษ์ส่งเสริมการอ่าน ระดับชั้น ม. 1-ม. 3 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ปทุมธานี เขต 2 (ง) เด็กหญิงบุญซุ เนืองโนราช เด็กหญิงปณณิกา ใจตรง และเด็กหญิงอภิญา ทองคำ (จ) ได้รับ รางวัลระดับเหรียญทองแดง การแข่งขันการทำหนังสือเล่มเล็ก ระดับชั้น ป. 4-ป. 6 งานศิลปหัตถกรรม นักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 (ฉ) เด็กหญิง ศิริภัสสร ศรีสุข และเด็กหญิงวิภากรณ์ หอมสุวรรณ ได้รับรางวัลระดับเหรียญทองแดง การแข่งขันการทำหนังสือ เล่มเล็ก ระดับชั้น ม. 1-ม. 3 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 (ช) เด็กหญิงวนิดา เดชาครุฑ เด็กหญิง และเด็กหญิงธัญญารัตน์ ศรีธัญรัตน์ ได้รับรางวัลระดับ เหรียญทองแดง การแข่งขันการสร้างการ์ตูนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟิก ระดับชั้น ป.1-ป.3 งานศิลปหัตถ กรรมนักเรียน ครั้งที่ 71 ประจำปีการศึกษา 2566 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 (ซ) เด็กหญิงจิราวรรณ แก้วคำ ได้รับเกียรติบัตรตอบคำถามสารานุกรมไทยสำหรับ เยาวชนฯ จาก สโมสรรโลออนส์สากล ภาค 310-A2 ระดับจังหวัด ครั้งที่ 27 (ฉ) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 24 คน ได้รับเกียรติบัตร จากเลขาธิการคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผู้ทดสอบได้คะแนนเต็ม 100 คะแนน ในความสามารถด้านการอ่าน (RT) จากการประเมินความสามารถด้านการอ่านของนักเรียน (RT) ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น

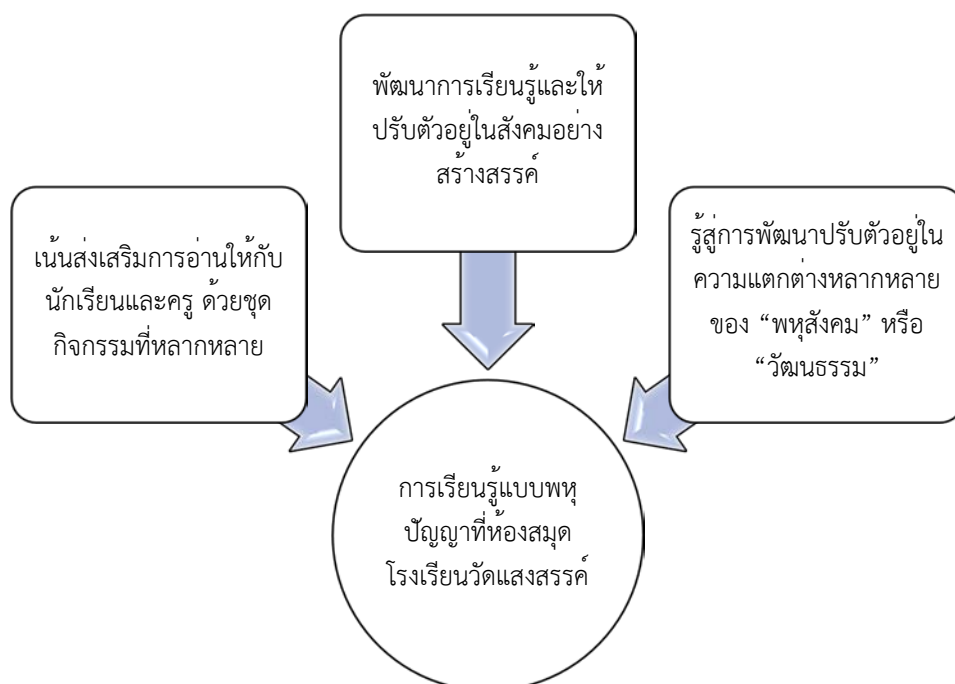

ภาพ 7 ผลงานงานผู้บริหารสถานศึกษาและครูบรรณารักษ์

ทั้งหมดเป็นผลงานเชิงประจักษ์ของโรงเรียน ครูและนักเรียน รวมทั้งหน่วยงานที่เป็นผู้กำกับนโยบายในพื้นที่ถือว่า เป็นกลไกสนับสนุนดังนั้นผลงานเชิงประจักษ์เป็นรางวัลจึงเท่ากับการส่งเสริมการอ่านจึงเป็นกลไกหนึ่งร่วมในการเสริมสร้างลักษณะของพฤติกรรมและบุคลิกของความเป็นสังคมพหุปัญญาของผู้เรียน ครูและผู้บริหารสถานศึกษาในกระบวนการของการกำกับนโยบายด้วยเช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรณ์ได้จัดทำกิจกรรมโครงการส่งเสริมการอ่านให้กับนักเรียนและครู ด้วยชุดกิจกรรมที่หลากหลายในแบบพหุปัญญา โดยมีเป้าประสงค์เชิงคาดหวังเป็นประสิทธิผลในการอ่านอย่างพินิจวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาความรู้สู่การใช้ความรู้ได้อย่างชาญฉลาด เพื่อนำใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์ที่เป็นผู้มีลักษณะทางพหุปัญญาและปรับตัวอยู่ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายภายใต้พหุสังคมหรือวัฒนธรรมได้ด้วย ดังภาพ 8

ภาพ 8 การเรียนรู้แบบพหุปัญญาที่ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรณ์

สรุป

การส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ผ่านกิจกรรมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี เป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย ตามกรอบการศึกษาโดยการอ่าน และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ห้องสมุดได้ดำเนินเป็นกิจกรรมโครงการและส่งเสริมการเรียนรู้ ดังที่ห้องสมุดดำเนินการมีผลเชิงพฤติกรรมคือนิสัยรักการอ่าน มีพัฒนาการเป็นการเรียนรู้ที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการจัดกิจกรรมทำให้ได้รับรางวัล อันเป็นผลงานเชิงประจักษ์ ที่จะเป็ประโยชน์ต่อผู้เรียน เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่การศึกษาในเชิงของการนำมาเป็นต้นแบบในการส่งเสริมและพัฒนา รวมทั้งเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาอื่น ๆ ได้นำไปเป็นแบบอย่างได้ โดยยืนยันถึงแนวทางของการจัดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อสะท้อนผลเชิงปฏิบัติว่าได้ดำเนินการแล้ว ประสพผลเป็นพัฒนาการของผู้เรียน และรางวัลยืนยันต่อกิจกรรมดังกล่าวในรูปแบบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย ด้วยหลากหลายวิธีการสู่การสร้างการเรียนรู้แบบพหุปัญญา บูรณาการและนำมาสู่พัฒนาการของการเรียนรู้ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร มูลพลับ. (2567). รองผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดแสงสรรค์. สัมภาษณ์. 27 ธันวาคม.
- กมลวรรณ อังศรีสุรพร. (2555). การศึกษาความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามรูปแบบพหุปัญญาเพื่อการเรียนรู้โดยใช้นิทานเป็นสื่อ. *วารสารจันทร์เกษมสาร*. 18 (34), 127-133.
- นัฐธยา ออกช่อ และคณะ. (2561). พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา. *วารสารละครี*. 2 (1), 37-44.
- พระปลัดสมพร กิตติโสภโณ และคณะ. (2566). พหุปัญญา: แนวทางพัฒนาการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่. *วารสารมจร ปรัชญาปริทรรศน์*. 6 (2), 230-238.
- พัชรี เหลืองอุดม. (2567). ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดแสงสรรค์. สัมภาษณ์. 26 ธันวาคม.
- สุภาภรณ์ บั่นกล่ำ. (2558). ผลการใช้กิจกรรมศิลปะเชิงพหุปัญญาตามแนวคิดของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ที่ส่งเสริมความสุขและทักษะทางศิลปะในเด็กปฐมวัย. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 8 (2), 1513-1527.
- อาพัทธ์ เตียวตระกูล. (2567). การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวมตามทฤษฎีพหุปัญญา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 13 (4), 411-424.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ

วารสารมนุษยวิชาการเป็นวารสารบริการวิชาการแก่สังคม ภายใต้การบริหารจัดการของ ศูนย์มนุษยวิชาการทางศาสนา วัตถุประสงค์ของศูนย์ฯ ประกอบด้วย 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับ ศาสนพิธีกรรมแก่สังคม 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ 3) เพื่อเผยแพร่ องค์ความรู้มานุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ

สำหรับการจัดทำวารสารวิชาการ ทางศูนย์ฯ ได้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแพร่ผลงานทาง วิชาการและองค์ความรู้ด้านการวิจัยของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน ทั่วไป 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเรียนการสอนและผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต/นักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานทั่วไป 3) เพื่อสร้างความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างบุคลากร หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา 2) ด้านรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ 3) ด้านศึกษาศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับ พิจารณาต้นฉบับของนักวิจัย นักวิชาการ นักเขียน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิจัย นักวิชาการและนักเขียนอิสระทั่วไป

วารสารได้กำหนดตีพิมพ์ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน) ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารมนุษยวิชาการ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยวิชาการ

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยวิชาการ

2.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบ และมีความมุ่ง หมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือการนำวิชาการ

มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น การตั้งสมมติฐานหรือการกำหนดปัญหาที่สมเหตุผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

2.2 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่ จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของตนเองหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

2.3 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระให้เห็นคุณค่าของหนังสือ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสืออันประกอบด้วยชื่อผู้เขียน จำนวนหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ให้ชัดเจน

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

3.1 ต้นฉบับบทความ ต้องมีความยาว 8-15 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ตั้งค่านักกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า โดยระบุหมายเลขหน้าไว้ด้านบนขวา ด้วยตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและขอบด้านขวา 0.5 นิ้ว การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวธรรมดา ขนาด 14 pt. เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ ภาพ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

3.2 ชื่อเรื่อง ต้องมีภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา) และภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา) พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3.3 ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัดและอีเมล โดยชื่อผู้เขียนต้องระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษตัวหนา ด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ส่วนหน่วยงานสังกัดระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษตัวธรรมดาด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author, E-mail) และอีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author, E-mail) สำหรับติดต่อ ให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ทั้งหมดให้จัดชิดขอบด้านขวา ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ราย ให้ใส่ตัวเลขเป็นตัวยก ท้ายชื่อผู้เขียนและชื่อหน่วยงานสังกัดให้ตรงกัน และในกรณีที่บทความเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตรการศึกษา โปรดระบุชื่อหลักสูตรและสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

กรณีผู้เขียนสังกัดเดียวกัน ไม่ต้องใส่เลขยกที่หน่วยงานสังกัด เช่น

สมชาย รักชาติ* ¹ , สมบัติ มั่งมี ² , สมพร ปรารธนา** ³ Somchay Rakchat ¹ , Sombat Mangmee ² , Sompon Pratthana ³ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University First Author, E-mail: * Corresponding Author, E-mail: **

กรณีผู้เขียนสังกัดต่างกัน ให้ใส่เลขยกแต่ละคนให้ชัดเจน เช่น

สมชาย รักชาติ* ¹ , สมบัติ มั่งมี** ² Somchay Rakchat ¹ , Sombat Mangmee ² คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ¹ , บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ² Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University ¹ Graduate School, Mahamakut Buddhist University ² First Author, E-mail: * Corresponding Author, E-mail: **
--

กรณีผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author) และผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) คนเดียวกัน ให้ใส่อีเมลเดียว เช่น

สมชาย รักชาติ* ¹ , สมบัติ มั่งมี ² , สมพร ปรารธนา ³ Somchay Rakchat ¹ , Sombat Mangmee ² , Sompon Pratthana ³ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University First/Corresponding Author, E-mail: *

3.4 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทคัดย่อภาษาไทยประมาณ 200-350 คำ

3.5 คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ

* First Author หมายถึง ผู้ประพันธ์อันดับแรก ผู้เขียนต้นฉบับ ผู้มีชื่อคนแรกในผลงาน ผู้รับผิดชอบผลงาน ผู้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย รวมถึงนักศึกษา/นิสิตผู้เป็นเจ้าของงานวิจัย

** Corresponding Author หมายถึง ผู้ประพันธ์บรรณกิจ ผู้ติดต่อประสานงานในการตีพิมพ์บทความและให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลงาน ผู้ร่วมศึกษาข้อมูล คัดวิเคราะห์ วิเคราะห์ ปรับปรุงผลงาน

3.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. หัวข้อรองเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 0.5 นิ้ว (เริ่มพิมพ์ตัวที่ 6) พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. และหัวข้อย่อยใช้ตัวธรรมดา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ทั้งหัวข้อรองและหัวข้อย่อยควรพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้นระยะพิมพ์ระหว่างบรรทัด แบบ Before 6 pt.

3.7 การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) สำหรับการวงเล็บภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำควรเป็นตัวใหญ่ เช่น Student-centered Learning (ยกเว้นคำสันธานและคำบุพบท)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับ ดังนี้ (รวมผู้เขียนทั้งหมด ไม่เกิน 5 คน หรือตามจำนวนจริงที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

1. บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์การวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย (เช่น ประเภทของการวิจัย เครื่องมือวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล) ผลการวิจัยและองค์ความรู้จากการวิจัย โดยสรุปให้สั้นและกระชับความภายใน 1 ย่อหน้า

2. บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ช่องว่างของความรู้ที่ต้องการทำวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิด เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives) ระบุวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับข้อ

4. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแผนการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

5. ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปแบบตารางหรือแผนภูมิก็ได้

6. อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียงตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย (เฉพาะประเด็นที่น่าสนใจ) โดยชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา และชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด พร้อมระบอบองค์ความรู้จากการวิจัย โดยทำแผนภาพหรือตารางประกอบองค์ความรู้จากการวิจัยที่น่าสนใจ

7. สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) ระบุแหล่งทุน หรือข้อปลื้มเกี่ยวกับงานวิจัยนี้ เช่น งานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็มเรื่องใด

9. เอกสารอ้างอิง (References) ระบุรายการอ้างอิงที่อ้างอิงจริงในเนื้อหาบทความเท่านั้น โดยให้สอดคล้องกับการอ้างอิงแบบระบบนามปี (APA) ตามที่วารสารนี้ประยุกต์ใช้เท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับ ดังนี้ (รวมผู้เขียนทั้งหมด ไม่เกิน 5 คน)

1. บทคัดย่อ (Abstract) ระบุวัตถุประสงค์ของการเขียน เนื้อหาหลักที่นำเสนอในเนื้อหา องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเขียนบทความ
2. บทนำ (Introduction) ระบุสภาพประเด็นปัญหา การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ประเด็นหลักที่ต้องการนำเสนอ เป็นต้น
3. เนื้อเรื่อง (Content) ระบุสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับหัวข้อ การวิเคราะห์ข้อมูล และแสดงองค์ความรู้ใหม่บนฐานข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด โดยทำแผนภาพหรือตารางประกอบองค์ความรู้ใหม่ให้น่าสนใจ
4. สรุป (Conclusion) ระบุเนื้อหาโดยย่อที่กล่าวมาทั้งหมด
5. เอกสารอ้างอิง (References) ระบุรายการอ้างอิงที่อ้างอิงจริงในเนื้อหาบทความเท่านั้น โดยให้สอดคล้องกับการอ้างอิงแบบระบบนามปี (APA) ตามที่วารสารนี้ประยุกต์ใช้เท่านั้น

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ให้เรียงลำดับ ดังนี้

1. บทนำ (Introduction) กล่าวถึงประวัติของผู้เขียนหนังสือในเรื่องที่วิจารณ์โดยย่อ รวมถึงผลงานของที่โดดเด่น รางวัลสำคัญที่เคยได้รับ บทบาทหน้าที่ในสังคม ประวัติหรือที่มาของการหนังสือที่วิจารณ์ ประโยชน์ที่เกิดจากหนังสือเรื่องนี้ การนำไปใช้ประโยชน์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากหนังสือเรื่องนี้ องค์ความรู้ที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ เหตุผลที่เลือกวิจารณ์เรื่องนี้ ความสนใจที่เลือกวิจารณ์เรื่องนี้ เป็นต้น
2. เนื้อหา (Content) สรุปเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือตามบทหรือตอนของหนังสือ
3. บทวิจารณ์ (Discussion) วิเคราะห์เนื้อหาแต่ละบทหรือตอนอย่างละเอียด สังเคราะห์เนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญเข้าด้วยกัน วิพากษ์และตีความเนื้อหาอย่างเป็นธรรม สร้างสรรค์และมีเหตุผลประกอบ เพื่อประเมินคุณค่าของหนังสือในแง่ข้อดี-ข้อเสีย จุดเด่น-จุดด้อยของเนื้อหาภาพรวม
4. สรุป (Conclusion) ประมวลเนื้อหาอีกครั้งให้กระชับ เข้าใจง่าย
5. เอกสารอ้างอิง (References) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้การส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) หรือระบบนามปี โดยใช้วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้แต่ง ปีที่จัดพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เอกสารที่นำมาอ้างอิงในเนื้อหาบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิง ท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร ดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1. พระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้อ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 16: 282-283)	(พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 16: 256-320)
---	--

2. ผู้แต่ง 1 ราย (ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ วิทยานิพนธ์ สัมภาษณ์ สื่อออนไลน์ เป็นต้น) ให้อ้างอิงชื่อผู้แต่ง แล้วใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง (ถ้ามี) เช่น

(วศิน อินทสระ, 2548: 50)

3. ผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งทั้งสอง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(แสง จันทร์งาม และสุเชาว์ พลอยชุม, 2565: 44)
--

หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการ ให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น

(เสฐียร โพธิ์นันทะ, 2564: 18; เสฐียรพงศ์ วรรณปก, 2563: 47)
--

4. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งคนแรก เว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น

(สุวิญ รักสัตย์ และคณะ, 2560: 55)

ทั้งนี้ หากเป็นการอ้างอิงด้วยการสรุปความหรือเอกสารที่ไม่มีเลขหน้า ไม่ต้องใส่เลขหน้า เช่น

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562)

(ประเวศ วะสี และบุญยงค์ เกศเทศ, 2566)

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ และคณะ, 2560)

(พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2566; พระเมธีวชิรบัณฑิต, 2564)

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1. ถ้ามีผู้แต่ง 1 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Cleary, 1993: 4)

2. ถ้ามีผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง 2 ราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Cronbach & Shavelson, 2004: 3)

และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น

(Stcherbatsky, 2003: 4; Cronbach, 1951: 3)

3. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วย et al. ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น

(Green, et al., 1977: 20)

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นบริษัทหรือสำนักพิมพ์ให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1. บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ให้ใช้ “21 เซ็นจูรี”
2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ใช้ “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”
3. กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

ตัวอย่าง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka Vol. 1*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ *ชื่อหนังสือ*./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรณีผู้แต่ง 1 ราย (หากเป็นภาคภาษาอังกฤษให้เขียนนามสกุลไว้หน้า ตามด้วยชื่อ) เช่น
วศิน อินทสระ. (2548). *ตรรกศาสตร์พหุศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ชรรมดา.
Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rd ed. New York: Harper and Row Publication.

กรณีผู้แต่ง 2 ราย (ให้ใช้คำว่า “และ” หรือ “and” เป็นคำเชื่อม) เช่น
บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล.(2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม Participatory Democracy*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

กรณีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย (ให้ใช้คำว่า “และคณะ” หรือ “et al.” ต่อท้ายชื่อผู้แต่งคนแรก) เช่น
สุขุม นวลสกุล และคณะ. (2550). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

กรณีมีทั้งผู้แต่งและผู้แปลหรือบรรณาธิการ (ให้เขียนชื่อผู้แต่งไว้หน้า ชื่อผู้แปลหรือบรรณาธิการเขียนไว้หลัง ชื่อเรื่อง ตามด้วยวงเล็บว่า (ผู้แปล) หรือ (บรรณาธิการ) สำหรับภาษาไทย และ (tran.) หรือ (ed.) สำหรับภาษาอังกฤษกรณี 1 คน หรือ (trans.) หรือ (eds.) กรณี 2 คนขึ้นไป) เช่น

เจมส์ แอล เครย์ตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (ผู้แปล). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

Hylton, P. (2001). *Blackwell Companions to Philosophy: A Companion to Analytic Philosophy*. Martinich, A. P. and Sosa, D. (eds.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Lyotard, J. F. (1984). *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Bennington, G. and Massumi, B. (trans.). Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Wittgenstein, L. (1967). *Philosophical Investigations*, 3rd ed. Anscombe, G. E. M. (tran.). Oxford: Basil Blackwell Ltd.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง/เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์ สตัน และอัมพร หมาดเด็น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

Bergstein, M. (2000). Tubular Function. In Richard, E. B., et al. (eds.). *Nelson Textbook of Paediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่/ฉบับที่/, เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์. (บทความที่มี DOI ให้ใส่ DOI ไว้ตอนท้าย)

ตัวอย่าง

สิริพร ครองชีพ และพระสุทธิสารเมธี. (2566). บุรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตในสถานการณ์โควิด-19. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*. 3 (1), 25-31.

Piaget, J. (1972). Intellectual Evolution from Adolescence to Adulthood. *Human Development*. 15, 1-12. DOI:10.1159/000271225

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อสารานุกรม,/เล่มที่อ้างอิง, หน้าเลขหน้าที่อ้างอิง./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอกวาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science Fiction. In *The Encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า. (กรณีภาษาอังกฤษที่มีหลายหน้า ให้ใช้คำว่า pp. แทน p.)

ตัวอย่าง

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนธุรกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

Chetchotiros, N. and Yonpiam, Ch. (16 May 2019). PPRP Faces Major Coalition Sang. *Bangkok Post*, p. 1.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

สุรัชย์ พุดชู และคณะ. (2565). *แนวคิดตรรกศาสตร์ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

องอาจ เขียวงามดี. (2566). *การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

Tyrone, R. (2007). *Effects of Upland Timber Harvest and Road Construction on Headwater Stream Fish Assemblages in a Southeastern Forest*. (Master's Thesis). Texas State University. San Marcos, Texas.

Lim, H. L. (2018). *Contemporary Buddhism: Introduction into Thich Nhat Hanh's Teaching*. (Doctoral Dissertation). Mahidol University. Nakhon Pathom.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปีที่สัมภาษณ์)./ตำแหน่ง./สัมภาษณ์./วันที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

กฤตสุชิน พลเสน. (2566). อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *สัมภาษณ์*. 18 เมษายน.

Interviewee A. (2019). Student at Faculty of Buddhism, MCU. *Interview*. 1 March.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี,/จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (27 กรกฎาคม 2563). *พุทธประวัติ*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2566, จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/72/iid/460>

The Open Buddhist University. (24 September 2024). *What is Buddhist Philosophy?* Retrieved 10 October 2024, From <https://buddhistuniversity.net/courses/philosophy#what-is-buddhist-philosophy>

(10) การสัมมนา/ประชุมวิชาการ

ผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./การสัมมนาหรือประชุม./หน่วยงานที่จัด./วันเดือนที่จัด./หน้าที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระครูวรธรรมวิฑูรย์ และคณะ. (2561). เปรียบเทียบหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในเต๋า. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2561 เรื่อง “การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (The Research on Buddhism for Sustainable Development)*. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วันที่ 20 มีนาคม. หน้า 119-129.

การให้เรียงลำดับเอกสารอ้างอิงให้ปฏิบัติ ดังนี้ 1) เรียงตามลำดับพยัญชนะ ก-ฮ หากซ้ำอักษรให้เรียงตามสระตัว 2) หากซ้ำชื่อผู้แต่งให้เรียงตามลำดับ พ.ศ. โดยเรียง พ.ศ. ที่น้อยสุดไว้หน้า ส่วนเอกสารอ้างอิงที่ซ้ำซึ่งเรียงไว้หลัง ให้เขียนเส้นประแทน โดยมีความยาวเท่าย่อหน้า 3) เรียงลำดับเอกสารภาคภาษาไทยก่อน จากนั้นจึงเป็นภาคภาษาอังกฤษ ซึ่งเรียงตามอักษร A-Z หากซ้ำอักษรให้เรียงตามสระ และหากชื่อผู้แต่งที่ซ้ำกันให้เรียงตามลำดับ ค.ศ. จากนั้นน้อยไปหามากเหมือนภาคภาษาไทย

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิงท้ายเรื่อง

โกนิญฐ์ ศรีทอง. (2558). *การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน*. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จรรยา รัตนกาล. (2556). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. รายงานการวิจัย.

- กองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. (2538). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ปกเกล้า.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *โลกทัศน์ชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปณฺโญ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุทยานแห่งชาติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 เล่ม 12*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 12*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก*. หน้า 1-90.
- Bergstein, M. (2000). Tubular Function. In Richard, E. B., et al. (eds.). *Nelson Textbook of Paediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.
- Boo, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls, Vol. 1 and 2*. Washington, D.C.: World Wildlife Fund.
- Boo, E. (1991). Making Ecotourism Sustainable: Recommendations for Planning, Development, and Management. In *Nature Tourism Managing for the Environment*. Washington, D.C.: Island Press.
- Hylton, P. (2001). *Blackwell Companions to Philosophy: A Companion to Analytic Philosophy*. Martinich, A. P. and Sosa, D. (eds.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Keown, D. (1995). *Are There "Human Right" in Buddhism*. London: University of London.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*. 6 (5), 25-28.
- Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.
- Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

5. การส่งบทความต้นฉบับ

5.1 การเตรียมเอกสารต้นฉบับประกอบด้วย

1. ต้นฉบับที่เป็นไฟล์ *.doc ของ Microsoft Word โปรดดูรายละเอียดที่ระบุในรูปแบบข้างต้น
2. กรอกรูปแบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ (ใบสมัคร) ให้ถูกต้องและชัดเจน

5.2 การจัดส่งต้นฉบับ

ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ “วารสารมนุษยวิชาการ” ตามลิงก์ <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jah> หากผู้เขียนยังไม่มีบัญชีของระบบ ThaiJO ต้องลงทะเบียน (Register) ในระบบวารสารก่อน จากนั้นเข้าสู่ระบบ (Login) เพื่อส่งบทความต้นฉบับและแนบไฟล์แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์มาให้เรียบร้อย (หรือกรอกใบสมัครทาง Google Form)

6. การพิจารณาบทความเบื้องต้นของกองบรรณาธิการ

บทความต้นฉบับต้องจัดในรูปแบบไฟล์ *.doc ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 8-15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้นใน 2 ด้าน คือ 1) ความถูกต้องตามรูปแบบของวารสาร 2) ขอบข่ายเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาเบื้องต้นจะส่งกลับไปให้ผู้เขียนแก้ไข ถ้าผ่าน จะเข้าสู่การพิจารณาลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลอย่างไร จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบต่อไป

7. สิทธิของกองบรรณาธิการ

ในกรณีกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้พิจารณาลักษณะบทความมีความเห็นว่า ควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยยึดข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ตีพิมพ์ในกรณีที่บทความไม่ตรงกับวัตถุประสงค์และรูปแบบของวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ หากบทความใดได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยเสียงข้างมากให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับหนังสือรับรองการตีพิมพ์จากวารสาร (เฉพาะผู้แจ้งความประสงค์ไว้)

8. อัตราค่าตีพิมพ์บทความ

วารสารยังไม่กำหนดค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ (ส่งบทความฟรี)

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์
วารสารมนุษยวิชาการ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งทางวิชาการ.....

ประเภทบทความ ☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความทบทวนวรรณกรรม

ชื่อบทความ (ภาษาไทย)

(English)

ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) *บทความวิจัย ไม่เกิน 4 ท่าน, บทความประเภทอื่น ไม่เกิน 2 ท่าน*

1.

2.

3.

4.

หน่วยงานและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

..... โทรศัพท์ E-mail LINE ID.....

“ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) ขอรับรองว่า บทความที่เสนอมานี้ ยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมยอมรับหลักเกณฑ์การพิจารณาต้นฉบับ โดยยินยอมให้กองบรรณาธิการมีสิทธิพิจารณา ตรวจสอบต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควร และขอมอบลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ให้แก่วารสารมนุษยวิชาการ ในกรณีมีการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภาพ กราฟ ข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง และ/หรือ ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้ ถือเป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมแต่เพียงฝ่ายเดียว”

ลงชื่อ.....ผู้เขียน

(.....)

บทความวิจัย

ชื่อบทความภาษาไทย (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม**³ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(บทคัดย่อไม่เกิน 300 คำ).....

..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

(Before 6 pt.)

คำสำคัญ (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

(Before 6 pt.)

Abstract (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(Abstract ไม่เกิน 300 คำ).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

(Before 6 pt.)

Keywords (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

(Before 6 pt.)

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt.)

1..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

2.....

3.....

ระเบียบวิธีวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

ผลการวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

อภิปรายผล (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

องค์ความรู้จากการวิจัย (16 pt.) (พร้อมภาพไดอะแกรมประกอบเนื้อหา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 10 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

บทความวิชาการ

ชื่อบทความภาษาไทย (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม**³ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)³

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(บทคัดย่อไม่เกิน 300 คำ).....

..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

Abstract (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(Abstract ไม่เกิน 300 คำ).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

Keywords (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

เนื้อเรื่อง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (16 pt.) (พร้อมภาพไดอะแกรมประกอบเนื้อหา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 10 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)*¹, ผู้เขียนร่วม**²ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม²ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาไทยขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)¹,ชื่อหน่วยงานย่อย, หน่วยงานหลัก (ภาษาอังกฤษขนาด 14 pt. ตัวธรรมดา)²,

First Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์อันดับแรก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)*

Corresponding Author, E-mail:(อีเมลของผู้ประพันธ์บรรณกิจ(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)**

เว้น 1 บรรทัด

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน:

จำนวนหน้า:

ปีที่พิมพ์:

ครั้งที่พิมพ์:

สถานที่พิมพ์:

ภาพหน้าปกหนังสือ

เว้น 1 บรรทัด

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

บทวิจารณ์ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.) อย่างน้อย 5 รายการ

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

วัตถุประสงค์ของศูนย์มนุษยวิทยาการทางศาสนา

- 1) เพื่อให้บริการความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธีกรรมแก่สังคม
- 2) เพื่อประกอบพิธีวัฒนธรรมความเชื่อโบราณด้านฤกษ์พิธี/การสู่ขวัญ
- 3) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านมนุษยวิทยาด้านบทความทางวิชาการ

